

MINISTERIE VAN NATIONALE OPVOEDING

NAVORSINGS- EN
STUDIECENTRUM
VOOR DE GESCHIEDENIS
VAN DE TWEEDE
WERELDOORLOG

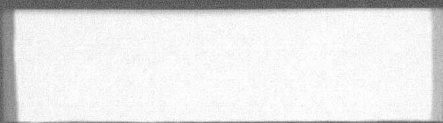
MIJN HANGEN

nr. 7 - december 1976

L 1/2

LEUVENSEPLEIN, 4 (bus 19) - 1000 BRUSSEL - TEL. 218.45.26/27

Ministerie van Nationale Opvoeding en van Nederlandse kultuur.
Ministerie van Nationale Opvoeding en van Franse kultuur

MEDEDELINGEN

nr. 7 - december 1976

NAVORSINGS- EN STUDIECENTRUM VOOR DE GESCHIEDENIS
VAN DE TWEEDE WERELDOORLOG
Brussel

INHOUDSTAFEL

AKTIVITEITEN VAN HET CENTRUM

A. Wetenschappelijk Comité, betrekkingen met het buitenland, enquêtes en opzoeken	
1. Wetenschappelijk Comité	5
2. Bureau	8
3. Wetenschappelijk personeel - samenstelling	9
4. Betrekkingen met het buitenland	9
5. Enquêtes	33
6. Tentoonstellingen	35
7. Het Centrum verleende zijn medewerking	36
B. Archieven - Bibliotheek - Kollekties	
1. Archieven	37
2. Kollekties en werkinstrumenten	40
C. Publikaties en konferenties	
1. Publikaties van het Centrum	45
2. Publikaties van het wetenschappelijk personeel	46
3. Konferenties van het wetenschappelijk personeel	47
4. Televisie-uitzendingen	48

KRONIEK

De Belgische krijgsgevangenen 1940-1945. R.T.B.-uitzendingen van 17 en 24 oktober 1975.	49
Randbemerkingen bij de "sociale kollaboratie".	50

LEKTUURNOTA'S

<u>La libération du Nord et du Pas de Calais. Actes du Colloque de Lille.</u>	54
Noël DECONINCK, <u>Le Renaisis pendant la seconde guerre mondiale (Notes et Documents).</u>	54
<u>DE FRANSE NEDERLANDEN - LES PAYS-BAS FRANCAIS, Jaarboek - Annuaire 1976.</u>	55
Robert POULET, <u>Ce n'est pas une vie.</u>	57
Frank H. ZIEGLER, <u>The Story of 609 Squadron - Under the White Rose.</u>	57

R. LALLEMANT, <u>Rendez vous d'un jour. 6 juin 1944.</u>	58
Jacques CROKAERT, <u>Sur les Routes de l'Exode</u>	59
<u>Cours clandestins 1941-1944, U.L.B. Faculté des Sciences.</u>	60
<u>Recht op antwoord (Jacques de LAUNAY).</u>	61
J. de LAUNAY, <u>Hitler en Belgique.</u>	62
Alain LEENS, <u>Bibliographie sur la campagne des dix-huit jours (10-28 mei 1940).</u>	66
Kolonel S.B.H. MASSART, <u>Historique du 12ème Bataillon de Fusiliers.</u>	66
W. MEYERS e.a., <u>Hoe België Wereldoorlog II overleefde !</u> ...	67
J. OTH, <u>Le courrier des prisonniers de guerre belges en 1940-1945.</u>	69
REMY, <u>Le 18e Jour - La tragédie de Léopold III, roi des Belges.</u>	70
Daniel ROCHETTE en Jean-Marcel VANHAMME, <u>Les Belges à Buchenwald et dans ses kommandos intérieurs.</u>	71
Zygfryd Maciej STRYJECKI, <u>Podcorązy, wojna i ślepy los.</u>	73
Dore SMETS en Jef RENS, <u>Historique du Centre Syndical belge à Londres 1941-1944.</u>	73
Dr. Guido PROVOOST, <u>Vlaanderen en het politiek-militair beleid in België tussen de twee wereldoorlogen. Het Frans-Belgisch militair akkoord van 1920. Deel I.</u>	74
Mark VAN DEN WIJNGAERT, <u>Het Beleid van het Comité van de Secretarissen-generaal in België tijdens de Duitse Bezetting in 1940-1944.</u>	76
M. VAN DEN WIJNGAERT, <u>Ontstaan en stichting van de CVP-PSC.</u>	77
Rudi VAN DOORSLAER, <u>De Kommunistische Partij van België en het Sovjet-Duits niet-aanvalspakt tussen augustus 1939 en juli 1941.</u>	78
E. VERHOEYEN, <u>L'extrême-droite en Belgique.</u>	80
Dr. Carlos H. VLAEMYNCK, <u>De Meidagen van 1940.</u>	82
GIFTEN	84

AKTIVITEITEN VAN HET CENTRUM

A. WETENSCHAPPELIJK COMITE, BETREKKINGEN MET HET BUITENLAND, ENQUETES EN OPZOEKINGEN.

1. Wetenschappelijk Comité.

a) Samenstelling.

Er moest overgegaan worden tot het aanvullen van het Wetenschappelijk Comité. De Ministers stelden Prof. Emiel Lamberts aan in vervanging van Prof. Wils, die ontslag nam, en Prof. Edouard Franckx in vervanging van Hubert Halin, overleden in 1974.

Derhalve maken nu deel uit van het Wetenschappelijk Comité :

1°) Voorzitters : De Ministers van Nationale Opvoeding

2°) Stemgerechtigde leden :

a. Vertegenwoordigers van de vaderlandslievende verenigingen :

De Heer André ALERS
Brugmannlaan 499 - bus 7
1180 BRUSSEL

De Heer Eugène DEDOYARD
Avenue Général Jacques 36
1400 NIVELLES

De Heer Edouard DEJEAN
Rue de Savoie 41
1060 BRUXELLES

Mejuffrouw
Louise de LANDSHEERE
Avenue Brugmann 298

1180 BRUXELLES

Professor Edouard FRANCKX
Avenue des Gaulois 3

1040 BRUXELLES

De Heer Marcel LOUETTE
Jan Van Rijswijklaan 194a-bus 3

2020 ANTWERPEN

De Heer Albert REGIBEAU
Le Chalet - chemin Rabosée 89

4510 SAIVE

De Heer Carlo SEGERS
Ter Rivierenlaan 10 - bus 13

2100 DEURNE

De Heer Luc SOMERHAUSEN
Avenue des Phalènes 5

1050 BRUXELLES

De Heer Daniel VERCAUTEREN
Liebrechtlaan 60 - bus 5

1090 BRUSSEL

b. specialisten van de heden-
daagse geschiedenis :

Professor John BARTIER
Rue Rodenbach 143

1180 BRUXELLES

Professor J.L. CHARLES
c/o Koninklijke Militaire School
Renaissancelaan 30

1040 BRUSSEL

Professor Jan CRAEYBECKX
Chemin du Grand Galop 4

1328 OHAIN

Professor Léon-E. HALKIN
Rue du Péry 41

4000 LIEGE

Professor Emiel LAMBERTS
 Spaanse Burchtlaan 30
 3040 KORBEEK-LO

Professor Jacques LORY
 Avenue du Duc Jean 21 - bte 11
 1080 BRUXELLES

Professor Théo LUYKX
 Laneaustraat 12
 1020 BRUSSEL

Professor Jacques WILLEQUET
 Avenue F.D. Roosevelt 82
 1050 BRUXELLES

Inspekteur Herman CORIJN
 Juliaan De Vriendstraat 18
 2510 OUDE-GOD

Inspekteur R. VAN SANTBERGEN
 Rue du Château Massart 56
 4000 LIEGE

c. Algemeen Rijksarchivaris : Dr. Carlos WYFFELS
 Algemeen Rijksarchief
 Ruisbroekstraat 2-6
 1000 BRUSSEL

De directeur van het
 Centrum :

De Heer
 Jean VANWELKENHUYZEN
 Avenue P. Vanden Thoren 36
 1160 BRUXELLES

3°) Raadgevende leden :

Afgevaardigde van de Minister van Landsverdediging

Kolonel S.B.H. A. MASSART
 Parc du Cinquantenaire 1a
 1040 BRUXELLES

Afgevaardigde van de Minister van Justitie

De Heer Juliaan VAN HOEYLANDT
Volhardingsstraat 74
2000 ANTWERPEN

Afgevaardigde van de Minister van Binnenlandse Zaken

De Heer
Maurice-Pierre HERREMANS
Adviseur bij de Centrale
Administratie
Ministerie van Binnenlandse Zaken
Rue de Louvain 1
1000 BRUXELLES

Afgevaardigde van de Minister van Volksgezondheid

De Heer Laurent GHIJS
Kruisvaartenstraat 3
1000 BRUSSEL

b) Vergaderingen.

Sinds het verschijnen van de vorige Mededelingen heeft het Wetenschappelijk Comité twee maal vergaderd, op 30 april en 18 juni 1976. Het Comité heeft zich moeten buigen over de organisatorische problemen van het Centrum en over de verlenging van de dienstovereenkomst met Dr. Albert De Jonghe. Tevens werd beslist twee vertegenwoordigers van de navorsers deel te laten nemen aan de debatten van het Wetenschappelijk Comité met raadgevende stem.

2. Bureau.

a) Samenstelling.

Een nieuw Bureau werd verkozen na het verlopen van het vierjarig mandaat op 16 april 1976. Het Bureau ziet er nu uit als volgt :

De Heren A. Rébigeau
L. Somerhausen
D. Vercauteren
De professoren H. Corijn
E. Lamberts
J. Willequet
De Algemene Rijksarchivaris C. Wyffels
De Directeur J. Vanwelkenhuyzen

3. Wetenschappelijk personeel - samenstelling.

Omwille van het vertrek van verscheidene navorsers (André Cordewiener, Henri Fassbender, Jean Gallant, Wouter Steenhaut, Maurice Van de Steen), die momenteel slechts ten dele vervangen zijn, bestaat het wetenschappelijk personeel uit volgende navorsers :

Direkteur : Jean VANWELKENHUYZEN
Avenue Paul Vanden Thoren 36
1160 BRUXELLES

Navorsers : Alain DANTOING (attaché)
Rue de Villers 65
1475 BAISY-THY

Jean DUJARDIN (assistant)
Rue de Bois Marie 1
5200 HUY

Luk KONGS (attaché)
Van Hulthemstraat 23
9000 GENT

José GOTOVITCH (assistant)
Rue Henry Maubel 52
1190 BRUXELLES

Willem MEYERS (assistant)
Huidevetterijstraat 26
1080 BRUSSEL

Jan REYNAERS (attaché)
Tolstoïlaan 8
1070 BRUSSEL

Frans SELLESLAGH (assistant)
Kerkstraat 200
1851 HUMBEEK

4. Betrekkingen met het Buitenland.

- a) 14e Internationaal Kongres voor Historische Wetenschappen te San Francisco (22-29 augustus 1975).

In de laatste week van augustus 1975 vond te San Francisco het XIVe I.K.H.W., Internationaal Kongres voor Historische Wetenschappen, plaats. Deze belangrijke manifestatie, die om de vijf jaar gehouden wordt, bracht nu historici uit 60 landen bijeen, maar toch was er niet die enorme toeloop die Moskou zag in 1970. Het centraal sekretariaat van het kongres, in Hotel Fairmont, op de heuvels van Nob Hill, boekte juist geteld 1.455 inschrijvingen. Dat er minder volk kwam opdagen dan de vorige keer is ongetwijfeld voor een ruim deel te verklaren door de voor Europeanen afgelegene ligging van San Francisco. Trouwens, kwaliteit wordt niet noodzakelijk door het groot aantal aanwezigen bepaald.

Een I.K.H.W. is telkens een hele belevenis. Het is ook een immense machinerie die enorme problemen van organisatie schept. Dagelijks, zowel in de voor- als in de namiddag, moesten gelijktijdig talrijke zittingen in de diverse auditoria kunnen plaatsvinden, wat natuurlijk allerlei vormen van dienstverlening met zich bracht, die er alle op gericht waren het de kongresgangers zo comfortabel mogelijk te maken. Om een idee te geven van de omvang van deze manifestatie stippen wij slechts het voorbeeld aan van zaterdag 23 augustus : toen vonden er maar liefst 15 zittingen plaats.

De kern van het kongres werd gevormd door wat men de sekties is gaan noemen. Er waren vier dergelijke sekties. De eerste hield zich bezig met de grote temata. Zo zag de 23e augustus het tema behandeld van maatschappij en geschiedenis; de dag daarop kwamen de Rechten van de mens aan bod; vervolgens het fenomeen "revolutie", en zo verder. Deze korte opsomming, hoewel natuurlijk uiterst onvolledig, toont aan wat een verscheidenheid aan onderwerpen er in die dagen aan bod kon komen in één enkele sektie. Met een dergelijke verscheidenheid werd men ook in de tweede sektie gekonfronteerd, en wel rond de problemen van de methodologie. De derde sektie wijdde zich aan de geschiedenis in haar klassieke periodisering : Oudheid, Middeleeuwen, Moderne Tijden, Nieuwste Geschiedenis; ze was dan ook navenant in onderafdelingen opgesplitst, en de onderafdeling Nieuwste Geschiedenis nogmaals, om toch maar ruimte te kunnen verzekeren aan alle onderwerpen die op het programma waren gebracht. De vierde sektie tenslotte hield zich bezig met de werkzaamheden van de internationale organisaties die bij het I.K.H.W. geaffilieerd zijn. Alleen reeds voor 23 augustus betekende dit een hele gamma, gaande van de Internationale Vereniging voor Rechtsgeschiedenis en haar afdelingen over het Panamerikaans Instituut voor Geschiedenis en Aardrijkskunde tot de Internationale Vereniging voor Byzantinistiek en de Internationale Kommissie voor Slavistische Studies. En dit was voor die 23e augustus nog niet eens alles. Naast deze wetenschappelijke vergaderingen moeten immers nog de administratieve vermeld; die vormen immers een niet te verwaarlozen aspect van dit soort kongressen, die historici uit alle hoeken van de wereld samenbrengen. De gelegenheid immers om projekten voor de toekomst uit te praten is te mooi om niet te worden benut. Aldus heeft - nog steeds die 23e augustus - de Internationale Kommissie voor Militaire Geschiedenis de kans gegrepen om de basis te leggen voor een colloquium te Teheran, en om een eerste gedachtenwisseling te houden over de problematiek, die in 1980 aan

bod kan komen ter gelegenheid van het 15e I.K.H.W.

In dit kader heeft het American Committee on the History of the Second World War op dinsdag 26 augustus in de West Room van Hotel Stanford Court een studiedag georganiseerd, die gepatroneerd werd door het Internationaal Komitee voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog. Tema was: "Politiek en strategie tijdens de Tweede Wereldoorlog". Henri Michel nam het voorzitterschap waar. De zitting werd geopend door Prof. Charles Delzell, voorzitter van het Amerikaans Komitee. Na de woorden ter verwelkoming onderstreepte hij de inspanningen die de U.S.A. zich hebben getroost om het werk van de historici te vergemakkelijken. Ongeveer 90 % van de officiële dokumenten werd reeds "declassified" d.w.z. voor onderzoek toegankelijk gesteld. Graag zag hij het voorbeeld van de U.S.A. door andere landen gevolgd. Voorzitter Michel leidde daarop de werkzaamheden in.

De referaten maakten het eerste deel uit van dit colloquium. Dr. Karl Drechsler bracht een tekst voor, die hij samen met collega's uit de D.D.R., Drs. Olaf Groehler en Drs. Gerhart Hass, had opgesteld over "Politiek en strategie van Nazi-Duitsland tijdens de Tweede Wereldoorlog". Prof. Andreas Hillgruber van de Keulse universiteit kwam na hem op het spreekgestoelte met "Hitlers strategisch en politiek beleid tijdens de Tweede Wereldoorlog". Prof. Michael Howard van Oxford University had het daarna over "Strategie en politiek tijdens de Tweede Wereldoorlog. Het Brits beleid". Prof. Akira Fujiwara, hoogleraar aan de Hitotsu-bashi-Universiteit te Tokio, las zijn rapport over "De Japanse strategie en politiek tijdens de Tweede Wereldoorlog". Generaal Pavel Jiline, directeur van het Instituut voor Militaire Geschiedenis te Moskou, ontleedde vervolgens "Politiek en strategie van de Sovjet-Unie tijdens de Tweede Wereldoorlog". Toen kwamen de Amerikaanse rapporteurs aan de beurt. Dr. Forrest C. Pogue, directeur van het Dwight D. Eisenhower Institute for Historical Research te Washington, rapporteerde over "De politiek en de formulering van de strategie der U.S.A. tijdens de Tweede Wereldoorlog". Tenslotte gaf Prof. Charles B. Burdick lezing van een rapport dat voorbereid was door Prof. Warren Kimball van de Rutgers University (Newark N.J.) en de titel droeg: "Het spook op zolder. De Sovjet-Unie als faktor in de Anglo-Amerikaanse plannen voor het naoorlogse Duitsland, zoals ze tijdens de Tweede Wereldoorlog werden geformuleerd". Kortom, stuk voor stuk stevige schotels.

Als de discussie zich op basis van deze rapporten had kunnen ontwikkelen, zou ze de goede richting zijn ingeslaan. Maar bij vergaderingen met een zo sterke internationale kleur moet men en rekening mee houden dat elk land wil gehoord worden. Op zich is dit verlangen begrijpelijk. Maar resultaat ervan is een grote mate van onevenwicht in de belangrijkheid en kwaliteit van de uiteenzettingen. Referaten die alleen reeds omwille van hun oorspronkelijk karakter nuttig zijn, verdrinken in deze vloed van woorden. Het buitenmatig groot aantal mededelingen verstikt tenslotte elk echt debat door een teveel aan perspectieven. De volle waarheid is dat er zelfs geen echt debat heeft plaats gevonden. Veeleer was er een over-

vloedige stroom van partikuliere gezichtpunten, vooraf woordelijk neergeschreven, en met min of meer talent tijdens de zittingen voorgelezen. Gelimproviseerde, briljante tussenkomsten waren een uitzondering. Met deze vaststelling willen wij niet beweren dat het tweede deel van het colloquium van elk belang ontbloot was. Men zondigde integendeel door een overdreven variatie. Een niet op het programma voorziene uiteenzetting riep soms een volgende op. Zo gebeurde het bvb. dat een gerenommeerd Frans specialist in militaire geschiedenis, generaal Fernand Gambiez, het probleem van de neutraliteit van België in 1939-1940 te berde bracht. Ondergetekende, die geen plannen had om het woord te nemen, zag zich hier genoodzaakt het toch te doen, en hij heeft dan ook onvoorbereid het Belgisch standpunt uiteengezet. Dit alles week ver af van het centrale tema. Maar dergelijke disgressies zijn onvermijdelijk; in zekere mate beantwoorden ze zelfs aan een noodzaak. Belangrijk is immers dat elkeen effectief recht van spreken had. Zonder dit zouden de internationale samenkomsten ophouden hun rol te vervullen, die er in bestaat specialisten gelegenheid te bieden tot ontmoeting en gedachtenwisseling. Wat zich op het spreekgestoelte afspeelt is daarom nog niet altijd het essentiële. Het is trouwens nutteloos zich in te beelden dat een colloquium van één dag toelaat de ter sprake gekomen materie uit te putten. Dit werd zeer terecht benadrukt door voorzitter Michel, toen hij de besluiten formuleerde. De meeste referenten hebben enkel de relatie tussen de politiek en de militaire operaties onderzocht, terwijl de strategie - in brede zin genomen - dan toch tijdens de Tweede Wereldoorlog minder klassieke middelen heeft weten te benutten, als daar zijn de propaganda, subversieve activiteiten en het verzet.

Op woensdag 27 augustus hield het Internationaal Komitee voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog zijn vijfjaarlijkse statutaire vergadering in hotel Cartwright, in de "The Gallery"-zaal. De voorzitter, Henri Michel, overliep eerst de activiteiten van het Komitee dat vertegenwoordigers uit 35 landen telt. De schatbewaarder, Prof. Dr. L. De Jong, gaf dan het financieel verslag. Vervolgens werd gediscussieerd over de vraag tot toetreding van Mexico en Zwitserland. Daarna moest men overgaan tot de samenstelling van het Bureau voor de volgende vijf jaar. De vergadering wist hierbij continuïteit en verandering te verzoenen. Inderdaad hadden twee leden van het Bureau verklaard hun mandaat niet meer hernieuwd te willen zien: de schatbewaarder, Prof. Dr. De Jong, die zich volledig wil wijden aan het uitwerken van zijn monumentaal geschiedwerk "Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog", en de sekretaris-generaal, Prof. Giorgio Rochat, die omwille van beroepsbezigheden uit Milaan moest verhuizen. Bovendien stond men voor de opgave gedaan te maken met het uitsluitend-Europees karakter van het Bureau. De uit-tredende voorzitter en ondervoorzitters, Henri Michel, Pavel Jiline en Marjanovic, werden met eenstemmigheid opnieuw verkozen. Eenstemmigheid ook bezegelde de aanstelling van een supplementair ondervoorzitter, Prof. Arthur L. Funk, de actieve sekretaris van het Amerikaans Komitee. (Hij volgde in december 1975 Prof. Delzell op als voorzitter van het American Committee.) Dr. Harry Paape werd aangeduid om Dr. De Jong op te volgen; de komptabiliteit van het Komitee blijft dus in Amsterdam. Het

sekretariaat-generaal werd toevertrouwd aan de directeur van het Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, en wordt bijgevolg in Brussel gevestigd. Tenslotte vatte de vergadering de discussie aan over het thema dat behandeld zal worden onder de auspiciën van het Internationaal Komitee ter gelegenheid van het 15e I.K.H.W., dat plaats zal vinden in Roemenië in augustus 1980. Het werd: "De propaganda tijdens de oorlog: middelen, methoden, het beeld van de vijand, resultaten".

Het past hulde te brengen aan de organisatoren van het Kongres van San Francisco. In het geheel genomen is het een sukses geworden. Ongetwijfeld kan men lakunes aanwijzen, zoals het ontbreken van een lijst van deelnemers. Maar men mag de moeilijkheden niet uit het oog verliezen, die men de baas moest worden. Zo was de financiële inbreng van officiële zijde erg afgemeten. Mecenaat heeft dan ook de belangrijkste rol moeten spelen, en het is ook het privaat initiatief dat de organisatie op zich nam. Zelfs de aan het Kongres verbonden bezoeken en uitstappen waren goeddeels aan partikuliere inzet te danken. In verband hiermee verdient wel vermeld te worden dat elke buitenlandse deelnemer voor een avond werd uitgenodigd in een Amerikaans gezin; dit was een origineel, interessant en sympatiek initiatief, meteen karakteristiek voor dit kongres.

J. V.

b) Colloquium van de Fondation Nationale des Sciences Politiques, december 1975.

De Fondation Nationale des Sciences Politiques, met zetel te Parijs, onder voorzitterschap van François Goguel, organiseerde van 4 tot 6 december 1975 in de Reid-Hall een colloquium over "Frankrijk onder de regering Daladier, april 1938 - september 1939". Dit belangrijk organisme uit de rue Saint-Guillaume had voor deze wetenschappelijke manifestatie belangrijke middelen uitgetrokken. Zo kregen de deelnemers ruim op voorhand de bijna 50 rapporten toegestuurd, die gezamenlijk ongeveer 1400 pagina's beslaan.

De behandelde onderwerpen waren zeer verscheiden, en kunnen als volgt worden gerubriceerd: 1. De Fransen in 1938-1939; 2. De buitenlandse bedreiging; 3. De instellingen en de politiek; 4. De sociaal-ekonomische politiek; 5. De politieke en sociale krachten; 6. Politiek en sociaal leven in de provincie. Elk van deze aspecten kreeg overvloedige, om niet te zeggen exhaustieve aandacht. Wat komt er bvb. niet allemaal ter sprake bij een titel als "De Fransen in 1938-1939"? Overlopen we even: Cinematografische produktie en "verbruik"; De herdenking in 1939 van de Franse Revolutie; Waardenschaal en normering in de damespers; De oudstrijders en de 11-novemberherdenking in 1938; De produktie van toneel-literatuur en het "verbruik" ervan; Het bezoek van het Britse vorstenpaar; De inhoud van de gefilmde aktualiteitsoverzichten en van de "cinéma de do-

cuments"; Het pacifisme onder de boerenbevolking; Enkele beschouwingen rond de romanliteratuur. Wij kunnen bezwaarlijk alles opsommen. Toch nog, als voorbeeld, enkele titels van deelstudies uit de rubriek "De instellingen en de politiek" : De deelverkiezingen voor Kamer en Senaat; De notie "republikeinse traditie"; Het radiobeleid; De evolutie van de regeringspolitiek en de institutionele problemen; De religieuze politiek; Het uiteenvallen van het Volksfront. Dit lijstje geeft nog maar 1/3 van wat er is opgenomen in vermelde rubriek, die nog een hele gamma onderwerpen groepeerde van wellicht geringere originaliteit maar daarom nog niet van minder belang noch van minder degelijke uitwerking.

Het geheel van deze rapporten vormde dus de ongewoon rijke inleiding op het colloquium. De auteurs ervan kwamen dan ook niet naar voor om ze te lezen, zelfs niet om ze samen te vatten. De organisatoren gingen er van uit dat elke deelnemer er kennis van had genomen. Ze vormden de basis van de discussies, die bij het begin van elke zitting werden voorbereid door een korte uiteenzetting, die er specifiek op was gericht snel reakties los te krijgen.

De eerste uiteenzetting (donderdag 4 dec.) nam de regeringspolitiek als thema. Jean-Pierre Azéma en Serge Berstein leidden de analyse van dit belangrijk kapittel in door vooral een reeks vragen de zaal in te sturen : was er wel degelijk één dominerende politieke inspiratie werkzaam ? Of werkten divergente politieke opties zich naast en door elkaar uit ? Welk aandeel hadden de eerste-minister respektievelijk de andere ministers in de regeringsbeslissingen ? Mag men spreken van homogeniteit in deze regeringspolitiek van april 1938 tot september 1939, of moet men niet veeleer besluiten dat verscheidene fazen met een uiteenlopende politieke lijn elkaar hebben opgevolgd ? Hoe werden de beslissingen voorbereid, vastgelegd, aan de belanghebbenden kenbaar gemaakt ? En welke vormen van druk werden er zoal uitgeoefend ? De vrijdagvoormiddag ging alle aandacht naar "De Fransen in 1938-1939". Mej. Janine Bourdin oriënteerde de discussie met een nieuwe reeks vragen : welk waardensysteem kende de ruimste verspreiding onder de bevolking ? Was de "Union sacrée" nog mogelijk ? In welke mate onderkende de tijdgenoot de gevaren (= de bedreiging van zowel binnen- als buitenuit) die de natie liep, haar zwakke maar ook krachtige kanten ? Maakte de openbare mening tussen april 1938 en september 1939 een wezenlijke ontwikkeling door ? Welke steun kon de regering in het volk vinden ? En hoe hanteerde ze de propaganda ? De namiddagdebatten gingen over de herverdeling van de politieke en sociale macht. Een inleiding gaven Jean-Pierre Azéma en Serge Berstein met de volgende vragen : welke factoren speelden in deze nieuwe verdeling van de kaarten mee ? Wie nam er het initiatief toe ? Welke nieuwe scheidslijnen werden er door getrokken in de politieke en syndikale groepen en organisaties ? De zaterdagvoormiddag tenslotte werd besteed aan onderzoek naar het functioneren van de instellingen. Gilles Le Beguec vroeg zich in zijn inleiding af : welke omvang bereikten de afwijkingen van de grondwettelijke praktijk ? Kan Daladier beschouwd als een regeringsleider van een nieuw type ? In welke mate mag men het regime versleten noemen ? En hoe negatief stond dit regime in de openbare mening gekwetterd ?

Wij moeten hier dadelijk aan toevoegen dat elk van deze inleidingen zich niet tot deze vragen beperkte. Ze leverden meteen een syntese, een status quaestionis, met een inhoud van grote densiteit. Wel stond telkens primordiaal als doelstelling : het leveren van stof ter discussie. Deze is steeds erg open geweest, en het hele colloquium had een uitzonderlijk spontaan karakter. Dit dankt het zeker aan de prioriteit die het debat kreeg op de uiteenzetting. En dit komt zo zelden voor, dat het zonde zou zijn het niet te onderstrepen. Hoeveel kongressen toch zijn niet veel meer dan een onafgebroken aaneenrijgen van alleenspraken ! De Reid-Hall daarentegen zag het merendeel van de tijd besteed aan de confrontatie van (soms scherp tegengestelde) opvattingen. Dit werd natuurlijk in de hand gewerkt door de deelname van zowel tijdgenoten (dus medespelers en getuigen) als historici. De standpunten botsten meermaals tegen elkaar op; sterk verschillende manieren van aanpak tekenden zich hierbij af. Historici en politologen hebben een voorkeur voor theorievorming; als ze hun optiek ongestoord konden doortrekken, zou heel het verleden in systemen worden gevat. De mensen van de (politieke) praktijk daarentegen geven voorrang aan het konkrete gebeuren. Ze stonden toen voor problemen die dringend moesten opgelost. Een hele samenhang van technische gegevens richtte hun beslissingen. Dit was de stelling die o.m. werd verdedigd door Michel Debré, toentertijd lid van het kabinet van de minister van Financiën, Paul Reynaud. De naam van Debré alleen reeds garandeert een uiteenzetting van hoog gehalte. Kwam daarbij dat de aangesneden problematiek zelf van zeer groot belang was. Het ging er om de ruk naar rechts te duiden, die de regering Daladier kort voor het uitbreken van de oorlog doorvoerde. Zijn de traditionele krachten er toen in geslaagd de macht te rekupereren ? Is links, gevangen in de ideologie, onbekwaam gebleken om zich aan de eisen van het ogenblik aan te passen ? Of ligt de waarheid tussen deze twee beweringen ? Of nog elders ? Wij zullen niet beweren dat het debat deze vraagstelling uit de wereld heeft geholpen. Maar vast staat dat de nieuw aangebrachte elementen van uitzonderlijk belang zijn voor de oplossing ervan.

Dergelijke confrontaties konden wij ook meemaken voor een aantal andere probleemstellingen van eveneens groot historiografisch gewicht. De getuigen waren niet de eerste de beste. Overlopen we even enkele namen: René Belin, André Delmas, Roger Genebrier, René Massigli, Daniel Mayer, Alexandre Parodi. En dan slaan wij er nog over ! Hun verklaringen waren even zovele onmiddellijk - gebruiksklare bronnen voor de geschiedschrijving. Hun reacties leverden bovendien stof ter bezinning over de grenzen van het historisch onderzoek. De realiteit heeft aspecten - soms zelfs waarlijk essentiële - die niet zomaar zwart op wit geboekstaafd staan; daardoor zijn ze minder lees- en grijpbaar voor de historicus, en ze zouden hem zelfs kunnen ontgaan. De historici, tot rationaliseren geneigd, lopen het gevaar de uiterste ingewikkeldheid van het menselijk gedrag over het hoofd te zien. Bovendien snijden ze veelal situaties aan waarvan ze zelf de konkrete ervaring missen. Prof. René Rémond ging op bovengeschetste problematiek in toen hij de besluiten van de werkzaamheden formuleerde. Alleen reeds zijn syntese, met de vragen die ze stelt, verdient gepubliceerd te worden. Maar wij hopen op publikatie van

de volledige "Handelingen" van dit briljant colloquium dat weliswaar rond de figuur van Daladier gekoncentreerd bleef, maar een hele periode van cruciaal belang heeft helpen analyseren.

J. V.

c) De archieven Daladier.

Edouard Daladier was een van de topfiguren in het Franse politieke leven voor de Tweede Wereldoorlog. Na verschillende malen minister van landsverdediging en van oorlog geweest te zijn, was hij, de besliste promotor van het Volksfront in de Radikale en Radikaal-socialistische partij, eerste minister geworden op 10 april 1938. Hij ondertekende het akkoord van München, en de Derde republiek verklaarde, onder zijn regering, de oorlog aan Hitler-Duitsland op 3 september 1939, om Frankrijks verbintenissen ten opzichte van Polen na te komen. Zijn beleid stemde overeen met wat men sindsdien de "drôle de guerre" is gaan noemen. Samen met de opperbevelhebber, generaal Maurice Gamelin met wie hij sinds verschillende jaren het gezag over het Franse leger deelt, spant Daladier zich in om niets te overhaasten in afwachting van een verhoogde Angelsaksische hulp, waarvan hij hoopt dat ze de krachtsverhouding in het voordeel der Geallieerden zal doen overhellen. Maar het immobilisme dat aldus voor lange maanden aan het Frans-Duitse front tot uiting komt, belet niet dat er gezocht wordt naar verderliggende operatieterrainen. De ekonomie wordt daarbij hoofdpunt voor de geallieerde strategie. De "Ijzerertsroute" en de "petroleumroute" moeten onderbroken worden om de Duitse zware nijverheid te beroven van de noodzakelijke import voor de voortzetting van de oorlog. Wat Henri Michel "le Prurit d'action" (lust tot actie) noemt, ontwikkelt zich. De Sovjet-Finse oorlog wordt een voorwendsel om het ijzererts van Lapland in handen te krijgen. De hulp van de Sovjet-Unie aan de Duitse ekonomie geeft ontstaan aan het idee de petroleumvelden van de Kaukasus te bombarderen. Verbazingwekkende plannen willen de Balkan in vuur en vlam zetten. Deze overweldiging van verreikende plannen, het ene nog avontuurlijker dan het andere, maakt het tegenwicht uit van die politiek, die er op uit is Frankrijk beschermd te houden zowel voor aanvallen van buitenuit als van binnenuit. Vandaar enerzijds, het blijven zwijgen van de wapens aan het oostelijk front, en anderzijds het hardnekkig vervolgen van een in de klandestinitiet gedreven kommunistische partij. Het komt er op aan de Franse oorlogsindustrie dat uitstel te bezorgen, dat zij nodig heeft om haar produktie op peil van de oorlogsvereisten te brengen. Dit mengsel van inaktiviteit naar buiten uit en repressie in het binnenland volgt zijn weg in een klimaat van groeiend antikomunisme, waaruit dan alle twijfels over de werkelijke aard van de "drôle de guerre" zullen groeien.

Het is ten andere betekenisvol dat het einde van het Finse verzet de val van het kabinet Daladier meebrengt op 24 maart 1940. De Franse regering valt als slachtoffer van een Russische overwinning ! In de ploeg die Paul Reynaud samenstelt, verzet Edouard Daladier hemel en aarde om

de portefeuille van landsverdediging en oorlog te behouden. Zijn opvolger als premier zal hem die portefeuille slechts kunnen ontnemen na een regeringswijziging, op 18 mei, een dag vooraleer Reynaud Gamelin vervangt door Weygand. Daladier wordt minister van Buitenlandse Zaken, post die hij behoudt tot 5 juni. Dan is zijn ministeriële carrière ten einde.

De archieven van Edouard Daladier zijn toegankelijk in de Fondation Nationale des Sciences Politiques, te Parijs. De konsultatie ervan is vergemakkelijkt door een gedetailleerde inventaris, werk van Marie-Geneviève Chevignard (1). De grote rijkdom van dit archiefgeheel maakt dat geen enkele ernstige studie van de "drôle de guerre" kan gemaakt worden zonder ervan gebruik te maken. Het is, op het huidige ogenblik, de enige Franse tegenhanger voor de indrukwekkende Britse dokumentatie in het Public Record Office te Londen.

Het gedeelte dat betrekking heeft op de oorlog, het enige dat wij konden inzien in twee dagen, bestaat voornamelijk uit officiële stukken van die tijd. Zij maken er veruit het meest interessante deel van uit. De zeer talrijke handgeschreven notities van Daladier zijn recenter en over het algemeen minder interessant. Hun voornaamste belang bestaat erin dat ze naar boeken verwijzen. Edouard Daladier, agrégé d'histoire, heeft ongeveer alles gelezen wat na de oorlog in het Frans verschenen is over de periode waarin hij aan het hoofd van de regering van de Derde Republiek stond. Zijn dossiers zijn aldus gevuld met lektuuraantekeningen, die er zich over het algemeen echter toe beperken, door een citaat of een korte inhoud, die passages aan te duiden, die de voormalige eerste minister vermoedelijk wilde gebruiken voor het schrijven van zijn memoires. Dat projekt heeft hij echter niet gerealiseerd.

De dokumentatie die hij achterliet is zeer onpersoonlijk, maar toch belangrijk voor de geschiedenis van de "drôle de guerre" en zeer openbarend voor de beslommeringen van het ogenblik.

Over België vindt men slechts zelden een vermelding in die archieven. Men mag daaruit echter niet besluiten dat men er niet aan dacht in Parijs. Het "Belgisch probleem" loopt in werkelijkheid alseen leidraad door het dagelijksebeleid van de militaire politiek. Eens de houding van de regering bepaald, behoort dat probleem tot het domein van de uitvoering. Het duikt slechts opnieuw op bij de eerste minister in krisismomenten of wanneer er nieuwe beslissingen te nemen zijn. Op dat hoogste niveau wordt slechts behandeld dat wat niet geregeld is, wat verandert, wat op de voorgrond komt of wat moeilijkheden schept. De stand van de luchtmacht is zorgwekkend ? Dan worden er dossiers samengesteld. De redevoering van Hitler van 6 oktober 1939 stelt de vraag van de vrede, en dus ook van het doel van de oorlog. De doktrine moet vastgelegd worden, in afspraak met Londen. Er worden brieven gewisseld; ze handelen over economische problemen. Ook de strategie komt op het tapijt. De mogelijkheid

(1) Het Centrum bezit nu een kopie van deze inventaris.

van een front in het oosten wordt bovengehaald, herinnering uit de eerste wereldoorlog. De Sovjet-aanval op Finland trekt de aandacht naar het noorden. Italië maakt een bekoring uit, maar is tevens een raadsel. De hele Middellandse Zee-politiek wordt er door in vraag gesteld. Al deze problemen maken het voorwerp uit van samenkomsten, beraadslagingen, ministerraadvergaderingen; de voorbereidende studies vertonen dikwijls een academisch aspekt, ver verwijderd van konkrete en uitvoerbare projecten. Slechts wanneer een nieuw feit zich weer voordoet, iets buitengewoons, gaat de aandacht opnieuw naar België. Zowel een idee als een gebeurtenis kunnen daartoe aanleiding geven. Het probleem van de doortocht door België wordt opgeworpen bij de hypotese van een tot Nederland beperkt Duits offensief. Een briefwisseling over de Duitse stappen, door Nederland doorgespeeld, is een van de sleutels om de ongeduldigheid te verstaan, die Parijs toont tijdens het aanbod van goede diensten van Koningin Wilhelmina en Koning Leopold in november 1939. Die briefwisseling belicht tevens het wantrouwen van de Geallieerden ten opzichte van de anti-Hitler-oppositie. Het belangrijkste is echter de toen genomen beslissing, dat het Frans leger in België zou doorstoten tot de as Antwerpen-Namen, zo ooit een Duits initiatief tegen België zou moeten beantwoord worden.

Het alarm van januari 1940 is de aanleiding voor enkele belangwekkende stukken; de meest pikante ervan zijn wel de afluisterrapporten van de telefoongesprekken van de Belgische ambassadeur. Wat de gebeurtenissen van april betreft zijn er twee dokumenten die het standpunt van Gamelin betreffende een preventieve inval in België toelichten. In zijn Mémoires was Gamelin niet zo expliciet over dit punt. Wat de volgende gebeurtenissen betreft, is er over ons land niets opzienbarends meer te vinden. Kortom, er zitten heel wat nuttige dokumenten tussen voor de geschiedschrijving over België. Het Centrum heeft er fotokopieën laten van maken (2). Die stukken echter krijgen slechts hun werkelijke betekenis wanneer ze geplaatst worden in een kontekst die de Archieven Daladier niet bieden. Daartoe moet de Belgische, Britse en Nederlandse, en ook de Duitse, dokumentatie gebruikt worden. Het zou echter verkeerd zijn het belang van deze archieven alleen te zien in een "Belgisch" kader: men moet de papieren van de gewezen eerste minister zien in een beeld van de Franse politiek. Daaruit halen zij hun waarde als fundamentele bron voor de algemene geschiedenis van de "drôle de guerre". En in dat perspectief dragen zij tenslotte het meest bij tot de verdere verheldering van de neutraliteitspolitiek die door België gevoerd werd; ze laten ons toe die politiek te plaatsen in haar internationale kontekst.

J. V.

(2) In het Centrum bewaard als PD 20.

d) Archives de France - Commission des archives privées contemporaines.

De raadpleging van hedendaagse private archieven is in Frankrijk des te nuttiger daar de publieke archieven niet al te toegankelijk zijn. Daarom was de oprichting van een Kommissie, in de schoot van de Archives de France, ermee belast "d'étudier les moyens propres à la sauvegarde des archives privées contemporaines et à leur mise en valeur dans l'intérêt des études historiques" zo belangrijk. Dat gebeurde op 13 augustus 1973 door een besluit van de Minister van Kulturele Zaken. De Kommissie wordt voorgezeten door Jean Favier, Directeur-generaal van de Archives de France, en heeft als ondervoorzitter François Goguel, voorzitter van de Fondation Nationale des Sciences Politiques. Chantal Bonazzi en Suzanne d'Huart, conservators, legden ons uit dat de Kommissie reeds een belangrijk aantal private archieffondsen kon vergaren, die meestal toegankelijk zijn na eenvoudige aanvraag. Natuurlijk zijn er uitzonderingen. Zo de papieren van eerste minister Paul Reynaud; deze kunnen slechts geraadpleegd worden na toelating door Mevr. Reynaud.

Al deze fondsen worden geïnventariseerd en het Centrum zal een exemplaar van de inventaris krijgen na voltooiing. In ruil heeft het Centrum aan de Kommissie een exemplaar van alle eigen publikaties overgemaakt. Het is een begin van uitwisseling van informatie, die vruchtbaar zal zijn.

J.V.

e) Frans-Brits colloquium te Parijs (december 1975)

Van 8 tot 10 december 1975 werd te Parijs, waar de zetel is gevestigd van het Komitee voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, een Brits-Frans colloquium gehouden. Het was de vierde en laatste vergadering van de groep Britse en Franse experts die zich als taak had gesteld de betrekkingen tussen hun beide landen in de jaren 1935-1939 te bestuderen. De periode die nu werd geanalyseerd komt overeen met wat men gemeenlijk de "drôle de guerre" noemt. Wat de kronologie betreft sloot ze dus aan op de periode die ter sprake kwam op het Colloquium-Daladier; in meer dan een opzicht vulden beide manifestaties elkaar trouwens goed aan.

Deze vierde zitting was bijzonder interessant dank zij het gehalte van de voorgebrachte rapporten en de waarde van de daarop volgende discussies. De in het gesprek gekomen materie was, zoals de vorige keren, van uiteenlopende aard, en besloeg zowat het geheel van wat men - zeer breed opgevat - de betrekkingen tussen beide geallieerde staten mag noemen. Het is evident dat deze zeer gelukkige verruiming van het onderwerp te danken is aan de samenvoeging van de onderzoekingen die door militairen en burgers werden doorgevoerd. In Frankrijk zowel als in Groot-

Brittannië is er in het akademisch milieu geen sprake van enigerlei minachting voor de militaire geschiedenis lato sensu.

Overlopen wij nu de lijst van de voorgebrachte rapporten :

- De publieke opinie over de oorlog en over de bondgenoot (Cremieux-Brilhac en Bell);
- De pacifisten tegenover de bondgenoot en de oorlog (Ludlow en Rossi-Landi);
- Het moreel van de troepen tijdens de "drôle de guerre" (Masson, Buffotot en Watt);
- Het kommunistisch probleem en de evolutie van de oorlog (Michel);
- De Sovjet-Finse oorlog, de geallieerde interventieplannen en de Sovjet-Britse betrekkingen (R. Wheatley);
- De Sovjet-Franse betrekkingen na september 1939 (R. Girault);
- De Frans-Britse samenwerking t.a.v. het Italiaans probleem (D'Hoop en Sir William Deakin);
- Konvergentie en divergentie in de Frans-Britse strategieën (Kolonel Neave-Hill en Bedarida);
- De financiering van de oorlog en de Frans-Britse akkoorden (Frankenstein en Pressnell);
- De luchtmachtindustrie en de Frans-Britse betrekkingen (Generaal Christienne en Sir Peter Masefield);
- De plaats van de Frans-Britse betrekkingen in de luchtmachtplannen van beide landen (Group Captain Haslam en Fridenson);
- De voorbereiding van de oorlog in Finland (Dr. Parker en Masson).

Deze droge opsomming laat jammer genoeg maar zeer ten dele recht wedervaren aan de rijke inhoud van de debatten, waarvan de besluiten met een groot gevoel voor nuance werden geformuleerd door Prof. Jall en Henri Michel; beiden konden hier tenvolte laten renderen hun diepgaande kennis van een periode, die meer en meer aandacht krijgt van de historici. (1)

J. V.

f) Internationaal colloquium te Firenze (maart 1976)

Van 26 tot 28 maart gaf het Palazzo dei Congressi van Firenze gastvrijheid aan een internationaal colloquium over "Italië van de Bevrijding tot de Republiek : de binnenlandse toestand, de internationale kon-

(1) Het is ongetwijfeld nuttig hier te vermelden dat het C.N.R.S. de rapporten komt uit te geven, die tijdens de eerste twee sessies (Londen, 1972 en Parijs, 1973) werden voorgebracht : "Les relations franco-britanniques de 1935 à 1939" (Editions du Centre National de la Recherche Scientifique, 15, Quai Anatole France, F - 75700 Paris).

tekst, de regering Parri". De organisatie was in handen van het Istituto nazionale per la Storia del Movimento di Liberazione in Italia, dat sedert 1961 de rol vervult van Italiaans komitee voor de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog. Dit colloquium mocht genieten van sterke interesse en steun vanwege politieke overheid en wetenschappelijke wereld : het Istituto storico della Resistenza in Toscana, de Toskaanse overheden, het stadsbestuur van Firenze, de provincie Firenze, het Comitato regionale toscano per il XXX della Resistenza e della Liberazione.

Dit liet toe ruime financiële middelen in te zetten. De hele uitvoering van het colloquium was trouwens uitstekend, evenals het onthaal van de buitenlandse gasten, volledig in de lijn van de beste Italiaanse tradities van grootmoedige hartelijkheid.

Het erevoorzitterschap werd waargenomen door Ferruccio Parri, voormalig eerste minister, die tevens de voorganger was van Henri Michel aan het hoofd van het Internationaal Komitee voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog. De werkzaamheden, voorgezeten door Prof. Guido Quazza, sloegen op volgend programma :

- De binnenlandse situatie : kaders en transformatie van de politieke partijen (Enzo Santarelli);
- De economische wederopbouw (Piero Barucci);
- De epuratie (Marcello Flores);
- Aspecten van de Italiaanse samenleving aan het einde van de oorlog : economische cyclus en herstel van de dominerende groepen (Claudio Della Valle, Luigi Ganapini, Antonio Gibelli, Massimo Legnani, Anna Rossi Daria, Mariuccia Salvati);
- Het internationaal kader (Enzo Collotti);
- De Italiaans-Joegoslavische betrekkingen (Dragovan Sepic);
- De Italiaans-Joegoslavische verhouding vanaf de Bevrijding tot het vredesverdrag. Een regionale studie : de toestand in de provincie Udine (Teodor Sala);
- De politiek van de U.S.A. t.a.v. Italië (David Ellwood);
- De Frans-Italiaanse betrekkingen van 1943 tot 1949 (Pierre Guillen);
- De regering Parri en de politieke machtsverhoudingen (Giorgio Vaccarino);
- Het begin van de regering de Gasperi (Pietro Scoppola);
- De economische en sociale krachten van het verzet en de geallieerde interventie : de voorbereiding van de naoorlogse tijd (Giani Perona).

Deze eenvoudige opsomming geeft een idee van de rijkdom aan aspecten die ter sprake kwamen. Deze waaier van problemen is op zich reeds een voorbeeld; daar komt nog de specifieke dimensie bij van de huidige situatie in Italië, waar de eigentijdse geschiedenis veel echo's krijgt in het heden. Dit is vooral waar als de studie van gebeurtenissen van een goede 30 jaar terug een hulpmiddel wordt om de aktualiteit door te lichten. Dit naar elkaar toegroeien van historisch onderzoek en interpretaties van de eigen tijd draagt gewisse risico's in zich; maar deze voortdurende verrijking der ideeën is meteen een waardevolle stimulans. Ze is als een zweep-

slag voor het onderzoek, en zorgt ervoor dat de waarheid steeds meer openbaar wordt. Ook brengt ze werkhypotesen voort, die toepasbaar zijn in andere landen. En dit laatste is een van de criteria waarmee men het wel-slagen van een colloquium kan meten. Anderzijds bieden internationale samenkomsten steeds de kans van ontmoetingen. En hiervan maakte Henri Michel gebruik om op 27 maart een zitting te organiseren waarop informatie werd verstrekt over de werkzaamheden van het Internationaal Komitee voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog.

J.V.

g) Internationaal colloquium over militaire geschiedenis te Teheran, (6-16 juli 1976)

Een internationaal colloquium over militaire geschiedenis vond plaats in Iran van 6 tot 16 juli 1976. De Iraanse Kommissie voor Militaire Geschiedenis, onder voorzitterschap van divisiegeneraal Heydar Vafâ, had hiertoe het initiatief genomen; het colloquium werd gepatroneerd door de Internationale Kommissie voor Militaire Geschiedenis, die in 1975 kolonel A.A. Åhslund, voorzitter van de Zweedse Kommissie voor Militaire Geschiedenis, tot haar president koos.

De Iraanse promotoren van deze internationale ontmoeting hebben hiermee een overtuigend bewijs geleverd dat hun land beschikt zowel over de vereiste organisatorische middelen als over het talent om er gebruik van te maken. Slechts lof past hier voor de grote zorg die was besteed aan de afwikkeling van het eigenlijke programma en van de eraan gekoppelde bezoeken. Geen moeite hebben ze gespaard om het verblijf van hun gasten zo instructief, aangenaam en comfortabel mogelijk te maken.

De werkvergaderingen werden in Teheran gehouden van 8 tot 10 juli; tot 400 deelnemers namen er aan deel; bij de 101 historici en hun 49 begeleiders uit twintig landen voegden zich 248 Iraanse specialisten. Twee thema's beheersten de debatten. Allereerst was er de vraag naar de wederzijdse invloed van de Aziatische en Afrikaanse legers enerzijds en de Europese anderzijds op de oorlogvoering (zowel op gebied van strategie als van tactiek) en op de componenten ervan (rekrutering, organisatie, bewapening, logistiek, ...). Deze vraag heeft in een reeks belangwekkende rapporten over algemene militaire geschiedenis haar neerslag gekregen.

Het tweede thema stond in rechtstreekser verband met het konflikt dat de wereld van 1939 tot 1945 in vuur en vlam zette: neutraliteit en landsverdediging. Luitenant-kolonel Arvid Cronenberg hield een uiteenzetting van opmerkelijk gehalte over "Geïsoleerde neutraliteit en internationale solidariteit. Enkele aspecten van de debatten over de verdediging van Zweden en over de Zweedse militaire politiek tussen beide wereldoorlogen". Generaal-majoor Eugen Bantea sprak met zijn gewone competentie over "Neutraliteitspolitiek in de eerste fase van de Tweede Wereldoorlog. Een voorbeeld: Roemenië". Onder de titel: "Invloed van oorlog

en neutraliteit op de defensie : de militaire politiek en de organisatie van de strijdkrachten. Studie van een konkreet geval" wierp kolonel Rinaldo Crucculicht op het gebrek aan voorbereiding van Italië, dat door Mussolini in het oorlogsgebeuren werd gedreven.

Vervolgens bracht ondergetekende een rapport naar voor over "Neutraliteit en landsverdediging. Enkele aspecten van de Belgische militaire politiek in 1939-1941". Dr. Jürgen Rohwer behandelde "De Amerikaanse neutraliteit in 1939-1941 en de slag om de Atlantische Oceaan", met behulp van lichtbeelden. Dr. H.R. Kurz ontleedde vanuit de vertrekpunten van zowel de historicus als de jurist "De gewapende neutraliteit van Zwitserland en haar militaire konsekwenties". Tenslotte ging kolonel K. Schützle in op "De houding van het imperialistische Duitsland t. a. v. de neutraliteit gedurende de voorbereiding tot en het verloop van beide wereldoorlogen".

Alleen reeds het feit dat een kwart van de referaten aan de Tweede Wereldoorlog was gewijd is een graadmeter van de groeiende belangstelling ervoor in het historisch onderzoek. De talrijke vragen die na elke uiteenzetting loskwamen bewezen bovendien dat deze belangstelling niet slechts leeft bij de rapporteurs zelf. Overigens moet beklemtoond dat de debatten een opvallend grote plaats innamen in het programma; meestal groeiden ze uit tot echt vruchtbare gedachtenwisselingen. Zowel de organisatoren, de voorzitters van de werkvergaderingen als de vraagstellers en debaters hebben de klip weten te omzeilen van zovele kongressen, waar de tijd die voor de debatten werd voorzien compleet opgeslorpt wordt door de lektuur van rapporten die op het allerlaatste ogenblik de kalender komen verzwaren; van dit helaas zo veel voorkomend misbruik bleven wij in Teheran gespaard.

Mochten de handelingen van het colloquium gepubliceerd worden, dan ware het wenselijk dat ze tenminste een samenvatting van de discussies zouden bevatten; in elk geval zouden dan de besluiten moeten opgenomen, die rond de twee thema's werden geformuleerd door twee ploegen van historici, waarvan de ene door Prof. André Corvisier werd voorgezeten, de andere door kolonel Åhslund. Hopen we ook dat de referenten meer en meer zouden afstappen van het letterlijk voorlezen van hun tekst, die ze toch reeds aan de deelnemers hadden bezorgd; de levendigheid en het belang van de zittingen hebben er enkel bij te winnen.

Het colloquium van Teheran heeft aan de Internationale Kommissie ook de kans gegeven een keuze vast te leggen van de onderwerpen die ze in 1980 te Boekarest zal behandelen.

Twee thema's, vrij breed opgevat, werden weerhouden :

- 1) De betrekkingen tussen leger en maatschappij.
 - a) In de perioden van sterke sociale verandering.
 - b) De korrelatie tussen de ontwikkeling van wetenschap en kultuur enerzijds en legers en krijgskunde aan de andere kant.

- 2) Teorie en werkelijkheid van de oorlog : de ervaring van de militaire geschiedenis (inbegrepen het inlichtingswerk en de militaire operaties).

Dat een dermate brede waaier van opgaven wordt voorgesteld ligt aan de welbekende noodzaak van internationale organisaties om in de mate van het mogelijke rekening te houden met dikwijls sterk uiteenlopende verzoeken, zowel van de kant der nationale Kommissies als van de grote ideologische stromingen; verder ook met de verschillende gezichtshoeken, van waaruit het legermilieu en de akademische wereld de problemen van de militaire geschiedenis aanpakken. De kompromisoplossing die te Teheran uit de bus kwam is een voorafspiegeling van de afwisseling van onderwerpen die in 1980 aan bod zullen komen op het 15e Internationaal Kongres voor Historische Wetenschappen.

Ook stelde zich het probleem van de funktieoverdracht in het Sekretariaat van de Internationale Kommissie voor Militaire Geschiedenis. Ruim 18 jaar lang hebben twee landgenoten, Albert Duchesne en Jean Lorette, konservator en adjunkt-konservator van de Koninklijke Musea van het Leger en van de Krijgsgeschiedenis te Brussel, deze taak toegewijd en kompetent vervuld. Te Persepolis werd op 13 juli, op de avond van een lange dag die gewijd was aan de kennismaking met de beste produkten van de oud-perzische kunst, een algemene vergadering gehouden, waarop onder applaus van alle aanwezigen de titel van ere-sekretaris-generaal werd toegekend aan de heer Duchesne, ter erkenning van zijn verdiensten. De heer R. Andreani werd aangewezen als zijn opvolger; diens nieuwe adjunkt wordt J. Chagniot. Het aldus samengesteld sekretariaat zal werkzaam zijn in het kader van het Centrum voor Militaire Geschiedenis en van de Studie van de Landsverdediging te Montpellier, waar sedert meerdere jaren een reeks van originele opzoekingen wordt doorgevoerd onder de leiding van André Martel, hoogleraar aan de universiteit Paul Valéry te Montpellier. Behalve général d'armée Fernand Gambiez, sedert 1975 erevoorzitter, telt het Bureau van de Internationale Kommissie voor Militaire Geschiedenis voortaan volgende leden : Voorzitter : Kolonel Bengt A.A. Åhslund (Zweden); Ondervoorzitters : Generaal Pavel Jiline (U.S.S.R.), Prof. E. Kessel (Duitse Bondsrepubliek), Prof. David G. Chandler (Groot-Brittannië), Dr. John Jessup (U.S.A.), Prof. André Corvisier (Frankrijk); Sekretaris-generaal : R. Andreani (Frankrijk); Adjunkt-Sekretaris-generaal : J. Chagniot (Frankrijk).

J. V.

- h) Informatiebezoek aan het Instituut vir Eietydse Geskiedenis te Bloemfontein (15 juli 1976)

Op 15 juli 1976 kon ik het Instituut vir Eietydse Geskiedenis, van de Universiteit van Oranje-Vrijstaat te Bloemfontein, bezoeken onder de deskundige leiding van Prof. Dr. Okkie Geyser, direkteur. Deze weten-

schappelijke instelling, enigszins geïnspireerd door het Institut für Zeitgeschichte te München, specialiseert zich sinds 1970 in de geschiedenis van Zuid-Afrika vanaf 1902. Het verzamelt vooral de dokumenten van de politieke groepen en partijen, die op het Zuid-Afrikaanse grondgebied bedrijvig waren of zijn zoals de Nasionale Party, de Verenigde Party, de Progressieve Party om de bestaande partijen te vermelden, en zoals Ossewa-Brandwag, Gryshemde, Afrikanerparty om enkele van de verdwenen groepen te noemen. De toegankelijkheid van deze dokumenten wordt door de schenkers bepaald. In totaal werden reeds meer dan 460 private en partijarchieven gedeponeerd, die in brandkluizen bewaard worden.

Het Instituut houdt ook een krantenknipselverzameling bij, gebaseerd op het verwerken van 56 dag- en weekbladen, en die ter beschikking staat van navorsers en politieke partijen. Ook bandopnamen worden geregeld gemaakt; elke publieke persoon wordt i.v.m. zijn stellingnamen en motiveringen ondervraagd. Dan is er nog een fotoverzameling, terwijl de bibliotheek slechts uit basiswerken bestaat; de gespecialiseerde werken over de behandelde periode staan in de centrale bibliotheek van de Universiteit, met een dubbelcatalogus in het Instituut. Het Instituut houdt een repertorium bij van alle Zuid-Afrikaanse archiefdepots, met bijbehorend personenregister. Een ruilvereenkomst laat nu toe dat het Centrum voortaan de publikaties van het Instituut vir Eietydse Geskiedenis zal ontvangen: de ACTA DIURNA HISTORICA, (gestart in 1972), en het JOERNAAL VIR DIE EIETYDSE GESKIEDENIS (vanaf 1975).

W.M.

i) Onderzoek in archieven in de Unie van Suid-Afrika.

Van een vakantiereis in juli 1976 kon gebruik gemaakt om in Zuid-Afrika enkele archieven in te kijken, die belang konden hebben voor de geschiedenis van België en Belgisch Kongo tijdens WO II. In de eerste plaats betrof dit de archieven van Jan Smuts. Deze Boerengeneraal en politicus (1870-1950), die tijdens WO I lid was van het Britse Imperial War Cabinet, had tijdens WO II, als eerste-minister en minister van Buitenlandse Zaken, goede kontakten met de Britse regering, die hem herhaaldelijk raadpleegde voor belangrijke beslissingen.

Het archief staat beschreven in vijf binders, elk van ± 200 p. Twee binders handelen over WO I, waarin interessant materiaal over België tijdens die oorlog. Bij de dokumenten over WO II zijn voornamelijk van belang de dépêches en nota's, gewisseld tussen Londen en Pretoria. Daarin wordt herhaaldelijk het Belgische neutraliteitsbeleid en het Britse standpunt daaromtrent aangeraakt, verder wordt aandacht besteed aan Belgisch Kongo en de Belgische oorlogsinspanning aan de zijde van de Geallieerden.

Een tweede archieffonds dat doorgenomen werd, is de Van Broekhuizen-verzameling. Van Broekhuizen was van 1934 tot 1941 gezant en ge-

volmachtigd minister in België en Nederland. Het archief bevat 13 banden, jammer genoeg vooral van privé-aard. Toch zit daar flink wat inside-informatie tussen.

Een derde onderzoekspunt was de opleiding van Belgische piloten in Zuid-Afrika. Het Zuid-Afrikaanse luchtmachtarchief bevat daarover interessante dokumentatie, die voortaan in de vorm van fotokopieën, microfilm en handgeschreven notities op het Centrum zal berusten.

Wim MEYERS

j) Een bezoek aan de Wiener Library te Londen.

Ter gelegenheid van een verblijf te Londen hebben wij, van 26 tot 30 juli 1976, een werkbezoek gebracht aan de Wiener Library, en de daar aanwezige Belgische tijdschrifttitels op steekkaart gebracht.

Dit instituut werd opgericht in het najaar van 1933 in Amsterdam door Dr. Alfred Wiener, een leidende Joodse figuur van Weimar-Duitsland. Hij zag het als een persoonlijke bijdrage in de strijd tegen het nationaal-socialisme : het verzamelen van materiaal over de door Hitler geleide beweging en over het anti-semitisme. Hij was er immers van overtuigd dat de combinatie van beide een zware bedreiging vormde, niet slechts voor de Joden, maar voor heel Duitsland. Al vlug kreeg hij hulp van enkele Nederlandse vrienden en andere geïnteresseerden, en slaagde er aldus in zijn privatebibliotheek uit te bouwen tot een dokumentatiecentrum van grote specialistische waarde, dat geleid werd door een kleine wetenschappelijke staf. Toen hij de oorlog naderbij zag komen, gaf hij zich rekenschap van de waarde van zijn verzameling (in 1938 reeds 8.000 boeken, en daarbij onschatbare reeksen zeldzame tijdschriften, plus een goede 10.000 geordende persknipsels), en liet ze overbrengen naar Londen. Precies op de dag van het uitbreken van de oorlog, 3 september 1939, werd de Wiener Library daar heropend. Maar toen nam het Britse Ministerie voor Informatie de zorg ervoor over, en stelde de verzameling alsook de kennis van de staf ter beschikking van de geallieerde niet-militaire oorlogvoering. Het belang van de opnieuw voor het publiek opengestelde Wiener Library steeg snel na 1945. Momenteel zitten er ruim 100.000 boeken en brochures, meer dan 1 miljoen persknipsels, honderden reeksen tijdschriften, waarvan een aantal buitengewoon zeldzaam zijn (: Joodse, anti-semitische en fascistische pers). Komt daarbij rijk ikonografisch materiaal en archivalische bronnen; deze laatsten, ofschoon minder systematisch verzameld, zijn dikwijls toch uniek.

Vanaf 1946 verschijnt het WIENER LIBRARY BULLETIN. Aanvankelijk gaf het vooral een overzicht van de aanwinsten van het instituut, gegevens over de Jodenvervolgung in Europa tijdens de afgelopen oorlog, en volgde het de alsmaar groeiende geschiedschrijving over nazisme en fascisme, Tweede Wereldoorlog en anti-semitisme. Weldra gaf het ook aandacht aan het in sommige landen voortlevend of opnieuw opduikend

fascisme, aan de wederwaardigheden van de Joodse gemeenschappen over de hele wereld, en aan de geschiedenis van de staat Israël. Aldus werd het WIENER LIBRARY BULLETIN een historisch tijdschrift met sterke nadruk op de eigentijdse geschiedenis van het Jodendom.

Wiener trok zich terug in 1963, en stierf het jaar daarop; in 1964 was Prof. Dr. Walter Laqueur hem als directeur opgevolgd. Deze zorgde voor een intense samenwerking met het Institute of Contemporary History, en wel zodanig, dat beide instellingen dikwijls in één adem worden genoemd. Ze huizen trouwens onder hetzelfde dak in Devonshire Street. Als editor van het JOURNAL OF CONTEMPORARY HISTORY spant Laqueur zich in om het werk van de Wiener te plaatsen in een zo ruim mogelijke kontekst van eigentijdse geschiedvorsing.

De Wiener Library is nog altijd een private instelling zonder winstgevend doel, en drijft goeddeels op financiële bijdragen van privé-personen. Verhuis naar Tel-Aviv over enige jaren behoort tot de mogelijkheden.

Reeds vroeger kon het Centrum een en ander uit het bezit van de Wiener Library dat betrekking heeft op België op mikrofilm ter beschikking stellen. Maar totnogtoe moest men ter plaatse gaan om te weten wat er aan tijdschrifttitels bewaard zit. Jammer genoeg is dit voor wat België aangaat heel weinig. Blijkbaar hangt dit samen met de verwervingspolitiek van het instituut : bij gebrek aan belangstelling ervoor in ons land ging er blijkbaar uitermate weinig Belgisch materiaal naar Amsterdam, en later naar Londen al niet veel meer. De hoop er een belangrijk aantal Belgische tijdschriften terug te vinden, die in ons eigen land totaal onvindbaar zijn geworden, bleek dus ijdel.

L.K.

k) Internationaal Colloquium te Oslo (augustus 1976).

Een internationaal symposium bracht van 15 tot 19 augustus 1976 een 80-tal historici uit 13 landen samen te Oslo om er "De grote mogelijkheden en de Skandinavische landen in 1939-1940" onder de loupe te nemen. Zoals het thema aanduidt, kaderde dit colloquium in een regionale belangstelling; Deense, Finse, Noorse en Zweedse specialisten maakten trouwens de meerderheid der aanwezigen uit. Maar de nadruk die gelegd werd op de Noord-Europese gebeurtenissen in het begin van de Tweede Wereldoorlog beperkt daarom nog niet het belang van deze bijeenkomst; de Skandinavische landen immers bezetten strategische vakken op het internationaal schaakbord tijdens de "drôle de guerre". Het Sovjet-Fins konflikt in 1939-1940 (ook wel de "winteroorlog" genoemd) heeft de warwinkel van de politieke verhoudingen tussen de mogendheden na de Duitse zege op Polen zo mogelijk nog onoverzichtelijker gemaakt. De problemen waarvoor de Skandinavische staten zich geplaatst zagen door de aanval van de Sovjet-Unie op het vaderland van Sibelijs mogen echter de reacties van Frankrijk

niet laten vergeten; dit land heeft toen Groot-Brittannië op een haar na meegesleurd in een konflikt met de Sovjet-Unie. De Vrede van Moskou, die een punt zette achter de reeks verkeerde berekeningen van de Finse oorlog, heeft meteen mogelijke verwickelingen vermeden, die onoverzienbare konsekwenties hadden kunnen hebben. Deze vredessluiting heeft nochtans Denemarken noch Noorwegen ervoor behoed nauwelijks enige weken later ten offer te vallen aan de strijd tussen de Geallieerden en Duitsland. Deze beiden immers hadden hun bedoelingen met Noord-Europa; de eersten wilden het ijzererts van Lapland niet in Duitse handen terecht laten komen; de Duitsers hadden dit erts hard nodig voor hun bewapening, zoals ze ook vlootsteunpunten zochten voor een oorlog tegen Groot-Brittannië. Beide partijen hadden dan ook plannen met betrekking tot Skandinavisch uitgewerkt. Het heeft heel weinig gescheeld of Fransen en Britten waren er het eerst binnengetrokken. De rivaliteit tussen Reynaud en Daladier heeft op het allerlaatste ogenblik roet in dat Parijse eten gestrooid, en Denemarken en Noorwegen werden dan op 9 april door Hitlers troepen aangepakt.

Zonder twijfel is een van de gevolgen – en niet het geringste – van deze agressie geweest dat de Amerikanen van Skandinavische afstamming zich hebben afgekeerd van het traditionele isolationisme, en hebben bijgedragen tot de herverkiezing van Roosevelt tot president van de V.S.A. Maar op korte termijn hebben de in Skandinavisch behaalde suksessen de Duitsers toegelaten op 10 mei het offensief in het Westen te ontketenen. De geschiedenis van de Skandinavische landen tijdens de "drôle de guerre" is dus ten nauwste verweven met de evolutie van het konflikt dat ook België tot slachtoffer maakte.

Al wat deze fase van de Tweede Wereldoorlog helpt belichten is dus tenslotte een hulp te meer om de gebeurtenissen in ons eigen land beter te kennen. Maar niet slechts deze verwevenheid op internationaal vlak is revelerend; de door de Skandinavische landen gevoerde politiek op zich zelf beschouwd biedt reeds een aantal aanknopingspunten met de houding van andere neutrale landen, te beginnen met België. Ze toont namelijk aan dat het begrip neutraliteit sterk uiteenlopende situaties kan dekken; dit legt overigens mede uit waarom de neutrale staten, zelfs als ze elkaars burens waren, er maar niet in slaagden een gemeenschappelijke politiek vast te leggen t.a.v. de oorlogvoerenden. Wat nog niet wil zeggen dat deze vaststelling het proces maakt van de neutraliteit ! Een doorgedreven studie van de feiten is zeker niet van aard om het gedrag van de grote mogendheden ook tot "grote politiek" uit te roepen !

Het symposium van Oslo werd gezamenlijk georganiseerd door de Forsvarets Krigshistoriske Afdeling (1), door de Noorse Kommissie voor Militaire Geschiedenis en door het Noors Komitee voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, en werd gepatroneerd door het Minis-

(1) Dienst geschiedenis van het Ministerie van Landsverdediging.

terie van Landsverdediging dat bijzonder waardevolle hulp heeft geboden aan de organisatoren, Prof. Magne Skodvin, kolonel Otto U. Munthe-Kaas, Dr. Olav Riste en Ole K. Grimnes. De minister van Landsverdediging, Rolf Hansen, heeft zelf de deelnemers aan de openingszitting ontvangen op het kasteel van Akershus.

Z.M. koning Olav in persoon opende het colloquium, en stelde zich niet tevreden met het uitspreken van de rituele formules; hij onderstreepte de betekenis van deze internationale bijeenkomst en onderhield zich tijdens de receptie na de academische plechtigheid met talrijke deelnemers, waarmee hij te kennen gaf hoe belangrijk hij de studie van de Tweede Wereldoorlog acht.

De werksittingen vonden plaats in een 17e-eeuws patriciërshuis, eertijds zetel van de Militaire Akademie, in de Tollgata. De dagindeling was merkwaardig; het programma kon aldus recht laten wedervaren aan een maximaal aantal benaderingen; de eenheid van het hoofdtema liet toe met grote pakketten te werken; elk ervan was uitgewerkt in een rapport dat vooraf aan alle deelnemers was toegestuurd. De rapporteurs konden zich bij de aanvang van een zitting dus beperken tot een samenvatting of tot commentaar bij de inhoud van hun tekst. Daarna kwamen experts aan het woord, aan wie eveneens van te voren was gevraagd aanvullende informatie, bemerkingen en beschouwingen uit te werken op basis van hun vertrouwde met de specifieke materie. Zo werkte Prof. Hans-Dietrich Loock van de Freie Universität Berlin de belangrijkste elementen uit van zijn rapport over "Duitsland en de Skandinavische staten in 1939-1940", waarop 9 specialisten inhaakten met tussenkomsten die de rest van de voormiddag vulden. Elk betrokken land had een specialist gestuurd: Anatoli Noskov voor de U.S.S.R.; luitenant-kolonel Antti Juutilainen voor Finland; Prof. Peter Ludlow voor Groot-Brittannië; Prof. Thomas Nipperdey voor de Duitse Bondsrepubliek; Dr. Jakob Sverdrup voor Noorwegen; François Kersaudy voor Frankrijk; Dr. Henrik Nissen voor Denemarken; Prof. Gerhart Hass voor de D.D.R.; Prof. Carl-Axel Gemzell voor Zweden. De namiddag kreeg een debat te horen dat open stond voor elke deelnemer; ter afsluiting werd een goed kwartier voorbehouden aan het antwoord van Loock. In dit scenario, uitstekend qua opvatting, werd de volgende dagen een kleine aanpassing doorgevoerd om een soepeler gedachtenwisseling mogelijk te maken, en wel door de rapporteurs in de gelegenheid te stellen reeds tijdens de zitting een wederwoord te formuleren.

De dinsdag werd aan de rol van de Geallieerden besteed. Prof. David N. Dilks van de universiteit van Leeds behandelde het Britse luik, Prof. François Bedarida het Franse. Een aantal specialisten (op een enkele uitzondering na andere dan de dag voordien) ging er op in, waarna het woord aan de toehoorders werd gegeven. Dit systeem, nu goed gesmeerd, gaf compleet voldoening de dag erna, toen luitenant-generaal Pavel Jiline rapporteerde over "De U.S.S.R. in de strijd voor de kollektieve veiligheid aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog".

De debatten van donderdag, over de politiek van de Skandinavische staten, stootten door naar de kern van het onderwerp. Vier rapporteurs openden deze dag; Prof. Ole Karup Pedersen vatte zijn studie samen over de Deense politiek in 1939-1940, Prof. Erik Lönnroth deed hetzelfde voor Zweden, waarna Finland behandeld werd door Prof. Tuomo Polvinen en Noorwegen door Prof. Magne Skodvin. Het daaropvolgend debat van specialisten en zaal werd duidelijk gedragen door de ervaringen van de vier landen, ervaringen die blijkbaar sterk uiteenliepen ondanks het feit dat alle vier deze staten neutraal waren toen de Tweede Wereldoorlog uitbrak.

De dominerende trekken van het symposium van Oslo waren de ruime plaats die voor de discussies werd ingeruimd en de uitstekende sfeer waarin ze verliepen. De kritische zin ontbrak daarom nog niet; zoals bij dergelijke onderwerpen te verwachten was werden sterk verschillende gezichtspunten naar voor gebracht. Maar nooit heeft dit de algemene habitus kunnen schaden van het symposium, die er een was van een prettig, op elkaar ingespeeld gezelschap.

Het uitsluitend gebruik van het Engels, dat toch de moedertaal van slechts een gering aantal deelnemers was, heeft wel wat de ontplooiing van de welsprekendheid afgeremd. De spreekwoordelijke zelfbeheersing van de Skandinaven en hun organisatorisch kunnen droegen er niet weinig toe bij de deelnemers voor onderlinge botsingen te behoeden; deze discipline beperkte dan ook de uitweidingen (die zoveel colloquia ontsieren) tot een minimum. Zelfs het traditioneel toeristisch gedeelte was met het onderwerp verbonden: een bezoek aan de oude vesting van Oscarsborg, die de toegang van de fjord van Oslo beheerste. De enorme kanonnen, echte pronkstukken voor een museum, zijn een Krupp-fabrikaat uit het begin van deze eeuw; in de vroege morgen van 9 april 1940 brachten ze de kruiser Blücher tot zinken.

Het symposium werd donderdagavond besloten met een diner, ook weer een succes qua sfeer en geest, succes waaraan de aanwezigheid van talrijke dames niet vreemd is geweest.

J.V.

1) Colloquium over religieuze geschiedenis te Grenoble, 7-9 oktober 1976.

Begin oktober bood de universitaire campus van Grenoble gastvrijheid aan een colloquium over "De Kerken en de kristenen tijdens de Tweede Wereldoorlog", onder de auspiciën van het Centre régional inter-universitaire d'Histoire religieuse. De combinatie van een prachtige omgeving en een voortreffelijke organisatie heeft het honderdtal deelnemers een uitermate geslaagde manifestatie bezorgd. Voorzitters waren Paul Leroy, rektor van de Université des Sciences Sociales (Grenoble II), en dekaan André Latreille, erevoorzitter van het bovenvermelde Centre.

De praktische afwikkeling verliep als volgt : voor elke probleemstelling werd een halve dag uitgetrokken, die telkens werd ingeleid door een algemeen rapport; daarop volgde een discussie. Hierin kwamen ruim wat getuigen en medespelers uit de oorlogsjaren aan het woord; zij konden aldus bepaalde punten helpen verduidelijken, en plaatsten er andere in de kontekst van de mentaliteit en de "athmosphère du temps" van toen, wat meestal verhelderend werkte.

Dekaan A. Latreille opende de eerste dag; deze briljante historicus van het katolicisme in Frankrijk wees er op dat het thema, de godsdienstige problematiek gedurende de Tweede Wereldoorlog, nieuw was, omdat de geschiedschrijving het maar al te dikwijls met de mantel der stilzwijgendheid had bedekt gelaten, en ook de getuigenissen van de tijdgenoten er niet over reppen.

Xavier de Montclos, hoogleraar aan de universiteit van Lyon II, omljnde dan het geografisch en kronologisch kader van het onderwerp, en hiermee zaten wij onmiddellijk in het hart zelf ervan. Dan zette hij de bevindingen uiteen van zijn onderzoek naar functie en belang van de godsdienst bij de bevolking van de Rhône-Alpes-streek, en naar de politieke oriëntatie van diezelfde bevolking, zoals ze kan afgeleid worden uit de elektorale atlas van 1936, die de verkiezingsuitslagen van de Franse departementen in beeld brengt. Verder schetste hij de verschillende krachten en leidende personaliteiten in het religieus leven van die streek, en hun stellingname t.a.v. de toen aktuele problemen. Dit overzicht bracht duidelijk het bestaan aan de oppervlakte van een krachtige konservatieve stroming in het episkopaat, die men eveneens terugvindt bij het merendeel van de kiezers, van wie duidelijk is dat de godsdienst hun politieke keuze mee bepaalde. Wat de spreker noemde de konfessionele krachten van de vooruitgang ("les forces religieuses du mouvement") was slechts een minderheidsfenomeen.

Deze belangwekkende bijdrage over de religieuze factoren en politieke attitudes in dat stuk van Frankrijk aan de vooravond van de oorlog werd verder geïllustreerd door een mededeling van J. Godel : "Een bisschop : Mgr. Coillot van Grenoble". Hierin analyseerde Godel de mentale mechanismen die meespeelden in dit geval van onvoorwaardelijk Pétainisme.

Twee mededelingen besteedden vervolgens aandacht aan respectievelijk de katolieke en de protestantse inbreng in het Pétainisme. C. Ponson behandelde met name "De groep rond de Chronique Sociale"; P. Bolle : "Een protestants tijdschrift : Le Nouvel Echo de la Drôme et de l'Ardèche". De hierop inhakende discussies sloten de eerste voormiddag van het colloquium af.

Het bovenaan in dit verslag vermelde schema werd de daaropvolgende halve dagen aangehouden. Thema's waren o.m. : de kristenen en de "Révolution nationale"; de Jodenvervolging en de "Amitié Chrétienne"; de kristenen en het verzet.

Bij het sluiten van het colloquium, toen een balans moest opgemaakt, wees een van de genodigden, Prof. Mandouze, op de wetenschappelijke waarde van deze samenkomst, en op de opvallend vlotte "rodage" van de organisatie ervan.

Van zijn kant wees dekaan Latreille op de belangstelling die kerkelijke en burgerlijke autoriteiten alsmede de regionale pers voor het colloquium hadden betoond. Hij vatte de wetenschappelijke aanbreng van deze studiedagen samen en wees ook op enkele lakunes. Dit laatste leverde dus meteen een aantal suggesties op voor de richting waarin komend onderzoek zich zal moeten bewegen, wil het die leemten aanvullen.

A. D.

m) Programma van internationale colloquia.

Het Bureau van het Internationaal Komitee voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog vergaderde onder voorzitterschap van Henri Michel te Ankara, op 14 september 1976. Op de dagorde stond het programma van de komende internationale colloquia. Hieronder volgt wat voor de komende vier jaar werd vastgelegd :

- V. S. A. : 21-22 mei 1977
"Het Amerikaans militair bestuur in Duitsland en Japan, 1945-1952".
- POLEN : 5-10 september 1977
"Kultureel leven tijdens de Tweede Wereldoorlog".
- BULGARIJE : herfst 1977
"De antifascistische beweging in de landen van de as Berlijn-Rome-Tokio".
- FINLAND : juni 1978
"De grote mogendheden en Skandinavië, 1940-1944".
- BRAZILIE : juli 1978
"Brazilië en de Tweede Wereldoorlog".
- HONGARIJE : 1978 (tijdstip nader te bepalen)
"De klandestiene pers tijdens de Tweede Wereldoorlog".
- ROEMENIE : augustus 1980 (15e Internationaal Kongres voor Historische Wetenschappen)
"De propaganda in oorlogstijd : middelen, methoden, het beeld van de vijand, resultaten".

Bij deze lijst van vaststaande projekten komen nog aan aantal plannen, die nog moeten uitgewerkt. Enkele daarvan kunnen reeds vermeld, ofschoon nog geen datum kan worden bepaald :

- CANADA : "Canada in de Tweede Wereldoorlog";
- ISRAEL : "Joodse autoriteiten in het door Nazi-Duitsland bezette Europa";
- ZWITSERLAND : "De neutraliteit tijdens de oorlog";
- FRANKRIJK : "De Franse nederlaag in 1940".

Verder zullen een aantal aspecten van de Tweede Wereldoorlog aan bod komen op colloquia, die nochtans niet onder de auspiciën van het Internationaal Komitee worden gehouden :

LONDEN : tweede helft van oktober 1977

"De regeringen in ballingschap in Londen";

RIJSSEL : einde 1977

"De kristenen in het Département du Nord en de Tweede Wereldoorlog".

J. V.

5. Enquêtes.

Verplichte tewerkstelling en werkweigerings.

In nauwe samenwerking met het Nationaal Verbond der Weggevoerden en Werkweigeraars werd in 1975 van wal gestoken met een groot-scheepse enquête bij alle leden (zowel weggevoerden als werkweigeraars) van dat verbond om zoveel mogelijk gegevens en dokumentatie over hun oorlogsprikelen bijeen te brengen. In overleg met het N.V.W. werd een werkplan uitgewerkt dat voorziet in een gewestelijke aanpak van dat onderzoek. In een eerste faze (1975-76) werden de leden van de "régionales" Charleroi-Courcelles en Leuven aangeschreven. Tijdens een tweede faze (1976-77) komen de leden van de afdelingen Luik, Antwerpen en Brugge aan de beurt. Het N.V.W. zorgt er telkens voor dat de betrokkenen vooraf, door middel van oproepen in het maandblad ECHO, voor die onderneming warm gemaakt worden, en helpt bij het administratieve werk door het verzendingsklaar maken van de omslagen. Elk lid ontvangt dan van het Centrum een zeer gedetailleerde vragenlijst die hem zijn geheugen helpt opfrissen en waarin alle aspecten van de deportatie en de werkweigerings aan bod komen. Tevens wordt hem gevraagd na te gaan wat hij nog aan persoonlijke dokumentatie over die periode bezit.

De resultaten van de eerste faze van dat onderzoek, dat uiteindelijk het hele land moet bestrijken, waren zeer bevredigend. Het volgend overzicht zal het aantonen :

1°) Ontvangen antwoorden (in %)

		Daarvan van VT (1)	van WW (1)	van VT-WW (1)
Gewest Leuven	33,17	34,04	51,77	14,18
Gewest Charleroi- Courcelles	24,22	69,87	14,85	15,26
Totaal	26,84	56,92	28,20	14,87

2°) Ontvangen documenten

Duitse identiteitspapieren (Fremdenpass, fabriekspas, Lagerpas, arbeidsboekje enz.)		60 stuks
Belgische paspoorten		11 "
Papieren van Werbestelle en/of Arbeidsambt		85 "
Brieven van weggevoerden		265 "
Dagboeken, persoonlijke notities, verhalen		7 "
Foto's en schetsen		84 "
Loonpapieren		31 "
Diversen (ravitaillierungs- kaarten, repatriëringspapieren, ingangsticketten voor Duitse bioskopen en teaters, trein- ticketten, enz.)		78 "

(1) VT = personen die verplicht tewerkgesteld geweest zijn in Duitsland of in Frankrijk

WW = personen die zijn ondergedoken en die nooit zijn vertrokken

VT-WW = personen die ondergedoken zijn en nadien toch gedwongen werden te vertrekken of personen die, na hun terugkeer met verlof uit Duitsland, verscholen gebleven zijn.

Geleidelijk aan zullen alle antwoorden verwerkt worden in overzichtelijke tabellen, die ons o.m. kostbare gegevens moeten verschaffen over de data van de afreizen naar Duitsland, het aantal verlofdagen, de sfeer tijdens de reis en de levens- en werkvoorwaarden in het Derde Rijk en, wat de werkweigeraars betreft, over het hoe en het waarom van hun weigering en de gevolgen daarvan op hun levenspatroon. Het spreekt vanzelf dat dit niet in een handomdraai kan gebeuren en daarom zouden wij dan ook een oproep willen richten tot studenten (in eventuele verhandelingsnood) en streekvorsers om ons bij dit omvangrijk compilatiewerk te helpen, dat tot een reeks interessante monografieën zou kunnen leiden.

F. S.

6. Tentoonstellingen.

a) Rondreizende tentoonstelling.

Door de Centrale voor Socialistisch Cultuurbeleid - Gewest Aalst werd in november en december 1975 een rondreizende antifascistische tentoonstelling ingericht die volgende plaatsen aandeed : Zottegem, Aalst en Denderleeuw. Het Centrum gaf enkele tientallen foto's in bruikleen die werden gebruikt om het thema "De kollaboratie in het arrondissement Aalst" te illustreren.

b) Gent.

Op 27 en 28 maart 1976 hield de Nationale Vriendenkring van de politieke gevangenen van het uitroeiingskamp Neuengamme zijn jaarlijks kongres te Gent, en organiseerde meteen een tentoonstelling. Centraal thema hiervan was het eerste konvooi van Belgische politieke gevangenen, dat op 22 september 1941 naar Duitsland werd gevoerd; centrale figuur was de jonge Gentse advocaat en KPB-militant André Mandryckx, die samen met honderden kampgevangenen omkwam in de baai van Lübeck, toen hun schip "Cap d'Arcona" door de geallieerden werd gebombardeerd. Het Centrum leende voor deze tentoonstelling brochures, (foto)boeken en tijdschriftspecimina uit, en navorser L. Kongs hielp bij de planning en realisatie van de tentoonstelling, waarvoor hij ook de begeleidende teksten hielp schrijven.

Van verscheidene zijden werd spijt uitgedrukt dat deze tentoonstelling slechts één dag open bleef, en gevraagd of ze niet in een meer permanente en rondreizende vorm kan worden uitgebouwd.

c) Merksem.

Van 3 t.e.m. 8 september 1976 organiseerde de Centrale voor Socialistisch Cultuurbeleid, afdeling Merksem, een tentoonstelling over de geschiedenis van de socialistische arbeidersbeweging te Merksem. Het Centrum leende foto's en klandestiene bladen uit voor het gedeelte, dat "De tweede wereldoorlog en de klandestiene socialistische partij" behandelde.

7. Het Centrum verleende zijn medewerking.

Licentiaatsverhandelingen, voor een deel of geheel gebaseerd op het materiaal van het Centrum, werden of worden voorbereid door Ward ADRIAENS (VUB), Willem DE GREEF (KUL), Bernard DENECKERE (KUL), Tine DEPUYDT (KUL), Françoise KLEIN (UCL), Danielle LAMBRECHTS (KUL), Frieda MEIRE (RUG), Marcy MICHEL (ULG), Eric-John NACHTERGAELE (ULB), Erik PERTZ (KUL), Jan VAN BELLE (RUG), Michel VANBERGEN (ULB), André VAN HALEWIJCK (KUL) en Ria WILLEM (RUG).

De Koninklijke Militaire School stuurde enkele van zijn leerling-officieren om onze dokumentatie te raadplegen, terwijl seminarieoefeningen gehouden werden door de VUB, de ULB en de UCL.

Hugo CAMMAER kwam op het Centrum te rade voor zijn doctoraat over de Circulatie van de politieke elite in België : 1918-1973. Marina MILAN (Italië) kwam in het Centrum haar licht opsteken over La France de Vichy dans la presse internationale, terwijl Francine PLISNIER verder de kollekties konsulteerte voor Le rôle des femmes dans la résistance en Belgique. De Poolse Krystina DEBOWSKA van het Institut de Géographie historique de l'Eglise en Pologne gebruikte eveneens de dokumentatie van het Centrum voor haar doctoraat. Voor haar hadden de Poolse hoogleraren Czeslaw MADAJCZYK en Jan ZAMOJSKI, van het Instituut voor geschiedenis van de Akademie voor Wetenschappen van Polen, gedurende een werkverblijf een komparatieve studie België-Polen tijdens de tweede wereldoorlog ondernomen. Dit gebeurde in het kader van de kulturele akkoorden met Polen. Michael BLACKWELL (University of East Anglia) werkte hier over het fascisme.

Voor boeken en publikaties kwamen in het Centrum te rade Roger ANTHOINE, Stan LAURYSENS, Alain LEENS, René MATHOT, Dirk MARTIN, Wladimir PLAVSIC en Etienne VERHOEYEN.

Lydia CHAGOLL, Michel LAITEM en Christian MESNIL bereidden hier hun films voor, terwijl zij ook opnamen maakten van het illustratiemateriaal. Ook de BRT en de RTB deden weer een beroep op de bronnen van het Centrum.

In totaal werden in de leeszaal 261 bezoeken genoteerd voor het laatste semester van 1975 (tegenover 165 voor het laatste semester van 1974), en 370 voor het eerste semester van 1976 (tegenover 363 voor het eerste semester van 1975).

C. MARNEF

B. ARCHIEVEN - BIBLIOTEEK - KOLLEKTIES.

1. Archieven.

a) Archieven met betrekking tot de Sekretarissen-generaal, bewaard in het Centrum.

Het beleid van de Sekretarissen-generaal vormt een van de fundamentele problemen voor de studie van de bezetting van ons land. Het Centrum heeft geleidelijk een verzameling fondsen kunnen opbouwen, van uiteenlopende aard en herkomst, die toelaten dit probleem wetenschappelijk te bestuderen. Het proefschrift, dat reeds aan dit onderwerp werd gewijd⁽¹⁾, heeft het niet uitgeput, vooral daar slechts de papieren De Winter als belangrijkste bron ervoor werden geraadpleegd. Dit zeer rijke fonds De Winter zal het Centrum weldra, op microfilm, ter beschikking kunnen stellen van de onderzoekers. Bondig overlopen wij hieronder de andere archiefbronnen die het Centrum te bieden heeft.

1°) Serie B_5

Onder deze signatuur bevinden zich alle dokumenten betreffende het voltallig Kollege van Sekretarissen-generaal, meer speciaal de notulen van de vergaderingen. De volledige reeks van notulen bestaat in twee vormen :

- een microfilm (nr 44)
- fotografische kopieën, in 10 volumes (2 B 5).

Deze reeks is aangevuld met een dossier, dat alle tema's samenvat, die in 1940 en 1941 ter sprake zijn gekomen.

(1) VANDEN WIJNGAERT, M., Het bestuur van de Sekretarissen-generaal in België tijdens de Duitse bezetting, 1940-1944, Leuven, K.U.L., 1972, in 4°, XLVII + 347 p.

Zie ook : CHARLES, J.L. & DASNOY, P., Les Secrétaires Généraux face à l'occupant, 1940-1944, Brussel, 1974

Twee aparte fondsen vullen deze reeksen aan :

- de papieren Duchene, die sekretaris was van Delmer, de eerste voorzitter van het Kollege (3 B 5), en die enkele notulen bevatten, alsook samenvattingen (op fotokopieën);
- de papieren Castiau, sekretaris-generaal van Verkeerswezen (4 B 5); deze bevatten de handgeschreven notities van tijdens de vergaderingen van augustus 1940 tot maart 1941 (op fotokopie).

Twee dossiers (5 B 5 en 6 B 5, op fotokopieën) bevatten de briefwisseling betreffende de belastingen over 1942 en de grote agglomeraties.

Een erg belangrijk fonds (7 B 5) wordt gevormd door de (onvolledige) reeks van de verslagen en onderzoeken van de Administratieve Onderzoekskommissie i.v.m de Sekretarissen-generaal, die werd ingesteld bij besluitwet van 26 oktober 1944. De inventaris van dit fonds zal binnenkort beschikbaar zijn.

Tenslotte werden de persknipsels over de processen Schuind en Romsee samengebracht onder de signatuur 8 B 5.

2*) Persoonlijke papieren.

Wij hebben eveneens een reeks individuele fondsen kunnen verwerven, afkomstig ofwel van Sekretarissen-generaal zelf, ofwel van hoge ambtenaren die met hen in betrekking stonden tijdens de oorlog. De waarde en raadplegingsvoorwaarden hiervan variëren naargelang het geval. De inventarissen ervan kunnen geraadpleegd worden op het Centrum. Het gaat om :

- archieven van vroegere Sekretarissen-generaal :

- Raymond Delhay (PD 18);
- J. Hubrecht (PG 6);
- G. Schuind (PS 1 en W 3);
- M. Van Hecke (PV 6);
- J. Vossen (PV 7).

- magistraten en hoge ambtenaren :

- Baron Holvoet (PH 4);
- Hayoit de Termicourt (PH 3);
- Paul Struye (PS 4);
- Mr. Stasse (JB 2).

J. G.

b) Het Fonds INBEL / Serie L / Signatuur LH

Op 5 december 1940 riepen de Belgische ministers, in minister-raad bijeen, bij besluitwet het Office Belge d'Information et de Documentation in het leven. De taak van dit organisme bestond er in

- precieze inlichtingen te verschaffen over de situatie en de gebeurtenissen in het bezette België;
- de buitenwereld te informeren over de werkzaamheden van de Belgische regering en over de bijdrage van ons land aan de geallieerde oorlogsinspanning;
- informatie te verspreiden over het leven van de Belgen in Groot-Brittannië en elders;
- eveneens informatie te brengen over het leven in Belgisch Afrika en de bijdrage ervan in de oorlogsinspanning;
- een doorlopende evaluatie te bieden van de internationale situatie, gezien vanuit Belgisch standpunt.

Deze opdracht strekte zich dus uit over drie gebieden : informatie, documentatie, propaganda.

De archieven van INBEL die in het Centrum bewaard worden beslaan 54 strekkende meter. Een inventaris, die het gehele fonds zal bekend maken, is bijna voltooid.

H. MASSON

c) Serie M.

Vanwege de Archives Nationales de France ontving het Centrum de dubbels van een aantal stukken uit Fonds AJ⁴⁰, beter bekend als de Majestic-archieven, de archieven namelijk van de Militärbefehlshaber in Frankreich.

Voortaan zijn dus in het Centrum te konsuleren, onder de signatuur MBF :

- MBF 1 : de rapporten van de Kommandostab, van november 1940 tot september 1942;
- MBF 2 : de rapporten van de Verwaltungsstab, van augustus tot oktober 1940, oktober-december 1942, januari-maart 1944, evenals het organigram van de MBF en enkele Stabsbefehle.

Bij deze zending bevond zich ook een Statistisches Handbuch der Militärverwaltung voor België en Noord-Frankrijk; het werd ondergebracht in de reeks Jaarboeken die het Centrum bezit.

Graag drukt het Centrum hierbij aan de verantwoordelijken van de Archives de France zijn dank uit voor deze schenking.

J. G.

2. Kollekties en werkinstrumenten.

a) Klandestiene pers - Een kleine balans.

Het Centrum kon met een verzameling klandestiene bladen starten dank zij de gift van het Auditoraat-Generaal : een totaal van 299 titels en 2.071 nummers.

Sedert 1970 is het Centrum er in geslaagd deze verzameling uit te breiden tot 529 titels en 4.586 nummers, wat een aanwinst betekent van 230 titels en 2.515 nummers.

J. G.

b) Klandestiene vlugschriften.

De verzameling klandestiene vlugschriften van het Centrum is nu volledig gerangschikt. Verscheidene pogingen tot klassering leidden tot de vaststelling dat slechts een pragmatische rangschikking voldoende recht laat wedervaren aan de diversiteit van de in aanmerking komende elementen :

- oorsprong,
- datum,
- onderwerp,
- geografische herkomst.

Bij het rangschikken werd dus rekening gehouden met al deze elementen tegelijkertijd. Het voorhanden zijn van dubbels laat toe dezelfde vlugschriften in verschillende reeksen onder te brengen. In totaal werden drie grote reeksen geschapen :

- a) geparachuteerd door de geallieerden;
- b) dokumenten waarvan de herkomst onbetwistbaar is door de handtekening van een of andere organisatie;
- c) volledig naamloze vlugschriften.

1°) Geparachuteerd.

Deze dokumenten hebben het voordeel dat de uitgever ervan, de Political Warfare, ze van een duidelijk herkenbaar teken heeft voorzien.

Wij hebben dus de oorspronkelijke reeksen weer samengesteld :

- B, ZB, VSB, enz... voor België;
- F, VSF, enz... voor Frankrijk;
- G voor Duitsland.

In elke reeks zijn de vlugschriften per nummer gerangschikt. Er bestaat een steekkaartenstelsel dat elk stuk van de verzameling vermeldt.

2*) Bewegingen.

Wij hebben hier alle ondertekende vlugschriften per beweging gerangschikt : O.F., K.P.B., N.B.B., B.S.P., M.K.B., Waalse, Vakbonden.

Naargelang de belangrijkheid van de verzamelingen hebben wij regionale onderverdelingen doorgevoerd, terwijl de nationale dokumenten en die waarvan de oorsprong onzeker is, gegroepeerd bleven.

In deze reeks werden eveneens de vlugschriften ondergebracht die uitgingen van Duitse en Oostenrijkse klandestiene organisaties in België.

3*) Naamloze.

Uiteraard stelt deze reeks het meest problemen. De vlugschriften zelf hebben als leidraad gefungeerd en werden als volgt gerangschikt :

- a) Een reeks "verjaardagen" : is dokumentatie verspreid ter gelegenheid van 11 november, 10 mei, 21 juli, 17 februari.
- b) Een tematische reeks : vlugschriften i.v.m. Koning Leopold III, de Sekretarissen-generaal, Van de Meulebroeck, weergaven van de dokumenten uitgaande van de geestelijke overheid, betreffende de landbouwers, de UHGA en de demoralisering van de Duitse troepen.
- c) "Grote vlugschriften" : hiermee bedoelen wij bepaalde dokumenten met een zeer grote verspreiding en die onder verschillende vormen bestaan hebben, waarvan het de moeite waard is ze te kennen :
 - het dokument Plisnier,
 - het dokument La Laurencie,
 - de brieven van raadsheer Eudoxe.
- d) Tenslotte een reeks "Verviers" die alle naamloze vlugschriften groepeerst, die dank zij het onverdroten speurwerk van onze korrespondent ter plaatse J. Wijnants konden teruggevonden. Dank zij een kostbare gift van de heer Furnémont konden wij eveneens een reeks "Hoei" aanleggen.

Buiten deze drie hoofdreeksen hebben wij de dokumenten betreffende de 18-daagse veldtocht en betreffende de bevrijding apart ondergebracht. Wij deden hetzelfde met de officiële formulieren, zegels en rantsoeneringskaarten en identiteitskaarten.

Wel te verstaan zijn dit slechts de dokumenten die verspreid in het Centrum zijn beland. Sommige verzamelingen zitten immers in bepaalde "Persoonlijke papieren" die wij niet konden uit elkaar halen, te weten vooral :

- Fonds Lejeune,
- Papieren Overputte,
- Papieren Gerlo.

Van deze fondsen bestaan aparte inventarissen die men kan raadplaten.

J. G.

c) Fototeek.

Al de foto's die het Centrum over België tijdens de Tweede Wereldoorlog bezit zijn thans geklasseerd. Ook de belangrijke verzameling foto's over de Kollaboratie die ons door het Auditoraat-Generaal in bewaring werd gegeven (zie Mededelingen nr. 6) werd in de reeds bestaande kollektie gefhtegreerd. Dit bijzonder tijdrovend werk mondde uit in een katalogus die, als er zich geen ernstige technische moeilijkheden voordoen, in de loop van het eerste semester van 1977 in offsetdruk zal verschijnen. In totaal werden er ong. 30.000 foto's gerepertorieerd die in een duizendtal tematisch geklasseerde rubrieken ondergebracht werden.

Blijven nog de foto's die betrekking hebben op de buitenlandse gebeurtenissen voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog (naar schatting zo-wat 200.000). Hier wordt nu werk van gemaakt en dit o.m. dank zij de hulp van een vrijwillige medewerker die zich twee namiddagen per week inzet om dat eerder ondankbaar schiftingswerk tot een goed einde te brengen. Een eerste resultaat werd al bereikt door in die ongelooflijke poespas (de foto's bevonden zich in een vreselijke wanorde wanneer ze in ons bezit kwamen) de foto's over de oorlogsgebeurtenissen van die over de vooroorlogse periode te scheiden. Van deze laatste bestaat er al een voorlopige lijst met de inhoudsopgave van de 400 dozen waarin ze werden opgeborgen. Deze kan op aanvraag door de bezoekers geraadpleegd worden.

Wat de statistiek van de uitleningen betreft, werden er voor 1975 volgende cijfers genoteerd :

Privé-personen	88
BRT	68
RTB	62
Weekbladen	7
Tentoonstellingen	
- Binnenland	149
- Buitenland	35
Buitenlandse instellingen (w.o. Imperial War Museum, RIVV, enz.)	568
	—
TOTAAL :	<u>977</u>

F.S.

d) Geluidsarchieven.

Het Centrum kon een reeks verwerven van 27 interviews op band, die de heer Ward ADRIAENS, student 2e licentie geschiedenis aan de Vrije Universiteit te Brussel, in 1976 afnam van Belgische oud-Interbrigadisten. Deze interviews leverden hem basismateriaal voor een dissertatie over "De Belgische deelnemers aan de Spaanse Burgeroorlog", die hij schreef o.l.v. Prof. Dr. Leo Michielsens. De waarde van deze bronnen, o.m. voor de studie van het verzet waarin veel oud-Spanjestrijders actief betrokken waren, staat buiten kijf.

L.K.

e) Fonds Breendonk.

Ingevolge een beslissing die in mei 1976 door de Raad van Beheer van het Nationaal Gedenkteken van het Fort van Breendonk, onder het voorzitterschap van de Heer Paul M.G. Lévy, genomen werd, zullen de archieven en boeken die er bewaard worden, overgebracht worden naar het Centrum dat een inventaris van wat uiteindelijk een "Fonds Breendonk" moet worden, zal publiceren. De archieven en de bibliotheek (ruim 400 boeken) die zich in de Raadzaal van het Fort bevonden, werden al vroeger geïnventariseerd en in juni 1976 naar het Centrum verhuisd. Blijven nog de boeken en dokumenten in de vitrines van het Museum van het Fort,

waarvan de inventarisatie aan de gang is. Binnenkort zullen ook die waardevolle stukken in het bezit zijn van het Centrum.

F.S.

f) Persknipsels / Biografische steekkaartenreeks.

Talrijke mensen waren zo vriendelijk het Centrum (verzamelingen) persknipsels te bezorgen m.b.t. de Tweede Wereldoorlog en de jaren onmiddellijk ervoor en erna. Het Centrum dankt hen hier graag, en wij willen kort laten zien wat er met die knipsels gebeurt.

Het gaat om meerdere duizenden stuks; ze vormen een rijke documentatie, maar bestrijken natuurlijk een heel aantal terreinen, zodat het moeilijk is zich in deze veelheid te oriënteren. Het sprak dus vanzelf dat wij bij het klasseren ervan prioriteiten moesten vastleggen, en zo ging onze eerste aandacht naar de biografische gegevens die deze knipsels bevatten.

Wij hebben een biografisch steekkaartenregister opgesteld van personen die tijdens de oorlog een rol hebben gespeeld, is het nu aan Belgische en geallieerde dan wel aan Duitse zijde. De gevonden - dikwijls summiere - inlichtingen worden op steekkaart gebracht, met telkens de verwijzing erbij naar de knipselverzameling. De knipsels zelf worden in hangmappen bewaard, in alfabetische volgorde. Indien er meerdere knipsels zijn per persoon, worden die kronologisch gerangschikt.

Meteen durven wij van de gelegenheid van dit bondig verslag gebruik maken om er op aan te dringen dat U, lezer, verder zou helpen deze nuttige documentatie te verrijken. Bezorg het Centrum dus knipsels, ook zeer recente. Ze laten ons toe de bestaande reeksen aan te vullen en nieuwe op te zetten. Want ook tematische bundels zullen gevormd worden: bvb. over de bevrijding, de koningskwestie, de epuratieprocessen, enz.

Marcel LEBRUN

g) Steekkaartenreeks over de repressie van het Belgisch Verzet (1940-1944)

Aan de hand van de gecensureerde LE SOIR werd een steekkaartenreeks samengesteld over de gewapende aanslagen die door het verzet werden gepleegd, en de reacties van de bezetter hierop.

Voor de gewapende aanslagen worden 8 gegevens vermeld :

1. Naam van het slachtoffer.
2. Al dan niet lid van een politieke beweging.
3. Betreft het al dan niet een aanslag op lid van de Wehrmacht ?
4. Gebruikte wapens.
5. Plaats van de aanslag.
6. Namen van de dader(s).
7. Gevolgen (gijzelaars - geldboete - enz...)
8. Bron van het bericht.

De op de steekkaart links vermelde datum is die van de berichtgeving in LE SOIR; de datum van de aanslag - indien hij kon achterhaald worden - staat rechts vermeld.

Gezien slechts LE SOIR werd gebruikt, is deze reeks steekkaarten ongetwijfeld onvolledig; toch is ze, naar ons oordeel, een nuttig werk-instrument, dat stelselmatig zal aangevuld worden.

Jan REYNAERS

C. PUBLIKATIES EN KONFERENTIES.

1. Publikaties van het Centrum.

Inzake publikaties moeten de realisatie van een repertorium van de microfilms door Wouter Steenhaut en het verschijnen van de eerste aanvulling bij het Repertorium van de pers bewaard in het Centrum vermeld worden.

Het Centrum bezit thans 833 in de VSA gefabriceerde rollen microfilms van Duitse archieven. In afwachting van een grondig onderzoek van die films, dat moet leiden tot de samenstelling van een gedetailleerde kartoteek, beschikken de navorsers over de Guides to the German Records Microfilmed at Alexandria evenals over de inventaris van het Berlin Document Center (BDC), die men kan vinden op film T 580, rol 999.

Wouter Steenhaut realiseerde een Opgave van de microfilms German Records Microfilmed at Alexandria (GRMA) en Berlin Document Center (BDC) in het bezit van het Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog op 31 december 1974, Brussel, 1975, in 4°, XV p., die ongetwijfeld de toegang tot deze enorme en essentiële bronnenrijkdom zal vergemakkelijken. Dit repertorium verschaft ons uitleg over de verschillende Duitse instellingen die in de films aan bod komen en maakt ons wegwijs in de Guides die voor elke instelling moeten gebruikt worden.

Toen Dr. André Cordewiener in 1974 "De pers en de Tweede Wereldoorlog. Repertorium van de pers bewaard in het Centrum" bezorgde, werd beloofd : "Zo zullen regelmatig – in principe éénmaal per jaar – de bibliotheken en partikulieren die zich de map aangeschaft hebben, de staat van aangroei gratis ontvangen" (Inleiding, blz. IV). In oktober 1976 kon deze belofte voor het eerst worden ingelost door de publikatie en verzending van "Repertorium van de pers bewaard in het Centrum. 1e Aanvulling". Samensteller hiervan is Luk Kongs, die A. Cordewiener opvolgde als verantwoordelijke voor de tijdschriftenverzameling.

Bij deze 50 zijn er heel wat unieke exemplaren, waarvan onderzoek in talrijke openbare bibliotheken in ons land leerde dat ze uitermate zeldzaam zijn; daaronder nogal wat vooroorlogse politieke bladen, die afkomstig zijn van de belangrijke gift die indertijd door het Auditoraat-Generaal aan het Centrum werd overgemaakt.

Het doorgaans minieme of erg lage aantal nummers dat per tijdschrift werd gekatalogeerd wijst enerzijds op de zeldzaamheid ervan, anderzijds op de moeilijkheid die het Centrum ondervindt om volledige of toch tamelijk complete verzamelingen van tijdschriften terug te vinden en te verwerven.

Het verschijnen van deze eerste aanvulling moge een nieuwe aansporing zijn voor de gebruikers van het repertorium om ons te helpen bij het opsporen van verzamelingen, opdat wij kunnen proberen ze te verwerven.

Bij deze gelegenheid dankt het Centrum nog eens alle schenkers, die ons hielpen de afdeling tijdschriften steeds belangwekkender te maken.

2. Publikaties van het wetenschappelijk personeel.

Albert DE JONGHE (vrij navorser)

- H.J. Elias als leider van het Vlaams Nationaal Verbond. Kanttekeningen bij een artikel van Frans Van der Elst (Deel 1), in Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis, VI, 1975, 3-4, p. 197-238.

Jean DUJARDIN

- 2 bijdragen in Hoe België Wereldoorlog II overleefde, Brussel, D.A.P. Reinaert Uitgaven, 1975.

José GOTOVITCH

- Wallons et Flamands : le fossé se creuse in La Wallonie, Le Pays et les Hommes, Deel II, p. 295-317, Bruxelles, La Renaissance du Livre, 1976.
- Enkele gegevens betreffende de uitroeiing van de Zigeuners in België, in Bijdragen tot de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, 4, 1976.

- 4 bijdragen in Hoe België Wereldoorlog II overleefde, Brussel, D.A.P. Reinaert Uitgaven, 1975.

Luk KONGS

- Medewerking aan de Encyclopedie van de Vlaamse Beweging, Deel II, Tielt, Lannoo, 1975. Diverse trefwoorden, o.a. : Ward Opdebeeck, Orde !, Ordre Thiois, Pays-Bas Beligiques, Paul Persijn, Verbond van Dinaso-Corporaties.
- Repertorium van de pers bewaard in het Centrum. 1e Aanvulling, Brussel, Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, 1976, (50 p.).

Willem C.M. MEYERS

- Medewerking aan de Encyclopedie van de Vlaamse Beweging, Deel II, Tielt, Lannoo, 1975. Diverse trefwoorden, o.a. : Verzet (partim : Het verzet en de Vlaamse Beweging) (p. 1803-1804), De Nationaal-Socialist, Nationaal-Socialistische Beweging in Vlaanderen, Nationaal-Socialistische Vlaamsche Arbeiderspartij, Vlaamsche Landsleiding.
- 9 bijdragen in Hoe België Wereldoorlog II overleefde, Brussel, D.A.P. Reinaert Uitgaven, 1975.

Frans SELLESLAGH

- 3 bijdragen in Hoe België Wereldoorlog II overleefde, Brussel, D.A.P. Arbeiderspers, 1975.
- Medewerking aan de Encyclopedie van de Vlaamse Beweging, Deel II, Tielt, Lannoo, 1976. Diverse trefwoorden.

Jean VANWELKENHUYZEN

- De diplomatieke konferentie van 5 april 1940, in Bijdragen tot de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, 3, 1974, p. 183-199.
- La Libération du Nord de la France et de la Belgique - Quelques aspects des opérations militaires, in Revue du Nord, Tome LVII, n° 226, 1975, p. 251-274.
- 39-40 : Journal d'une défaite, in La Revue Nouvelle, Tome LXIV, n° 10, 1976, p. 375-383.

3. Konferenties van het wetenschappelijk personeel.

Jean DUJARDIN

- 19 augustus 1976, L'utilisation du témoignage direct. Limites et possibilités, op het 44e Kongres van de Belgische Federatie van Kringen voor Oudheidkunde en Geschiedenis te Hoei.

José GOTOVITCH

- 28 november 1976, L'opinion et le Roi (1940-1945), op het Colloquium van de Belgische Vereniging voor Nieuwste Geschiedenis te Brussel.
- 4 december 1976, L'histoire de la seconde guerre mondiale en Belgique, voor de Association des Historiens sortis de l'Université de Liège te Luik.

Luk KONGS

- 14 november 1975, Het fascisme vroeger en nu, voor B.U.V.V., O.S.W. 2700 en Wereldwinkel te Sint-Niklaas.
- 18 februari 1976, Teorieën over het fascisme, voor de B.U.V.V.-Jongeren te Gent.

Jean VANWELKENHUYZEN

- 17 februari 1976, Les activités du Centre de Recherches et d'Etudes historiques de la Seconde Guerre Mondiale, voor Rotary Schelde te Antwerpen.
- 8 juli 1976, Neutralité et défense nationale : Quelques traits de la politique militaire belge en 1939-1940, op het Internationaal colloquium over militaire geschiedenis te Teheran.
- 16 november 1976, Les relations militaires franco-belges de Versailles à la remilitarisation de la Rhénanie, voor de Association des Fonctionnaires européens, anciens Résistants, Déportés et Internés te Brussel.
- 27 november 1976, A propos de l'alerte de janvier 1940 : Des ressorts d'un conflit, op het Colloquium van de Belgische Vereniging voor Nieuwste Geschiedenis te Brussel.

4. Televisie-uitzendingen.

José GOTOVITCH

- 13 oktober 1976, inleidende uitzending van de "Télémoires", (R.T.B.), met Prof. Dr. R. De Schrijver.

Jean VANWELKENHUYZEN

- 25 mei 1976, "Pétain" (Parijs, Antenne 2), in de reeks "Les dossiers de l'écran".

KRONIEK

De Belgische krijgsgevangenen 1940-1945. R.T.B.-uitzendingen van 17 en 24 oktober 1975.

Toen Jacques Cogniaux het plan opvatte van twee uitzendingen over de Belgische krijgsgevangenen, nam hij contact op met zijn raadgever inzake militaire geschiedenis, Prof. Dr. J.-L. Charles van de Koninklijke Militaire School. Deze laatste deed een beroep op mij als specialist in de materie. Gedrieën vergaderden wij gedurende vier voormiddagen. Prof. Charles en ik zelf zorgden voor al het cijfermateriaal, zochten de personen op die konden geïnterviewd worden, en scheidden aldus het kaf van het koren. Jacques Cogniaux en zijn ploeg hebben alle interviews gerealiseerd en de indeling en montage van de uitzending verzorgd; Alain Nayaert werd presentator.

De twee uitzendingen onderwierpen wij vooraf aan het oordeel van een aantal personaliteiten, onder wie Raoul Nachez, voorzitter van de Nationale Federatie van Oud-krijgsgevangenen, die zich volledig akkoord verklaarde met de inhoud ervan. De beoordelingen van de uitwerking van beide uitzendingen liep nogal uiteen; het zwaarste punt van kritiek gold het feit dat er te veel officieren en te weinig soldaten in beeld komen. Dit is juist; maar het was veel eenvoudiger officieren op te sporen; bovendien drukken die zich doorgaans gemakkelijker uit. Verder zouden wij een te idyllisch beeld van de gevangenschap hebben opgehangen : vier postpakketten, twee brieven en twee kaarten per maand, toneelvoorstellingen, concerten, voordrachten en allerlei kursussen, bibliotheken en sportactiviteiten. Misschien hebben wij inderdaad niet voldoende nadruk gelegd op het feit dat die activiteiten slechts bestonden in de Oflags, in de centrale kampen van de Stalags en in enkele Kommandos nabij de Stalags. De meeste van de arbeidskommando's genoten niet van deze voordelen, die bovendien slechts bestonden gedurende de centrale periode van de gevangenschap. In het begin van de gevangenschap was er geen sprake van het ontvangen van brieven of postpakketten; de gevangenen leden honger en waren bar slecht gehuisvest; sommigen moesten in tenten overnachten. De duur van deze periode varieerde van kamp tot kamp, maar liep grosso modo van juni 1940 tot januari 1941. De tweede periode werd gekenmerkt door een stabilisatie van de gevangenschap : vrijetijdsbesteding en sport kwamen aan hun trekken dankzij de overvloed aan postpakketten. De derde periode, vanaf september 1944 tot het einde van het Derde Rijk, was de pijnlijkste : geen brieven meer en evenmin postpakketten; daarbij kwam de stelselmatige on-

dervoeding van de krijgsgevangenen, opdat ze niet meer zouden kunnen reageren. Vrijtijdsbesteding en sport verdwenen van het programma, en de gevangenen moesten werkelijk vechten om in leven te blijven. Gelukkig konden ze de hoop koesteren op een nabije bevrijding.

Het grootste deel van de krijgsgevangenen werkte in een Kommando. Sommige van deze Kommandos waren heel draaglijk, andere daarentegen bijzonder zwaar (in de loodmijnen, staal- en wapenfabrieken, het droogleggen van moerassen). Jammer genoeg hebben wij geen enkele getuige van waarde van deze benadeelde Kommandos kunnen terugvinden.

Gewezen krijgsgevangenen hebben kritiek op de manier van voorstellen van de prikkeldraadafsluiting, die als achtergrond fungeert voor een deel van de uitzending : vier tussen twee palen gespannen prikkeldraden. De echte omheining van de kampen was heel wat meer gesofistikeerd. De genieschool van Jambes heeft deze afsluiting slechts geschematiseerd; de toeschouwers zullen dit trouwens wel begrepen hebben.

Vermelden wij nog de korte ingelaste scène van een Duitse film, met kolonnen soldaten en burgers op het dichtgevroren Frisches Haff, op een grijze februaridag van 1945. Een deel van de Belgen van Stalag 1 A heeft deze weg gevolgd op hun lange mars van Stalack naar Heide in Schleswig-Holstein, onder leiding van de belangrijkste vertrouwensman, adjudant Georges Smets.

De uitzending was dus niet zonder gebreken, maar het was ook geen gemakkelijke opgave alle aspecten van de krijgsgevangenschap in tweemaal 45 minuten weer te geven. Wij hebben getracht een eerlijke, realistische en boeiende weergave te realizeren, met de bedoeling een zo ruim mogelijk publiek te bereiken. De televisie als medium laat geen encyclopedische uiteenzettingen toe. Wat telt is een voldoende objectieve belichting van de algemene betekenis der gebeurtenissen.

Georges HAUTECLER

Kommandant o.r.

Randbemerkingen bij de "sociale kollaboratie".

De lijvige tekst die we voor ons liggen hebben (1), dateert eigenlijk van 20 juli 1944. Edgard Delvo stelde hem op, onder indruk van zijn eigen ervaringen in de socialistische beweging voor de oorlog en in de Unie voor Hand- en Geestesarbeiders tijdens de bezetting, en aangevuld

(1) Edgard DELVO, Sociale collaboratie. Pleidooi voor een volksnationale sociale politiek, Antwerpen, De Nederlandsche Boekhandel, 1975, in 8°, 266 p.

met de resultaten van de verschillende Deutsche Arbeiterfront- en andere sociale kongressen, die in de loop van de tweede wereldoorlog in Duitsland werden gehouden. In deze tekst drukt hij zijn hoop uit op een betere maatschappij, waarin klassenstrijdenkapitalisme uit den boze zouden zijn, gebaseerd op een samenspel van arbeid en kapitaal, ten dienste van de volksnationale gemeenschap en van een verenigd Europa. De tekst zelf is uitzonderlijk belangrijk. Over wat nu genoemd wordt de sociale kollaboratie, bezitten we immers weinig materiaal. In onze historiografie over de tweede wereldoorlog vinden we slechts weinig benaderingen van dit fenomeen, en meestal wordt het hele gebeuren behandeld als een afwijking van planistische (van het Plan van De Man) opvattingen en als een uiting van de collusie kapitaal-fascisme. De eigen aanbreng van een aantal sociale opvattingen, die een normale evolutie hadden gekend, die gerijpt waren, o.a. onder invloed van het "sociale" aspekt van het nazisme en door het aanschouwen van de "mislukking" van het klassenstrijdbeginsel, vond men in de geschiedschrijving niet terug.

Dat heeft Delvo er toe aangezet deze tekst uit te geven. Uit de verantwoording, die hij in 1974 opstelde, blijkt echter tevens dat hij zich vragen stelt over de mogelijkheid om de taak die hij en de zijnen zich gesteld hadden in de nationaalsocialistische kontekst tot een goed einde te brengen in diezelfde kontekst. "Wie weet of ons aldus geen ontgoocheling te meer gespaard is gebleven", schrijft hij op p. 12.

Dat die twijfel, die vragen niet ongegrond waren, blijkt wel uit een onlangs bekend geworden archiefbundel, die handelt over de propagandistische verspreiding van de ideeën, geuit tijdens de "Europese Sociaal-wetenschappelijke Bijeenkomst" in Bad Salzbrunn, maart 1944, waarover Delvo handelt op p. 242-246, en waarvan hij de besluiten in vertaling geeft.

Bewuste archiefbundel (op mikrofilm T 580 (Berlin Document Center), R. 669, Ordner 508) bevat een aantal dokumenten van het Reichsministerium für Volksaufklärung und Propaganda, bestemd voor inwendig gebruik.

Het eerste stuk, dd. 27 mei 1944, is gericht aan Rijksminister Goebbels en gaat uit van de referenten Dr. Wimmer, Leiter van Abteilung Pro, en Dr. Maelicke, Leiter van Abteilung A. Onderwerp van de nota is de Sozialpolitische Neuordnung Europas :

"Nachdem die Weimarer Kundgebung, auf der ein europäisches Sozialprogramm verkündet werden sollte, auf unbestimmte Zeit verschoben wurde (2), andererseits gerade auf die breiten Massen der Werktätigen in allen Ländern eingewirkt werden sollte, wird vorgeschlagen, dass bereits jetzt eine gründliche Vorbereitung unter Leitung unseres Hauses in die Wege geleitet wird. Die Vorbereitung der Weimarer Thesen hat darunter gelitten, dass die Deutsche Arbeitsfront trotz aller Mahnungen von Seiten des Ministeriums mit der Ausarbeitung und Formulierung der Thesen bis zum letzten Tag gewartet hatte. Da ein sozialpolitisches europäisches Nachkriegsprogramm von ausserordentlicher Bedeutung ist, scheint es notwendig, eine in jeder Hinsicht wirkende Formulierung der Thesen zu finden.

Zu diesem Zweck wird vorgeschlagen, dass Abteilung Pro und Abteilung A von Ihnen beauftragt werden, im Benehmen mit den zuständigen Stellen, insbesondere DAF, ein solches Programm auszuarbeiten.

Eine Grundlage für dieses Sozialprogramm könnten die Beschlüsse bilden, die von Sozialwissenschaftlern fast aller europäischen Länder auf der vom Arbeitswissenschaftlichen Institut der DAF im März d.J. veranstalteten Salzbrunner Tagung erarbeitet und einstimmig angenommen worden sind. Die Ergebnisse der Tagung sind aus dem in der Anlage beigelegten Schlussprotokoll ersichtlich (3). Die deutsche Presse hat sich mit den in Salzbrunn aufgestellten Sozialthesen wiederholt beschäftigt. Es scheint darüber hinaus jedoch zweckmässig, für eine Verbreitung der in Salzbrunn formulierten Thesen im Auslande in geeigneter Form zu sorgen. Bei entsprechender Popularisierung und Konkretisierung dieser Thesen dürfte eine tiefergehende Wirkung der Tagungsergebnisse im Auslande durchaus erreichbar sein. Das "Signal" wird bereits in einer der nächsten Ausgaben auf die Veranstaltung eingehen. Darüber hinaus könnten auch die deutschen Auslandsrundfunksendungen sich stärker als bisher mit den Salzbrunner Beschlüssen beschäftigen, sowie ferner die Organe des Fremdsprachen- und Forum-Verlages, der Artikeldienst, die Schallplatte, die Schaufensterpropaganda u.a. Propagandamittel in geeigneter Form eingesetzt werden.

- 1) Sind Sie, Herr Reichsminister, damit einverstanden, dass die Abteilungen Pro und A im Benehmen mit den zuständigen Stellen ein Programm für die sozialpolitische Neuordnung Europas ausarbeiten, das zu einem geeigneten Zeitpunkt verkündet wird?
- 2) Kann eine Verbreitung der Salzbrunner Beschlüsse in der vorgeschlagenen Weise im Rahmen der Auslandspropaganda erfolgen?"

(2) De enige vermelding dat deze aangekondigde bijeenkomst dan toch plaats greep, vonden we in St. Paulien, Histoire de la collaboration, s.l., l'Esprit Nouveau, 1964, p. 578 ... la conférence de Weimar, qui fit suite à celle de Dresde, à la fin de l'année 1944 ...

(3) Eveneens in dezelfde bundel, 8 p.

Het antwoord van de minister was kategoriek. "Nein!" stond in handschrift met korttekening op de tekst vermeld. Op 9 juni gaat dan een brief van Ministeramt RMVP, Oberregierungsrat Hamel naar Leiter Pro.

"Der Herr Minister ist damit einverstanden, dass die Abteilungen Pro. und A. ein Programm für die sozialpolitische Neuordnung Europas ausarbeiten. Vor irgend einem öffentlichen Hinweis ist jedoch Vorlage erforderlich. Die Verbreitung der Salzbrunner Beschlüsse im Rahmen der Auslandspropaganda wünscht der Herr Minister nicht."

In ieder geval blijkt dat een onmiddellijke verspreiding van de ideeën vervat in de besluiten van de bijeenkomsten te Salzbrunn, niet in de bedoelingen lagen van Goebbels. We kunnen alleen maar raden waarom. Is het omdat die ideeën reeds te precies uitgedrukt waren en te weinig in gemakkelijke slogans vast te leggen? Is het omdat een samenspel in Europa niet paste in een Duits-imperialistisch beleid dat Goebbels steunde, in tegenstelling tot zijn slogans over het "Europa, gemeenschappelijk in de strijd tegen het bolsjevisme"?

Dat zijn zaken die we in de tekst van Delvo niet vinden. Immers, de tekst was bedoeld voor het publiek van 1944, in het door Duitsland gecontroleerde Europa. Uit de aard der zaak was het de schrijver dan ook onmogelijk om mee te delen wat er ondertussen in dat Europa scheef liep, welke de progroepen waren en welke groepen er zich tegen verzetten in dat alles behalve monolithische blok dat het nazirijk en zijn machthebbers vormde.

Het minpunt van deze uitgave is dan ook dat deze weloverwogen en door entoesiasme gedragen tekst niet in zijn tijdsbeeld geplaatst werd. De taak van de uitgever had er in moeten bestaan met verklarende voetnoten, aanhalingen uit teksten uit de oorlogsjaren en een kronologisch kader deze tekst te situeren in de voortdurende evolutie van de tweede wereldoorlog. De inleiding van Prof. Dr. K. Van Isacker S.J. draagt daar in geen enkele mate toe bij.

Wim MEYERS

-
- (4) Delvo geeft slechts een eerste deel van de besluiten van Salzbrunn. In een tweede deel (eveneens BDC, T 580, R 669, Ordner 508) werden voorstellen voor verdere uitwerking van de behandelde problematiek ingediend.

LEKTUURNOTA'S

La libération du Nord et du Pas de Calais, Actes du Colloque de Lille. Revue du Nord, speciale nummers 226-227, juli-sept. en okt.-dec. 1975.

De vorige aflevering der MEDEDELINGEN bracht uitvoerig verslag uit over het colloquium dat te Rijsel op 2 en 3 nov. 1974 gewijd werd aan de bevrijding van de beide Franse departementen.

Nu laten twee stevige speciale nummers van de REVUE DU NORD (tesamen ruim 445 blzn.) recht wedervaren aan de rijkdom van dat colloquium : zowel de toen voorgebrachte syntetische rapporten als de daarbij aansluitende discussies worden gepubliceerd, evenals de dokumenten en voorbereidende studies die bedoelde rapporten schragen.

De REVUE DU NORD én de organisatoren hebben hiermee een uitstekende prestatie geleverd, die werkelijk aan hun ambities beantwoordt. In de discussies hebben acteurs en getuigen van de behandelde gebeurtenissen nieuw materiaal aangebracht, niet enkel voor een ruimere feitenkennis, maar vooral voor een beter begrijpen van de motivaties die hebben meegespeeld.

J. VANWELKENHUYZEN kon bij zijn studie van de eigenlijke militaire strijd uiteraard Noord-Frankrijk niet behandelen zonder er de operaties op Belgisch grondgebied bij te betrekken; maar ook andere bijdragen kunnen voortaan niet meer over het hoofd gezien worden door wie de bevrijding van België wil bestuderen; hierbij denken wij speciaal aan bepaalde parallellen inzake economische en sociale problematiek, en aan de raakvlakken in de mentaliteit van die noordfranse bevolking en van de onze.

J. G.

Noël DECONINCK, Le Renaisis pendant la seconde guerre mondiale (Notes et Documents), Nederokkerzeel, bij de schrijver, 1975, Deel 1 (1940-1943), 232 p.

Vroeger reeds hebben we signaleerd hoe de lokale geschiedschrijving over de tweede wereldoorlog een echte bloeiperiode beleeft. Een nieuwe aanwinst in het genre is gewijd aan Ronse en omgeving. De auteur heeft

een werkelijk imposante schat bijeengebracht aan dokumenten, foto's, en talrijke door hem zelf ingewonnen getuigenissen. Wel wijst hij zelf op een aantal tekorten, die o.m. te wijten zijn aan de onmogelijkheid nu reeds alles wat geweten is betreffende bepaalde personen te publiceren. Maar deze lakunes nemen niet weg dat het een ongemeen rijke studie is geworden. Aangevangen wordt met de 18-daagse veldtocht, die zowel langs geallieerde als langs Duitse zijde wordt onderzocht; vervolgens komen alle aspecten van de bezetting aan de beurt : de krijgsgevangenen, de gemeentelijke overheid, de ravitaillering, de tewerkstelling, de kollaboratie en de eerste sabotage-akties. Elk hoofdstuk is rijkelijk geïllustreerd. In bijlage krijgen we verzorgde lijsten van de slachtoffers van de bombardementen, van de gevechtshandelingen in 1940 (aan Belgische, Britse, Franse en Duitse zijde); verder een lijst van de in Duitsland omgekomen Ronsische arbeiders.

De technisch-geschiedkundige kant van het werk heeft grote zorg gekregen; de objectiviteit van de auteur en de kwaliteit van het verzamelde materiaal staan buiten kijf; dit alles rangschikt deze monografie onder de basiswerken die onmisbaar mogen genoemd voor wie een grondige kennis van het oorlogsgebeuren in België wil verwerven.

J. G;

DE FRANSE NEDERLANDEN - LES PAYS-BAS FRANCAIS, Jaarboek - Annuaire 1976, (Rekkem), Stichting Ons Erfdeel, 1976, 8°, ill., 256 p.

De Stichting "Ons Erfdeel", die zich sinds geruime tijd tot doel stelt de uitstraling van de Nederlandse cultuur te bevorderen, en daar, vooral door het uitstekende algemeen-kulturele Tijdschrift "Ons Erfdeel" en diens Franstalig, jonger broertje "Septentrion" volledig in slaagt, heeft nu een nieuw initiatief genomen : de uitgave van Jaarboeken gewijd aan de Franse Nederlanden, of Frans-Vlaanderen, of Zuidvlaanderen zoals het dikwijls ook genoemd wordt.

In de eerste bundel, die hier voor ons ligt, en die mooi uitgegeven en geïllustreerd is, wordt treffend de interactie tussen beide culturen weergegeven. Vermelden we zovb. "Ontstaan en verschuiving van de taalgrens in Noord-Frankrijk" door Dr. Maurits Gysseling, "De weerslag van de Franse onderwijswetten op de achteruitgang van de volkstaal in Noord-Frankrijk in de 19e eeuw" door Drs. Michiel Nuyttens, "De behoefte aan een taalsociologisch onderzoek in Frans-Vlaanderen" door Drs. Hugo Ryckeboer. Maar ook de economische problematiek, met "L'emploi et le chômage dans le Nord et le Pas-de-Calais" door Pierre-Jean Thumerelle, de natuurbescherming, met "Connaissance et protection du littoral de Flandre française" door Jean-Claude Bruneel, en uiteraard cultuur, literatuur, geschiedenis, komen aan bod.

Ons interesseren vooral de gebeurtenissen tijdens de tweede wereldoorlog. Bernard Doncker, leraar te St-Omaars, schreef een, ons inziens toch te kort, overzicht van "Les prétentions allemandes sur les Pays-Bas français", (p. 31-39) dat echter de verdienste heeft ons de continuïteit van de pangermaanse visie op Frans-Vlaanderen, en ook op Vlaanderen zelf, aan te tonen. Hopen we maar dat het voor de auteur een aanloop is voor een diepergaande studie.

Een goed artikel over Vital Celen (p. 127-136) die zich intens inspande voor de Vlaamse bewustwording in Frans-Vlaanderen, werd verzorgd door Dr. Erik Defoort, die daarvoor o.a. kon steunen op de rijke Bibliotheek der Franse Nederlanden van de KULAK. De auteur toont duidelijk aan welke voortdurende inspanning er gevraagd werd om de Vlaamse aktie in Frans-Vlaanderen in werking te houden en vooral om er eendrachtig op te treden. Het artikel werpt een goed licht op persoonsinvloeden en, jammer genoeg ook, -tegenstellingen.

Van E.H. Gantois, de meest bekende strijder voor de Vlaamse bewustwording in Frans-Vlaanderen, over wie in het bovenvermeld artikel uitvoerig sprake was, gaf dezelfde auteur met een inleiding en annotaties het "Geestelijk Testament" uit, geschreven in de gevangenis (p. 203-205). De auteur heeft gelijk te wijzen op het belang van deze tekst, die de persoonlijkheid van Gantois beter leert kennen en de beweegredenen van diens aktie aantoon. We kunnen de auteur echter moeilijk volgen waar hij verklaart (p. 205) dat het testament ons een man leert kennen "...die zich, in bepaalde omstandigheden, in erge mate opsluit binnen een onbestaand mythisch beeld van Vlaanderen, zonder enige band met de werkelijkheid". De uitdrukking "onbestaand mythisch beeld" klopt niet, het feit dat er sprake is van een mythisch beeld, duidt reeds aan dat het beeld bestaat. Dat Gantois' beeld van Vlaanderen niet strookt met de opvattingen van de auteur is aan te nemen. Er is een generatieverschil, er is zeker een verschil in opvoeding en er is alleszins een verschillend taalgebruik. Een dergelijke tekst moet immers afgewogen en vergeleken worden met teksten van dezelfde periode. Dat Gantois in zijn "Testament" verwijst naar in 1940 levende flaminganten, die "praktisch allen tot de nationalistische kollaborerende fraktie behoren", moet ook geen verwondering wekken. De andere flaminganten zwegen immers in 1940-1945 over de problemen die Gantois aan het hart lagen. Deze opmerkingen veranderen echter niets aan het belang zelf van deze tekstuitgave.

Dit jaarboek is een belangwekkend initiatief, en aanbevolen lektuur, ook omwille van de verscheidenheid in de onderwerpen. Het is tevens een goede zaak, ook al omwille van vertalingsmoeilijkheden, de teksten in de taal van de auteur te laten, en ze te laten volgen door een korte inhoud in de andere taal.

W.M.

Robert POULET, Ce n'est pas une vie, Paris, Denoël, 1976, 8°, 287 p.

We zijn niet bevoegd om een oordeel te vellen over de literaire waarde van Poulets jongste boek. Deze markante medespeler in de wereld van de Belgische gecensureerde pers, man met onbetwifelbare talenten, heeft in de beproeving van het gevangenisleven, in de spanning van de onzekerheid of hij al dan niet zou terechtgesteld worden, een massa bitterheid geakkumuleerd, die nu op elke bladzijde de lezer in de ogen springt. Nueenspakt hij zijn rechters aan, dan zijn cipiers, even later de politici, kortom, talrijke tijdgenoten moeten het ontgelden. Dergelijke vreedzame afrekeningen brengen soms interessante historische kennis aan, en men mocht hier hopen op een rijke oogst. Wat is hiervan terecht gekomen ?

In de geschiedenis van de tweede wereldoorlog is de naam van Robert Poulet bovenal verbonden met de onderneming van LE NOUVEAU JOURNAL en met de "affaire Poulet-Capelle", die een van de kernproblemen van de koningskwestie vormt.

Over LE NOUVEAU JOURNAL heeft Poulet al overvloedig geschreven in zijn slechts ten dele uitgegeven herinneringen. Men kon nu verwachten dat hij vandaag de volle schijnwerper zou zetten op het tweede gebeuren: de reeks geregelde ontmoetingen die hij tot in 1943 had met 's konings sekretaris. Het zijn precies deze gesprekken die al flinke hoeveelheden inkt lieten vloeien, en de vraag deden ontstaan of Capelle er zijn vorst door verbonden heeft of niet. Men weet dat Capelle op dit welbepaald punt van rechtsvervolging werd ontslagen. Dit boek geeft over deze aangelegenheid geen enkel element dat nog niet bekend en gepubliceerd was tijdens de campagne die leidde tot opschorting van Poulets executie of in de artikels die de auteur later geplaatst kreeg in de ECRITS DE PARIS.

Wat vindt de lezer dan wel in deze uitgesponnen en opzettelijk ongeordend gehouden zelfrechtvaardiging ? Enkele talentvol geschetste portretten, wat verzuurde beschouwingen over de menselijke natuur, en af en toe een fragment dat laat glimlachen, zoals kinderen juichen en genieten wanneer Jan Klaassen de sjampetter een afrossing toedient.

J.G.

Frank H. ZIEGLER - The Story of 609 Squadron - Under the White Rose - London, Mac Donald & Co, 1971, 352 blz., + talrijke illustraties.

Dit boek is het vierde in de reeks "Fighter Squadrons of the R.A.F."; als men bedenkt dat er 241 squadrons geweest zijn dan rijst meteen de vraag of de overige 237 nog aan de beurt moeten komen en hoe het met de belangstelling zal gesteld zijn voor dit soort werk.

Precies dit boek dat de geschiedenis verhaalt van het meest internationale onder de fighter-squadrons krijgt van ons niettemin de kwotering "zeer boeiend" mee. Eerstens omdat het geschreven is door de voormalige intelligence officer van de eenheid tijdens wereldoorlog II en wij meteen dank zij hem een heel andere dan de gewone kijk op de ervaringen van piloten en tuigen krijgen en voorts, en eigenlijk vooral, omdat in het internationale gezelschap van Squadron 609 talloze Belgen hebben gediend. Drie Belgen voerden tijdens de oorlog zelfs het bevel over de eenheid die toen bekend stond als "six-cent-neuf-squadron".

Hier het hele relaas uit de doeken doen kan niet, maar wel is het vermeldenswaard dat de auteur, die zelf slechts drie jaar aan de eenheid verbonden was, door zorgvuldig spuurwerk de hele geschiedenis van 1936 tot 1957 heeft weten samen te stellen. Bijna alle overlevenden heeft hij gecontacteerd, een groot deel ervan persoonlijk aangeschreven, foto's en dagboeken verzameld, persoonlijke interviews gerealiseerd. In het kader van het Centrum kunnen wij ook niet nalaten speciaal te vermelden dat hij inzage kreeg van het Ministry of Defense van officiële archieven, crown copyright relazen mocht gebruiken, enz.

Dat Belgische piloten de vedetten zijn van een Engels boek over een R.A.F.-eenheid vervult ons met trots. Het is allemaal sober verteld, zonder bombastische en heroïsche tierelantijnen, anekdotisch gekruid. In een woord : lezenswaard.

Carlo SEGERS

R. LALLEMANT - Rendez vous d'un jour: 6 juin 1944 - Collection Des Temps et des Hommes - 1975 - 330 blz.

Twee op verschillende tijdstippen gepubliceerde boeken bespreken die voor een gedeelte dezelfde feiten en mensen ten tonele voeren is vrij origineel. De auteur van dit boek is toevallig een der piloten uit het hierboven besproken werk en wie beide boeken leest krijgt sommige dingen naverteld of herverteld, maar dan in een heel andere perspektief. Het boek van Lallemand heeft ons nog meer geboeid. De hele doening voor, rond en tijdens de operatie OVERLORD op 6 juni 1944 beleven wij van uur tot uur mee; de rol van het verzet en van de ontsnappingsdiensten voor neergekomen piloten komt ook ter sprake en heel interessant is het hoofdstuk waar "Squadron 609" met een aantal zeer speciale opdrachten wordt belast. Via de geheime diensten verneemt het geallieerde oppercommando heel wat over de verplaatsingen van Duitse V.I.P.'s. Tweemaal wordt het Squadron erop uit gestuurd om Rommel tijdens zijn inspektietochten te verrassen, telkens zonder sukses. Tijdens een toevallige operatie wordt, op 17 juli 1944, de jacht ingezet op een konvooi van enkele stafcars, nu met sukses: Rommel wordt zwaar gewond op de weg van Livarot naar Vimoutiers, na

een inspektietocht in de streek van Falaise.

Ook deze auteur heeft veel zorg besteed aan de historische bronnen die hij o.a. vond in de Geschiedkundige Dienst van de R.A.F. en van de United States Air Force en het Koninklijk Legermuseum.

Carlo SEGERS

Jacques CROKAERT, Sur les Routes de l'Exode, Strombeek-Bever, Editions Le Scorpion, 1976, 8°, 333 p. (1)

Nu een onuitgegeven handschrift van haar echtgenoot, overleden in 1949, te laten verschijnen was voor mevr. Crokaert een vrome plicht. Het is daarbij uiteraard een waagstuk. Want in de voorbije kwarteeuw zijn er bijzonderheden aan het licht gekomen, die toentertijd niet gekend waren. De afstand in de tijd vooral zorgde ervoor dat de perspectieven duidelijker werden. De persoonlijke gevoelens van de auteur - het was bekend dat hij sympathiek stond tegenover Rex, wat hem bij de bevrijding wat "last" bezorgde - hielden het risico in dat zij zouden zijn wat Van Isacker in zijn inleiding noemt "un mouvement d'impuissante colère inspirée par le ressentiment". Zeker, de zwakke punten, die daaruit voortspruiten, vindt men in dit boek. Maar het zou onjuist zijn zich te beperken tot dergelijke negatieve kritiek. Jacques Crokaert is intelligent en heeft talent. De pennestrijd omheen de Koningskwesitie bracht reeds heel wat documenten en getuigenissen in de openbaarheid. De auteur voegt er zijn persoonlijke herinneringen aan toe. De manier waarop hij dat deed, zal zeker niet naar ieders smaak zijn. Zijn gevoelens van wrok zijn zeker niet vreemd aan een aantal fouten. Maar de tekst bevat daarnaast ook prachtige bladzijden; onuitgegeven details en pertinente opmerkingen schragen een boeiend verhaal, dat men echter cum grano salis moet lezen. De noodzakelijke bijwerkingen, de nodige verbeteringen hadden stof kunnen geven aan een interessant nawoord. Mevr. Crokaert heeft de goede inval gehad een nawoord te vragen. Maar Jacques de Launay, die dit nawoord schreef, maakte er jammer genoeg gebruik van om enkele interpretaties naar voor te brengen, die hem na aan het hart liggen; maar het resultaat is op zijn minst gezegd ontgoochelend. De Launay gebruikt formules als hamerslagen, die Crokaert niet kende. Nuanceren is er niet bij. Om de schrijver van het nawoord te verbeteren zouden tenslotte de nuances bij Crokaert moeten halen. De Launay schrijft o.a. op p. 326 : "Dès le 28 mai 1940, le gouvernement, par une sorte de coup d'Etat républicain, s'était attribué tous les pouvoirs du Chef de l'Etat". Wat Crokaert over die gebeurtenissen schrijft is heel wat minder summier. Daarbij komt dan nog dat de Launay, ter rechtvaardiging van wat hij schrijft, een beroep doet op een - overigens waardevolle -

(1) Uittreksels van dit werk verschenen in 1973 in het weekblad KNACK en werden later gebundeld uitgegeven: Jacques CROKAERT, Een land op drift, (Roeselare), Roularta, 1974, 12°, ill., 108 p.

studie van Fernand van Langenhove (p. 327 en 332, noot 62). De Launay doet het zelfs zonder verwijzing naar de bladzijde. Het is bijna overbodig hieraan toe te voegen dat het nutteloos is in het werk van de gewezen sekretaris-generaal van het Ministerie van Buitenlandse Zaken te gaan zoeken, wat de Launay hem toeschrijft.

J. V.

Cours clandestins 1941-1944, U.L.B. Faculté des Sciences, Publication de l'A.Sc.Br., Brussel, 1976, in 4°, 152 p., ill. (offset).

De organisatie van klandestiene kolleges voor studenten en assistenten van de Université Libre de Bruxelles, met steun van hoogleraren wie de bezetter doceerverbod had opgelegd, is een echt epos van het intellectuele leven in België tijdens de oorlog. Ze volgde op de sluiting van de Université du Libre Examen in november 1941, en ademde dezelfde geest : de weigering in de nationaal-socialistische pas te lopen. De studenten die het initiatief hadden opgezet, de assistenten, de ateneumleraars en de hoogleraren die hen bij de uitwerking ervan hielpen, hebben samen in de illegaliteit nieuwe pedagogische formules ontwikkeld : groepswerk, zelfbeheer, participatie van de studenten aan het onderwijs. Het cement ervan was de solidariteit, de leergierigheid en het verzet tegen de vijand. Men moest een behoorlijke dosis optimisme bezitten om in 1942 of 1943 de 1e kandidatuur aan te vatten aan een universiteit die ... niet meer bestond. En er was nood aan een stevige zin voor organisatie en aan waarachtige moed om deze hele onderneming te koördineren en tezelfdertijd ja-loers te waken over de kwaliteit van het verstrekte onderwijs.

Anne FONTEYNE, een van de organisatoren van deze illegale kolleges, heeft herinneringen en dokumenten errond bijeengebracht opdat deze episode niet mét het verdwijnen van de acteurs vergeten zou raken. Haar inspanningen lieten toe meerdere bijdragen te bundelen van lesgevers en studenten; hierin wordt de geschiedenis geschetst van de kolleges in de onderscheiden afdelingen van de Fakulteit der Wetenschappen. In bijlage vinden wij de meest markante antwoorden op de vragenlijst die aan de deelnemers van toen werd gestuurd, en een verzameling in fac simile van tijdsdokumenten. Het geheel kreeg aldus een erg levendig karakter.

Het is te hopen dat een soortgelijke enquête wordt doorgevoerd in de andere fakulteiten die toen actief waren, zodat de resultaten kunnen leiden tot een globale studie van die specifieke en belangrijke episode uit de bezettingsjaren.

J. G.

Recht op antwoord.

In de 6e aflevering van de MEDEDELINGEN (blz. 54-55) werd het boek van J. de Launay, "Histoires secrètes de la Belgique 1935-1945" besproken, evenals de Nederlandse vertaling ervan. De Ministers van Nationale Opvoeding hebben hierop van de auteur een recht op antwoord ontvangen. Dit wordt hieronder afgedrukt zonder kommentaar; wij laten het dus aan de lezers over, de waarde van dit recht op antwoord te bepalen.

M. le Ministre de l'Education Nationale,

Je suis surpris de constater que dans le n° 6 de novembre 1975 vous ayez fait appel au professeur W. MEYERS, biographe et admirateur de M. BORMS, pour régler le compte de mes Histoires secrètes de la Belgique 1935-1945, Paris Alain Moreau, 1975 (1).

Un partisan contre un historien, car M. MEYERS l'a très bien vu : je ne suis ni un bon romancier, ni un bon journaliste, seulement un historien comme mes maîtres Hérodote, Thucydide et Xénophon qui, dit-on, n'étaient point agrégés d'histoire.

Cette publication du Ministère de l'Education Nationale n'est-elle point scientifique ? Car le Centre de Recherches et d'Etudes historiques de la seconde guerre mondiale, qui, je pense, après les 50 ans d'usage, publiera ses premiers livres en 1995, se place sous le signe de la recherche. Pour ma part, je ne suis qu'un chercheur isolé qui trouve, par opposition et saine émulation avec les chercheurs qui cherchent.

Le professeur MEYERS me querelle sur la grammaire à propos de ces "Histoires secrètes". La langue française donne à ce pluriel un sens restrictif et je ne comprends pas que cet éminent polémiste ait lu ce titre au singulier. Vous dirai-je que l'emploi répété du même verbe "pouvoir" à deux reprises dans les quelques premières lignes me paraît incorrect ? Mais je n'aurai pas cette prétention au pays de Grévisse.

Le fond du problème n'est pas non plus dans la critique, libre et imprescriptible dans votre Constitution belge, ainsi que dans celle de la République dont je suis le citoyen. M. MEYERS ne croit pas aux 135 pièces de l'Auswärtiges Amt qui font de Tester un espion. C'est son droit. La rigueur scientifique de l'historien à laquelle pour ma part je suis obligé ne me permet pas de douter.

(1) N.V.D.R. Wij laten J. de Launay de verantwoordelijkheid voor zijn insinuaties betreffende W. Meyers, die overigens geen "professeur" is, en evenmin "biographe de Borms".

Je remercie d'ailleurs le professeur MEYERS d'avoir pointé seulement deux fautes dans la traduction néerlandaise, dont une faute de latin. Il est rare qu'une traduction soit aussi exacte - et je ne maîtrise à regret pas la langue néerlandaise, pas plus que l'espagnol, le hongrois ou le polonais, langues dans lesquelles sont traduites plusieurs de mes oeuvres. Je transmets ces compliments de facto à mon traducteur, professeur de philologie à l'U.L.B.

Ce que je ne puis admettre, c'est l'injure par insinuation. Le professeur MEYERS est, à ma connaissance, la seule personne qui ait lu tous mes livres - quelques 8000 pages imprimées - et il me renvoie à mes chères études, bardé d'une excommunication venue de je ne sais quel fonctionnaire français à propos de mon identité.

J'irai droit au but : l'aryanité d'une de mes aïeules ne me trouble aucunement et je méprise ceux qui s'y réfèrent.

Quant à mon nom de guerre (ex-agent OCM depuis 1942, agent de liaison entre la France et la Belgique) et à mon nom de plume, public et bien connu depuis plus de trente ans, je vous dirai que si je ne détiens point de titres de noblesse j'aspire à la noblesse des lettres. Mon blason est de gueules avec peu d'argent et ma devise est : "Bien faire et laisser braire".

Je vous salue bien

Jacques de LAUNAY

J. DE LAUNAY, Hitler en Belgique, Strombeek-Bever, Byblos, 1975, 157 p.

Jacques de Launay pratikeert een nooit aflatende interesse voor het verleden, en bezit trouwens onmiskenbaar talent om zijn vondsten in fraaie presentatie aan zijn lezerspubliek aan te bieden. Voor dit boek nam hij de wandelstok ter hand om - bijna letterlijk - Hitlers voetsporen in België na te gaan. Hitler is in twee duidelijke perioden van zijn leven in ons land geweest. De eerste keer was het als eenvoudig soldaat tijdens de Eerste Wereldoorlog. Als opperbevelhebber van de Duitse strijdkrachten keerde hij er terug om de tweede fase van de mei-juni-veldtocht van 1940 te leiden. De Launay beperkt er zich echter niet toe de heerser van het Derde Rijk te volgen; hij interesseert zich eveneens voor de mensen in diens omgeving die toevallig of door ambtsbezigheden in België vertoefden.

Hij begint aldus zijn boek met een hoofdstukje over "Een Duits meisje in Vilvoorde". Het betreft hier de toekomstige echtgenote van Goebbels; als Magda Friedländer liep ze van 1906 tot 1914 school bij de Ursulinen aldaar. Deze en andere details die de Launay in herinnering brengt zijn ongetwijfeld slechts van ondergeschikt belang. Maar de schrij-

ver komt op een ander niveau als hij schrijft : "Van haar verblijf te Villvoorde heeft zij een vlot Frans taalgebruik overgehouden, én een bijzondere sympathie voor de Belgen. Zij trad als tolk op tussen Goebbels en Degrelle (die geen Duits kende), en beantwoordde steeds welwillend alle vragen om bijstand of tussenkomst die haar bereikten van Belgische burgers, o.m. in de moeilijke jaren van het einde van het Derde Rijk" (p. 16). Magda Goebbels was volgens de Launay een welwillende middelares voor "Belgische burgers". Het zou interessant zijn te weten wie juist die landgenoten waren, die haar goede diensten mochten ervaren. Maar dit preciseert de auteur niet. Hij besluit gewoonweg door zijn bewering in een andere vorm te herhalen : "Heeft zij over België met Hitler gesproken ? Het staat vast, maar er zijn geen geschreven sporen van overgebleven. Wij mogen zeggen dat Magda, onder de vertrouwenspersonen van de Führer, één van de personaliteiten was die er het meest heeft toe bijgedragen voor de Belgen een gunstig klimaat te scheppen in de plannen van het Derde Rijk" (p. 16). Jammer genoeg breekt de Launay hier opeens zijn verhaal af, juist als het interessant belooft te worden, en gaat zonder enige overgang verder met "De estafette van Messines", d.w.z. over Hitler in persoon bij het begin van de "Grote Oorlog". De lezer blijft zich dan ook afvragen wat de auteur ertoe bracht een voor de Belgen zo gunstige invloed toe te schrijven aan de vrouw van de minister voor Volksaufklärung und Propaganda van het Derde Rijk. Dit is één van de mysteries van de Launay. Hij brengt punten naar voor die écht belangrijk zouden kunnen zijn, maar dit zonder enig bewijs te leveren noch een bron te citeren; men moet hem maar op zijn woord geloven. Met de beste wil ter wereld is dit nochtans niet altijd mogelijk. Wanneer er controlemogelijkheden voor het grijpen liggen, wekken ze dikwijls twijfels over de stevigheid van de informatie die de Launay gebruikt. Het hoofdstuk "Hitler in Wallonië" is hier een voorbeeld van. Het behandelt het verblijf van de Führer in juni 1940 in Brûly-de-Pesche, een dorpje bij Couvin. De omstandigheden van dit verblijf zijn nu goed gekend dank zij de minutieuze opzoekingen van René MATHOT (1). Een vergelijking met Mathots resultaten valt niet gunstig uit voor de Launay. Deze had trouwens, wilde hij de beloften van zijn titel inlossen, moeten vermelden dat Hitler een eerste maal op Waalse bodem verbleef op 17 mei 1940, toen hij in Bastenaken met von Rundstedt overleg kwam plegen (2). We vertalen de Launay : "Op 18 mei had een brigade pioniers de plannen van het nieuwe O.H.K. "Wolfsschlucht", (= wolfsravijn) uitgetekend." (p. 60) Maar de bronnen uit eerste hand die Mathot heeft gebruikt, wijzen er duidelijk op dat Brûly-de-Pesche pas op 22 mei als

(1) René MATHOT, Le plan du Grand Quartier Général de Hitler à Brûly-de-Pesche en juin 1940, in : ANNALES D'HISTOIRE LOCALE "AU PAYS DES RIEZ ET DES SARTS", Cul-des-Sarts, 1975, Aflevering 64, pp. 659-667. Zie ook van dezelfde auteur : Comment fut installé le G.Q.G. de Hitler à Brûly-de-Pesche ?, in : ANNALES (...), 1976, Aflevering 65, pp. 16-30.

(2) Andreas Hillgruber, Hitlers Strategie, Politik und Kriegführung 1940-1941, Frankfurt-am-Main, Bernard & Graefe Verlag für Wehrwesen, 1965, p. 671.

vestigingsplaats werd uitgekozen. De installaties, waarvan de grote lijnen de dag daarop werden ontworpen, kregen de naam "Waldwiese" (= bosweide); de Führer is daar pas op 6 juni aangekomen, om precies te zijn te 13 u 30, en niet op 28 mei (wat door de Launay wordt beweerd op p. 59). Het is slechts ter plaatse dat Hitler zijn nieuw O.H.K. herdoopt tot "Wolfsschlucht". Dit zijn natuurlijk slechts details, evenals de vergissingen betreffende de indeling van de vertrekken. De Launay herhaalt trouwens maar wat anderen reeds vóór hem schreven, namelijk dat generaal von Brauchitsch recht had op het gemeentehuis (p. 60). In werkelijkheid logeerde hij te Forges bij Chimay, wat Mathot kon aantonen. Als men dus wil refereren, moet dit zonder de minste twijfel naar de studie van Mathot zijn.

Het krediet dat de Launay verdient is zeker niet groter voor andere hoofdstukken; dat over "De trein van Jabbeke" is hier wel een illustratie van. Men vraagt zich trouwens af wat het komt doen in een boek met titel "Hitler in België". Wat er ook van zij, de auteur stapelt in amper 3 bladzijden de ene fout tegen de geschiedkundige methode op de andere. Dat hij een bombardement situeert in de nacht van 17 op 18 mei 1943 (p. 96), waar het in feite 24 uur vroeger heeft plaats gehad (3) valt licht te vergeven. Maar erger wordt het waar hij een portret van Gauleiter Fritz Sauckel borstelt: "Hij heeft niets dan goede herinneringen nagelaten in zijn gouv, en zijn familiaal leven was voorbeeldig" en "(...) Onder zijn hard masker verbergt deze voorbeeldige huisvader een gouden hart" (p. 99). Bij het lezen van deze regels begint men waarachtig te dromen: Sauckel een gouden hart? Maar als men de bronnen van de Launay kent, ontwaakt men onmiddellijk: om Sauckel te beschrijven hernam de Launay eenvoudig wat de Gauleiter over zich zelf heeft beweerd op het proces van Nürnberg (4), en dit zonder een greintje kritische zin, zonder zelfs rekening te houden met de correcties die SPEER later aanbracht aan Sauckels naïef geïdealiseerd zelfportret. Maar hiermee is de kous nog niet af voor dit hoofdstuk. De Launay schrijft nog dat Sauckel "volmachten had om 50.000 arbeiders samen te brengen, die zouden heropbouwen wat vernield was" (p. 96). Te Nürnberg heeft Speer nochtans uitdrukkelijk toegegeven dat die arbeiders naar Duitsland waren gevoerd op zijn bevel en "zonder het akkoord van Sauckel" (5). De Launay vervolgt niettemin onverstoord zijn verhaal, en heeft het over een tussenkomst van de leider van de De-Vlag: Jef Van de Wiele zou met succes bij Sauckel zijn tussengekomen opdat het Vlaamse contingent - 9.500 man, die reeds verzameld waren te

(3) Charles WEBSTER & Noble FRANKLAND, The Strategic Air Offensive against Germany 1939-1945, Vol. II, p. 168.

(4) Procès des grands criminels de guerre devant le Tribunal Militaire International, Vol. XIV, Nürnberg, Tribunal Militaire International, 1948, p. 634 e.v.

(5) Procès (...), Vol. XVI, p. 526.

Jabbeke, schrijft de auteur – niet naar Duitsland zou worden gezonden (p. 99). De meest minutieuze opzoekingen laten spijtig genoeg niet toe deze versie van de feiten te bevestigen. Integendeel, het maandelijks rapport van de afdeling "Bemiddeling en Voorzorg" van de DeVlag, over de periode 26 juli – 25 augustus 1943, meldt de ontevredenheid die heerst in de arbeidersfamilies van de Organisation Todt als gevolg van het zonder verwittiging wegvoeren van de arbeiders naar Duitsland. Om de gemoederen te bedaren had Van de Wiele een lening van BF 500 aan die families moeten toekennen. Indien de leider van de DeVlag de tussenkomst die de Launay hem toeschrijft op zijn aktief heeft – en totnogtoe ligt daar geen bewijs van voor – dan is het minste wat men er van kan zeggen dat ze niet met sukses werd bekroond ! Maar de auteur, die zoals gewoonlijk heel diskreet is in het vermelden van zijn bronnen, heeft wellicht zijn opzoekingen niet zo ver doorgezetz. Hij geeft de indruk dit hoofdstuk geschreven te hebben aan de hand van één enkele, niet gecontroleerde getuigenis, aangevuld met een of andere oppervlakkige aantekening.

Indien dit voorbeeld het enige zou zijn, had het niet de moeite geloond het te vermelden, te meer omdat het hier besproken werk maar een beperkte betekenis heeft. De Launay hervalt echter. Belangrijker onderwerpen pakt hij met dezelfde lichte methode aan. De presentatie, sober en van het beste gehalte, vertoont alle uiterlijkheden van objectiviteit, en is uitstekend geschikt om te overtuigen. Maar dat is de schil. Daaronder schuilen beweringen met een ontstellend broze, om niet te zeggen denkbeeldige fundering. De eenvoud gaat bij hem bovendien gepaard met dubbelzinnigheid. Wanneer hij bvb. schrijft over de door Magda Goebbels aan "Belgische burgers" bewezen diensten, wekt dit bij de lezer een zekere sympathie. En daar zou weinig op aan te merken vallen, integendeel zelfs, als deze "Belgische burgers" niet precies die landgenoten waren, die na de bevrijding van België een toevlucht hadden gezocht in het zieltogend Derde Rijk. Deze aanvulling stelt dit historisch detail natuurlijk in een heel ander daglicht dan de Launay het doet.

Deze opmerking put zeker de kritiek niet uit die wij zouden kunnen formuleren, maar aan alles komt een eind. Wat hier staat is al ruim veel voor een zo kort boek. Maar als we bondig waren gebleven zouden wij het bij affirmaties hebben moeten laten. Liever wilden wij uitleggen, – met de bewijzen bij de hand – waarom wij het betreuren dit boek van de Launay niet te kunnen beschouwen als een waarnaar veilig gerefereerd mag worden.

J.V.

Alain LEENS, Bibliographie sur la campagne des dix-huit jours (10-28 mai 1940), Verviers, bij de auteur (94, rue du Collège), 1976, VI + 67 p., + index.

Als eindstudiewerk voor het diploma van bibliotekaris-dokumentalist krijgen we hier een geslaagde (en bijzonder verzorgd uitgegeven) bibliografie over de 18-daagse veldtocht. Een nadeel natuurlijk bij dergelijke werken is de ver doorgedreven systematizatie : soms ziet men door de bomen het bos niet meer. De auteur brengt een welhaast volledig overzicht van alle boeken en brochures, die ook maar enigszins verband kunnen houden met het onderwerp; bijdragen in tijdschriften en dagbladen werden niet opgenomen; wél vermeld zijn speciale nummers van tijdschriften, die aan de Tweede Wereldoorlog zijn gewijd.

Een index van auteurs vergemakkelijkt de konsultatie. Zeer te waarderen is ook dat Leens telkens de signatuur opgeeft, waaronder men een titel kan terugvinden in enkele belangrijke bibliotheken, te weten die van de Koninklijke Militaire School, van het Ministerie van Landsverdediging, de Koninklijke Bibliotheek te Brussel, de Bibliothèque des Chiroux (Salle Ulysse Capitaine) te Luik en de Bibliothek für Zeitgeschichte (eerstijds Weltkriegsbücherei) te Stuttgart; dit bespaart elke gebruiker van deze bibliografie veel tijdrovend zoekwerk. Een nuttige aanwinst dus. Hopen we dat er meer soortgelijk werk op dit niveau geleverd zal worden.

W.M. & L.K.

Kolonel S.B.H. MASSART, Historique du 12ème Bataillon de Fusiliers, s.l., s.d.(Brussel, 1975), 143 p. (*)

Kolonel Massart leidt het Centrum voor Historische Dokumentatie van de Krijgsmacht (vroeger de Dienst Geschiedenis van de Krijgsmacht genaamd). Bovendien heeft hij deel uitgemaakt van de eenheid waarvan hij hier het wedervaren schetst. Dit klein boekje is een goede aanwinst; naast heel wat precizeringen op basis van archiefmateriaal biedt het levendige herinneringen, die nergens in het louter-anekdotische vervallen. De auteur heeft meteen de gelukkige gedachte gehad (en uitgewerkt) ook de ontstaansgeschiedenis en opdracht uiteen te zetten van de Belgische Bataljons Fusiliers die na de bevrijding werden opgericht. Daarmee draagt hij zijn niet te verwaarlozen deel bij voor een algemene geschiedenis van de Belgische strijdkrachten aan het einde van de Tweede Wereldoorlog. Een historiek van de gebeurtenissen en wapenfeiten van dit 12e Bataljon alleen reeds zou al gerechtvaardigd zijn. Inderdaad, manschappen van

(*) Men kan het boek gratis verkrijgen op eenvoudige vraag, te richten aan het Centrum voor Historische Dokumentatie van de Krijgsmacht, Jubelpark 1 A, 1040 Brussel.

deze eenheid plantten onze driekleur, toen de Geallieerden te Remagen een bruggehoofd sloegen. Volle waarde en kleur krijgt deze episode pas als men weet dat het 12e was samengesteld uit vrijwilligers die in het verzet hadden gestaan. Maar over dit alles géén patos; Massart koos voor soberheid van het beste gehalte. Zijn verhaal steunt op stevige documentatie, nog aangevuld met getuigenissen van mannen die het zelf hebben beleefd. Voegen wij hier nog aan toe dat de helft van deze publikatie bestaat uit diverse bijlagen, een aanwijzing temeer van de ernst waarmee ze werd samengesteld. Het is te hopen dat de geschiedenis van de andere Bataljons Fusiliers op een zelfde gelukkige wijze zal geschreven worden.

J.V.

W. MEYERS e.a., Hoe België Wereldoorlog II overleefde !, Brussel, D.A.P. Reinaert, 1975, gefl., 335 p.

Oorspronkelijk geschreven als een vervolgreeks voor een populair Vlaams weekblad, worden deze opstellen met reden - om hun gezamenlijke waarde - nu ook in boekvorm gebracht. Bij een beoordeling van deze publikatie moet men dan ook vóór alles rekening houden met het opzet. Dit is er een van vulgarizatie. Tezelfdertijd echter wilde men het niveau van gemakkelijke, wetenschappelijk nauwelijks gefundeerde journalistiek overschrijden. De poging mag geslaagd heten. Hier wordt werkelijk een globaal overzicht geboden van de gebeurtenissen en de door ons land beleefde problematiek (en tragiek), in sommige opstellen zelfs met een zeker talent. Dit laatste bvb. wanneer het leven van de Belg annis 1940-1944 wordt opgeroepen : geen hoogvliegende wetenschap misschien, maar realistisch, ik zou haast schrijven : sympatiek. Het boek biedt minder gevormde lezers en mensen die niet zo gauw naar "Hitler en het politieke lot van België" of "L'An 40" zullen grijpen een totaalindruk, vlot leesbaar en op talrijke voorstudies gebaseerd.

Vooraf dit laatste aspect is een van de verdiensten van het verzamelwerk : hier verdeelden 8 jonge specialisten onder elkaar een taak, waarbij elk zich kon bezighouden met het terrein dat hem of haar in soms reeds jaren durend studiewerk best vertrouwd is.

De resultaten van deze werkverdeling zijn echter duidelijk van ongelijke waarde. Soms ligt dit aan het onderwerp zelf. Nemen wij bvb. "Repressie en epuratie" (W. MEYERS). Hier kon eenvoudig geen sprake zijn van vertrouwdheid van de auteur met deze problematiek. Er is weliswaar de statistische studie van J. GILISSEN, al meer dan 20 jaar oud. Maar welk verder ernstig onderzoek is er daarna in ons land nog aan deze moeilijke tijden gewijd ? Toch moest iemand dit tere onderwerp behandelen, dat bovendien politiek nog steeds zwaar geladen is. Zinnen moesten dus gewikt en gewogen, wilde men niet vervallen in polemiek. Dat dit opstellertje dus geen historiografische openbaring kón zijn ligt voor de hand.

Anders is het gesteld met de bijdrage over "De Belgische gecensureerde informatiepers tijdens de Duitse bezetting". Dr. Els DE BENS is dé specialiste op dit terrein, en men had dus een indringende analyse kunnen verwachten. Nu lijkt het een wat vlug geschreven residu van een breed opgezette studie, die jaren vergde, en hier een betere samenvatting verdiende.

Sommige bijdragen blijven mager op essentiële punten. Zo geven de twee stukken van W. MEYERS over de kollaboratie verhoudingsgewijs te veel plaats aan de Vlaamse ontwikkeling (o.m. de concurrentie V.N.V. - DeVlag), die op zich zelf behoorlijk genuanceerd wordt geschetst. Maar daardoor blijft de Waalse kollaboratie wat in het ijl hangen, de achtergronden en beweegredenen van de Waalse politieke kollaborateur en Oostfronter blijven verborgen in de mist. De twee bijdragen over het verzet (J. DUJARDIN) geven heel wat inzicht in de praktijk ervan. Maar een beweging als het Onafhankelijkheidsfront en de ermee verbonden politieke problemen komen niet uit de verf. Hier domineert het schetsmatige en verhalende karakter de analyse van de m.i. werkelijk belangrijke samenhangen. Bovendien wekken deze stukjes o.m. de misleidende voorstelling dat zowat het complete verzet op Groot-Brittannië was gericht.

In de behandeling van de Belgische buitenlandse politiek in de laatste vooroorlogse jaren verzuimt de auteur (G. PROVOOST) enkele fundamentele vragen aan te snijden. Zo bvb. oppert hij zelfs niet de mogelijkheid van de richting, waarin wijlen Prof. Dr. Jan DHONDT een verklaring zocht : de neutraliteitspolitiek zou een ruk naar rechts geweest zijn, onder de indruk van o.m. het Franse (en Spaanse) Volksfront en van de Sovjet-Franse betrekkingen, ruk naar rechts die onmiskenbaar in de kaart van Nazi-Duitsland heeft gespeeld. Hopelijk vinden wij dit wél uitgewerkt in het 2e deel van de lijvige studie die deze auteur over onze buitenlandse politiek tussen de wereldoorlogen heeft gemaakt (1).

Een andere vraag die niet gesteld wordt, en die zich onvermijdelijk opdringt als men leest over de 18-daagse veldtocht : in welke mate werd de Belgische nederlaag door de Franse (Sedan !) bepaald ? Waarom en hoe werd de Belgische neutraliteitspolitiek in haar militaire konsekwenties een mislukking ? Ook als dit nog niet grondig werd uitgediept, vraagt de lezer het zich toch af, en wil er méér over weten.

Dit zijn enkele aanduidingen van plekken, waar de inhoud té onvolledig of aanvechtbaar lijkt. Andere, belangrijke aspecten, komen helemaal niet aan bod. Zo bvb. de houding van de Katholieke Kerk in die jaren. Ook mist men elke verwijzing naar wat andere, met België vergelijkbare landen, hebben meegemaakt (vb. Nederland, Denemarken, Noorwegen); dit kon de lezer nochtans interessante perspectieven openen.

(1) Het eerste deel, in 1976 door het Davidsfonds uitgegeven, wordt elders in deze rubriek besproken.

Kleine slordigheden kunnen aangestipt in het taalgebruik. Ook komen er wel eens te vage of onjuiste formuleringen voor. Maar vooral te betreuren is de gebrekkige vertaling (vanuit het Franse origineel) van enkele stukken; vooral de bijdragen van J. DUJARDIN hebben daar onder te lijden. Dit euvel moet klaarblijkelijk op rekening van de uitgever, en niet van de auteurs, gezet.

Wij overliepen slechts vlug dit boek, dat enorm veel poogt samen te vatten. Vermits het geen wetenschappelijke aspiraties koestert, vraagt het evenmin om diepsnijdende kritiek. Als overzicht van deze jaren toch zeer bruikbaar indien we snel over de grote lijnen willen ingelicht zijn. Voor enkele weinig bestudeerde facetten als bvb. de economische kollaboratie (J. GOTOVITCH) geeft het een verdienstelijke schets. Wat ik hier echter en in zowat alle stukken mis, is een of andere vorm van status quaestionis: die had ook aan de niet-gevormde lezers voor wie men schreef in eenvoudige bewoordingen kunnen duidelijk maken dat punten X en Y (bvb. Oostfronters, het aandeel van de Belgische economie in de "groot-Duitse") ternauwernood historiografisch zijn aangeroerd, en dat andere (bvb. de koningskwestie) pas nu aan ernstige doorlichting toe zijn. Dit had meteen de bescheiden aspiraties van het boekje onderstreept, en de lezer kunnen wijzen op de talrijke onbeantwoorde vragen, en op het overvele werk dat nog op Belgische geschiedschrijvers te wachten ligt.

L.K.

J. OTH, Le courrier des prisonniers de guerre belges en 1940-1945, (Neufchateau), Club philatélique chestrolais, s.d., 112 p. (offset). (Cahiers de philatélie, n° 5).

De Tweede Wereldoorlog biedt talloze onderwerpen tot studie, en de mogelijke benaderingswijzen zijn al even veelvuldig. Zo heeft de filatelist J. Oth dit cahier samengesteld over de post van de Belgische krijgsgevangenen, en hij belicht er werkelijk elk aspekt van: de internationale reglementering, en de praktische organisatie van het Reich in deze materie; verder worden alle stempels en andere merktekens die op de poststukken voorkomen in reproductie overzichtelijk gerangschikt en verklaard; ook de evolutie ervan gedurende de hele oorlog wordt gevolgd en uiteengezet. Tenslotte geeft hij systematisch alle specifieke aanduidingen, kamp per kamp.

De niet filatelistisch onderlegde historicus beschikt hiermee over een zeer te waarderen handboekje om documenten te identificeren. De hier samengebrachte gegevens brengen bovendien menig belangwekkend detail aan over het leven in de Stalags en Oflags. En het gaat hier alles behalve om pietluttigheden, als men bedenkt welke belangrijke rol post en briefwisseling speelden in het wereldje van de gevangenen.

J.G.

REMY, Le 18e Jour - La tragédie de Léopold III, roi des Belges, Paris, Editions France-Empire, 1976, 422 p.

Vooraanstaand verzetsman, oprichter van het net "Confrérie Notre Dame", door generaal De Gaulle Compagnon de la Libération gemaakt, heeft kolonel Rémy ook naam verworven als auteur van meerdere werken over het verzet. Vermelden we, naast zijn Mémoires, de volumes die hij wijdde aan het ontsnappingsnet "Comète" van onze landgenoot "Dédée" De Jongh. Maar ook andere aspecten van de Tweede Wereldoorlog inspireerden hem tot historische studies. Zo publiceerde hij een boek over marschalk Pétain; de grootmoedigheid waarmee hij daarin over de overwonnenen van Vichy schreef, verwekte enig schandaal in de milieus die van een man als Rémy heel ander proza hadden verwacht. Dat boek getuigt trouwens veeleer van een groot hart dan van rigoureuze wetenschappelijkheid. In elk geval staat vast dat Gilbert Renault - dit is immers de echte naam van Rémy - een ridderlijk temperament bezit; dit dreef hem ertoe zijn leven te wagen in de illegaliteit tegen de bezetter; later bracht het hem ertoe te herstellen wat hem onrecht leek te zijn. En dit laatste hield het risico in méér dan één vriend kwijt te spelen. Tot zijn eer dient gezegd dat Rémy zijn drijfveren uiteenzet, zoals hij trouwens ook een verklaring geeft voor zijn bemoeienis met een specifiek Belgische aangelegenheid - terwijl hij toch Fransman is. "Op de eerste plaats", schrijft hij, "geloof ik niet dat staatsgrenzen iemand kunnen verhinderen de verdediging op te nemen van een man van wie men aanneemt dat hij op onrechtvaardige, ja gemene manier is aangevallen. Een tweede punt is dat de onwaardige laster, die ertoe leidde Leopold III te onteren, vanuit Frankrijk zijn weg heeft gemaakt, en voor het Frans publiek was bestemd. Die laster immers werd uitgesproken door een Frans politicus, toenmalig regeringsleider, en werd, nog aangedikt, op de golven van de Franse radio-omroep uitgedragen. Dit laatste gebeurde met de referenties van een Frans persagentschap, maar evengoed met die van de Belgische ministers; hierdoor hebben dezen zich medeplichtig gemaakt aan een operatie van Franse binnenlandse politiek, erop gericht de woede van de Fransen, die hun leger ineens zagen zakken, af te leiden op de soeverein van een geallieerd land. Ik meen dat deze motieven mij ruimschoots machtigen om - als Fransman - openbaar eerherstel te betuigen aan deze vorst; want de smaad die hem door de kwaadsprekers werd aangedaan was des te grover daar hij de gevangene van de vijand was geworden omdat hij het lot van zijn leger wilde delen door te midden van zijn volk te blijven." (blz. 22-23)

De toon van dit boek is dus duidelijk, om zo te zeggen van zodra het gordijn opgaat. Kolonel Rémy bekent openlijk kleur. Zijn werk wil het eerherstel zijn door een Fransman voor de - overigens in hatelijke termen gestelde - redevoering die eerste minister Paul Reynaud op 28 mei 1940 uitsprak. Bovendien richt het zich tot het Franse groot publiek. De Belgische lezer zal in "Le 18e Jour" nauwelijks iets vinden dat hij vroeger niet reeds elders lezen kon. Inderdaad, Rémy steunt voor de essentiële punten op de dokumentatie die het Sekretariaat van de Koning bijeenbracht in volle "Koningskwestie"; voor onze zuiderburen bleef deze bron praktisch onbekend; de versie van de gebeurtenissen die in Frankrijk door

ruime lagen van de publieke opinie wordt aangehangen is nog altijd deze van de dag der Belgische kapitulatie. De Franse lezer kan in Rémys werk dus kennis nemen van het dossier van de verdediging. Hij zal er de voor-geschiedenis in vinden van de breuk die op 25 mei ontstond tussen Leo-pold III en zijn ministers tijdens het dramatisch onderhoud te Wijnendaele, om drie dagen later volledig doorgetrokken te worden. Tegenover het tra-ditionele standpunt (dat er een is van een echt rekwisitoor) kan hij voortaan de antitese stellen die Rémy hem aan de hand doet.

Dit pleidooi zit handig ineen. En het mist zeker geen vuur noch verve. Misschien zelfs is daar een teveel van, waardoor het boek nog moeilijk bij de ware historiografie kan worden gerekend. Het entoesiasme van de schrijver verleidt hem soms tot ongegronde uitspraken. En hier hebben we het niet over kruimelfouten, meestal maar detailvergissingen zonder erg. Het gaat om het algemeen perspectief, dat ontsierd wordt door buitenmatig manichefsme. De sympathieke ijver van Rémy ontspoot in over-drijvingen, die de bewijskracht van zijn boodschap afstompen. Sommige belangrijke aspecten benadrukt hij immers met grote pertinentie. Het is waar dat de koning veel vlugger dan zijn ministers de onafwendbare, fatale afloop van de veldtocht heeft doorgehad. Hij besepte reeds de Franse ne-derlaag, toen alleen het denken daaraan voor de leden van de regering ge-lijkstond met een zonde tegen de geest. Uit dit verschillend inzicht ont-sproot een uiteenlopende opvatting van de plicht. Het werd een drama met allures als bij Corneille. En 40 jaar na de feiten zou het ook mogelijk moeten zijn het op dit niveau te behandelen. Maar misschien schuilt er utopie in onze hoop. Want zijn wij, na dit alles, in eigen land wel reeds toe aan grotere sereniteit ? In Frankrijk ligt het vertrekpunt enkel nog lager. Dat er passie nodig was om het op een hoger niveau te heffen is wellicht normaal-menselijk. In dit boek zitten dan toch een aantal elementen die bijdragen tot betere kennis van de waarheid. Wij hopen dat deze ele-menten er uit worden onthouden, eerder dan dat het boek weer eens de po-lemieken zal doen oplaaien; dan zou het een stimulans te meer kunnen zijn om eindelijk een syntese te betrachten, die met alle facetten van de trage-die van mei 1940 zal rekening houden, vrij van de oude vooroordelen.

J.V.

Daniel ROCHETTE en Jean-Marcel VANHAMME, Les Belges à Buchen-wald et dans ses kommandos intérieurs, Brussel, Pierre De Meyere, 1976, 421 p. Tekeningen van René Solme.

Meer dan 4.000 Belgen werden gedeporteerd naar Buchenwald, dat met zijn talrijke Kommandos een van de belangrijkste schakels was in het geheel van de hel der nazi-koncentratiekampen. In dit kamp bereikte de klandestiene organisatie van de gevangenen ongetwijfeld de hoogste graad, want al heel snel hadden de Duitse politieke gevangenen er de in-terne administratie in handen genomen. Voor de geschiedschrijving van het koncentratiekampen-systeem is Buchenwald een gelukkige uitschieter : de archieven ervan bleven bijna volledig bewaard. En sedert enige tijd is een

onderzoek aan de gang in de dossiers van het Ministerie van Volksgezondheid; men hoopt hiermee een precies, becijferd en sociologisch beeld te krijgen van de Belgische konvooien die naar dit kamp werden gestuurd.

Een heel andere keuze maakten de auteurs van dit werk, dat door de zorgen van de Vriendenkring van (de oud-gevangenen van) Buchenwald tot stand kwam. Deze keuze vult de studie aan waarvan hoger spraak, en is even noodzakelijk. Rochette en Vanhamme hebben getracht het dagelijks leven van de Belgen in Buchenwald te beschrijven; hiertoe maakten ze gebruik van een indrukwekkende hoeveelheid getuigenissen, zowel direkte als archivalische. Resultaat ervan is een levendig werk, met sterk persoonlijk cachet, dat ons de realiteit van het kampleven uittekent in een aantal aspecten, die in cijfers en diagrammen alléén onmogelijk kunnen worden teruggevonden.

Steunend op de reeds bestaande dokumentatie hebben de auteurs de getuigenissen in een systematisch geheel geplaatst, waardoor ze er in slaagden gedetailleerd én overzichtelijk-gestructureerd te beschrijven: de organisatie van het kamp, de ontvangst van de gedeporteerden, discipline en repressie, de Kommandos, het werk, de hygiëne, de ontsnappingen, de dodenmarsen. Over al deze aspecten hebben ze nieuwe getuigenissen verzameld en de bekende gegevens in hun studie geïntegreerd.

Bijna 200 blz. behandelen de organisatie en de activiteiten van het verzet binnen het kamp. Ook hier komen alle facetten aan bod: morele en kulturele net zo goed als de militaire. De bevrijding, door de gevangenen zelf, en de terugkeer naar huis worden in gedetailleerde hoofdstukken onderzocht.

Wij hebben hier dus te maken met een belangrijk werk, dat men niet kan overslaan, maar dat nochtans de opzoekingen over dit onderwerp niet afsluit. Het boek wil herinneringen levend houden en eer betuigen; er spreekt echte bewogenheid uit. Het bereikt zijn doel, mede door de enorme massa verwerkte informatie.

Nu er meerdere studies over Buchenwald voorliggen, onder gevarieerde vorm, vanuit verschillende oogpunten geschreven, is een synthese wenselijk geworden. Die zou én het cijfer-, én het menselijke aspect moeten omvatten.

J. G.

Zygfryd Maciej STRYJECKI, Podcorąży, wojna i ślepy los, Warschau, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 1974, 263 p., ill.

Zygfryd Stryjecki (* 1918, Warschau) werd als aspirant-officier door de Duitsers gevangen genomen en naar Stalag VI B te Oberlangen overgebracht, vervolgens naar Stalag VI G te Hoffnungsthal, en tenslotte naar Elsenborn. Na meerdere pogingen slaagde hij erin te ontsnappen; in Belgisch-Luxemburg vervoege hij het Geheim Leger, en nam deel aan verzetsactiviteiten in 1943-1944. In dit boeiend geschreven werk verhaalt hij ons over zijn gevangenschap, zijn zes ontvluchttingspogingen, en zijn inschakeling in het Geheim Leger (blz. 237-261).

H. FASSBENDER

Dore SMETS en Jef RENS, Historique du Centre Syndical belge à Londres 1941-1944, (Brussel), F.G.T.B., (1976), 319 p. (offset).

De Londense ballingschap van de Belgen is vooral gekend doorheen de aktiviteit van de regering Pierlot, de Belgische Strijdkrachten in Groot-Brittannië en het Belgisch Parlementair Bureau. Men kan echter niet genoeg de nadruk leggen op het relatief belangrijk aantal arbeiders die tijdens dezelfde periode in Groot-Brittannië verbleven, en zich gelintegreerd hadden in de Britse oorlogsinspanning.

Meerdere socialistische syndikale leiders hadden zich bij hen gevoegd - sommigen reeds vanaf juni 1940 -; de Algemene Centrale, de transportarbeiders, de diamantbewerkeren en later ook de metaalarbeiders waren bijzonder goed vertegenwoordigd. Met de hulp van de Trade Unions slaagden ze er aldaar in een Belgische syndikale structuur herop te bouwen, waarvan het dubbele doel zou zijn: hulpverschaffing aan de Belgische arbeiders in Groot-Brittannië en voorbereiding van de naoorlogse periode op syndikaal vlak.

Dore Smets, een van de drie aanwezige nationale sekretarissen van de Algemene Centrale, en Jef Rens, lid van het Bureau van de Algemene Arbeiderscentrale van België, hebben het op zich genomen de geschiedenis te schrijven van het Belgisch Syndikaal Centrum (B.S.C.), en er de belangrijkste dokumenten van in het licht te geven. Het belang van deze publikatie overstijgt de erin aangehaalde gebeurtenissen en tevens de korte periode waarover het gaat. Men vraagt zich dan ook af waarom de F.G.T.B., die als uitgever optreedt, de presentatie ervan zo magertjes heeft gehouden, en ze blijkbaar als een konfidentieel dokument beschouwt.

Ze bestaat uit drie delen; de meeste lezers zullen moeite hebben dit te ontdekken, want de presentatie is terzake onaangepast. Het eerste deel beslaat de eigenlijke geschiedenis van het B.S.C. Men vindt er o.a. talrijke uittreksels in van de toespraken die Rens voor de mikro's van de B.B.C. heeft gehouden. In deel 2 krijgen we het doctrinair dokument, dat opgesteld werd door Bondas, Rens en Finet i.v.m. het oog op "het herstel

van de syndikale beweging in België". De persoon van de drie auteurs en de rol die ze in België zullen spelen na de oorlog situeren het belang van deze tekst voor de geschiedenis van het syndikalisme. Dit belang wordt nog vergroot door de heel uitgebreide processen-verbaal van het Komitee van het B.S.C., dat bedoelde tekst uitdiskussieerde van 27 mei tot 20 juni 1943, en die hier in extenso worden geboden. Men leest er de konfrontatie in tussen de verschillende strekkingen in het B.S.C., die ook hun rol zouden spelen in het toekomstig Algemeen Belgisch Vakverbond.

Wie verder de geschiedenis van de syndikale bewegingen in België wil onderzoeken kan niet meer aan deze uitgave voorbijgaan.

J. G.

Dr. Guido PROVOOST, Vlaanderen en het politiek-militair beleid in België tussen de twee wereldoorlogen. Het Frans-Belgisch militair akkoord van 1920. Deel I, Leuven, Davidsfonds, 1976, 573 p.

Wie zich houdt aan de titel kan denken dat de schrijver zich heeft beperkt tot de weergave van de reacties van de Vlaamse opinie tegenover de opvattingen betreffende de landsverdediging, zoals die opeenvolgend overheerst hebben in de leidende kringen van ons land vanaf Versailles tot aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog. In werkelijkheid heeft G. Provoost veel meer gedaan, en, overigens, ook veel beter. Hij schildert a.h.w. een groot fresco van de oorsprong, het ondertekenen en de wederwaardigheden van het Frans-Belgisch militair akkoord van 1920 af tot de opzegging ervan in maart 1936.

Deze uitgebreide studie zal twee banden beslaan. Het eerste deel eindigt in maart 1931, op de dag dat Paul Hymans in de Kamer zijn verklaring aflegt betreffende de interpretatie van het akkoord. De wederwaardigheden van deze overeenkomst vormen een belangrijke brok van de geschiedenis van België tijdens het interbellum. Dit geldt zowel voor de binnenlandse politiek als voor de buitenlandse en de defensieplannen. Het onderwerp is zo kompleks, zo uitgebreid, dat de auteur wel verplicht werd het enge kader dat de titel aangeeft te doorbreken. Nog iets anders dwong hem daartoe : ofschoon er een overvloedige literatuur bestaat over min of meer afgebakende deelonderwerpen, stond hem nog steeds geen algemeen overzicht ter beschikking. Laten wij maar meteen zeggen dat Guido Provoost in zijn opzet volkomen geslaagd is. Deze zeer grondige, gedegen, prima gedokumenteerde studie is eindelijk het werk geworden waar men naar grijpen kan om zijn weg te vinden in de verwarrende doorstrengeling van feiten die de loopbaan van het Frans-Belgisch militair akkoord belast hebben.

Het minste wat men over dit akkoord kan zeggen : de ontstaansgeschiedenis ervan was - zacht uitgedrukt - zorgelijk. Het was de vrucht van teleurgestelde liefdes, onder dubbelzinnige voorwaarden, die nooit hebben opgehouden tegenspraak te wekken. De oppositie ertegen kwam

telkens uit een andere hoek. De titel zou ons kunnen doen geloven dat ze vooral van Vlaamse zijde kwam. De auteur toont echter aan dat hier niets van aan is. Had hij zich beperkt tot de Vlaamse opinie, dan zou hij inderdaad het perspectief vervalst hebben. De aanvallen van de zijde der socialistten zijn minstens zo sterk geweest, en buitendien waren er nog andere tegenkantingen; alle hadden nochtans enkel hun vijandigheid t.a.v. het akkoord gemeen; de argumenten die ze hanteerden stonden dikwijls lijnrecht tegenover elkaar. Daarbij komt dat het akkoord soms het voorwerp is geweest van een debat, of een element van een konfrontatie, waarvan belang en reperkussies ver boven dit akkoord zelf uitstegen. De draad in dergelijke warwinkel niet verliezen was een hele krachttoer; Provoost heeft ze, globaal gesproken, klaargespeeld. Beweren dat hij steeds de kronologie voetje voor voetje gevolgd heeft is onjuist; de ingewikkeldheid van de materie dwong hem soms tot een stap weer achteruit; soms ook wijkt hij af van de weg. Dit brengt de lezers wel eens in verwarring, als ze opeens weer aan het punt van vertrek staan. Gelijktijdige ontwikkelingen, die elkaar wederkerig hebben beïnvloed, worden voorgesteld alsof ze elkaar kronologisch opvolgen. De doolhof van feiten maakte één duidelijke syntese wellicht niet mogelijk. Het ritme van het exposé lijdt er in elk geval onder; maar de breukjes erin zijn onbelangrijke tekorten in verhouding tot de werkelijke kwaliteit van het verhaal dat alles bijeen uitstekend is te noemen, en het meest heldere aspekt vormt van 's schrijvers bijdrage tot de Belgische geschiedschrijving over de tussenoorlogse tijd.

Om dit resultaat te bereiken heeft hij een reusachtige dokumentatie (1) onder handen genomen, en uit de beste bronnen geput: Belgische, Britse en Franse diplomatieke archieven heeft hij geraadpleegd, evenals de verslagen van de Franse militaire attachés in Brussel en nota's van Franse officieren, toenmalige stagiairs aan de Belgische Krijgsschool. Heeft deze brede waaier van bronnen nu ook alles tot in het geringste detail belicht? Nee, er blijven schaduwkanten bestaan. Men kan Provoost hier echter moeilijk een verwijt van maken; hij heeft méér gedaan dan merkpalen plaatsen, en het zou onbillijk zijn hem erkentelijkheid te onthouden. Maar deze studie, die de bekroning is van jaren werk, en de auteur welverdiend de graad van doctor heeft bezorgd, is ook een begin, een nieuwe start. Andere opzoekingen zullen volgen, die Provoosts konklusies zullen aanvullen, verfijnen, misschien wijzigen.

Deze laatste beslaan trouwens maar een geringe plaats in het boek, en zijn er ook het meest voor discussie vatbare deel van. Inderdaad, soms gaan ze de elementen van het dossier te buiten. Wij denken o.m. aan de

(1) Uit de aard der zaak is deze dokumentatie hoofdzakelijk in het Frans. Ten gevolge hiervan komen in de tekst herhaaldelijk citaten in die taal voor. Enkele ervan bevatten jammer genoeg storende zetfouten, en er valt al eens een woord weg.

besluiten m.b.t. de valse dokumenten van Utrecht. Provoost geeft van deze duistere affaire het meest volledige relaas dat er van bestaat; ons lijkt hij zich echter ver te wagen waar hij te verstaan geeft dat het ging om een door de chef van de generale staf, generaal Emile Galet uitgewerkte zet tegen het Frans-Belgisch militair akkoord, waar hij vijandig tegenover stond. Zeker, onder de pen van Provoost is het maar een eenvoudige hypothese. Ons dunkt echter dat hij even goed bij een andere verklaring had kunnen blijven stilstaan. Waarom heeft hij eenvoudigweg niet gedacht aan een "intoxicatie"-maneuver, dat mislukte in de mate waarin het onvoorziene stormen heeft verwekt? Zoals Provoost geredeneerd heeft, staat dat niet gelijk met te veronderstellen dat het bereikte effect het gewenste resultaat is geweest? De ervaring leert dat de mens zelden een zo goed profeet is.

Wat er ook van zij, het is vooral op het terrein van de militaire geschiedenis dat o.i. nog veel moet uitgediept en hernomen; hier voelt Provoost zich minder op zijn gemak dan op het vlak van de politieke geschiedenis. Men moet toegeven dat het om een minder onderzocht gebied gaat, waar nog enorm veel werk wacht. De militaire geschiedenis, ten onrechte gelijkgesteld met de studie van de operaties, wordt bij ons zeer verwaarloosd. Ze is nochtans van belang op het niveau van de staatszaken. Hieraan op schitterende wijze te hebben herinnerd is een verdienste te meer van de auteur.

J. VANWELKENHUYZEN

Mark VAN DEN WIJNGAERT, Het Beleid van het Comité van de Secretarissen-generaal in België tijdens de Duitse Bezetting in 1940-1944. (With an english summary), Brussel, Paleis der Academiën, 1975, 8°, ann., bibIK, ind., XLVI + 313 p.

Voor een historicus is het een konsekratie uitgegeven te worden door de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België. Die eer is Mark Van den Wijngaert te beurt gevallen met zijn uitstekende doctoraatsverhandeling gewijd aan een onderwerp uit de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog. Hij is een van de eerste historici die het aangedurfd heeft een dergelijk onderwerp aan te pakken en te verdedigen voor een jury.

Een uitvoerige bronnenbespreking loopt van p. XV tot p. XLVI. Achtereenvolgens worden de gebruikte bronnen naar hun waarde onderzocht en kritisch bekeken: de notulen van de vergaderingen van het Comité van de Sekretarissen-generaal; archieven van verschillende sekretarissen-generaal, zoals E. De Winter, V. Leemans, M. Nyns, O. Plisnier, C. Verwilghen, J. Vossen; archieven van personen die in de omgeving van de sekretarissen-generaal werkten, als R. Houben; interviews; verslagen van de Militärverwaltung; het Fonds Marburg; verslagen van de Referentenbesprechungen van de Wirtschaftsabteilung in de MV; dokumenten van de Wilhelmstrasse. Het eigenlijke relaas volgt een strikt kronologische volg-

orde, waarin de problematiek van de aktiviteit van de sekretarissen-generaal systematisch volgens de moeilijkheden, die oprijzen, behandeld wordt. Als kronologisch kader ziet de auteur vier periodes : 1. De overgang naar het bezettingsregime (p. 1-27); 2. De aanpassing van het bestuur aan de bezetting (5 juni 1940 tot 31 oktober 1940) (p. 28-101); 3. De aanwezigheidspolitiek wordt gekonsolideerd (1 november 1940 tot 5 maart 1942) (p. 102-200); 4. Onder druk van Berlijn en Londen (6 maart 1942 tot 5 september 1944) (p. 201-300). Deze indeling, gebaseerd op een goed gebruik van het bronnenmateriaal, blijkt in grote lijnen ook bruikbaar te zijn voor de problematiek van de kollaboratie. Het is duidelijk : én Sekretarissen-generaal én kollaboratiebewegingen waren aan hetzelfde bezettingsmechanisme onderhevig, dat van een "echte" samenwerking (zo goed als mogelijk in een bezet gebied) evolueerde tot een éénrichtingsverkeer, waarbij Duitsers (MV, SS en partij, daarenboven nog in onderlinge konflikten verwickeld) alle eisen stelden. Alle "Belgische" instanties, voorzover ze niet volledig aan Duitse belangen gelijfdeerd waren, werden aldus in het defensief gedrongen.

Uit het bronnenonderzoek komen duidelijk de hoofdlijnen van het streven van de sekretarissen-generaal naar voor : een effectief werkende Belgische administratie behouden, het economisch patrimonium vrijwaren en de voedselvoorziening waarborgen. Om dat te bereiken waren compromissen nodig. Die behoren tot de tragiek van die hoge ambtenaren, die in die moeilijke periode verantwoordelijkheid te dragen hadden.

In dit goede, maar droge (de administratieve taal der bronnen heeft blijkbaar het taalgebruik van de auteur besmet) relaas ontbreekt echter de menselijke benadering. De auteur vermeldt in zijn inleiding dat hij geen biografische nota's kon toevoegen. Het is jammer, want we vragen ons af wie de Sekretarissen-generaal waren. Hun karakter, hun persoonlijkheid, hun persoonlijke gevoelens hebben in de gebeurtenissen een rol gespeeld.

Dit te onderzoeken zal o.a. het werk zijn voor een volgend vorser. De auteur zelf geeft in zijn algemeen besluit ten andere een heel programma voor verder onderzoek, net zoals hij in zijn voorwoord (te nederig) schrijft dat zijn proefschrift "veeleer een richting voor het verder onderzoek wil geven dan wel definitieve gegevens aanbrengen". Dat verder onderzoek zal echter een stevige grondslag vinden in dit gedegen werk.

W.M.

M. VAN DEN WIJNGAERT, Ontstaan en stichting van de CVP-PSC, Antwerpen, De Nederlandsche Boekhandel, 1976, 164 p. (Instituut voor Politieke Vorming, IPOVO, Brussel).

Op 50 pagina's een beeld willen ophangen van het ontstaan en de stichting van de Christelijke Volkspartij was een waagstuk. Van den Wijngaert is hierin geslaagd, maar heeft daartoe de rijkdom van zijn documentatie moeten offeren aan het schematisch karakter, dat de voorziene be-

perkte omvang van dit werk hem oplegde.

Uitgegeven onder verantwoordelijkheid van het Vormingsinstituut van de CVP, is het werk goed bruikbaar voor iedereen, in die zin dat het in bijlage (van een 100-tal blz.) de basisteksten brengt die de vrucht zijn van het overleg tijdens de bezetting, alsook de manifesten t.g.v. de bevrijding, en het Kerstprogramma van 1945, "België moet wederopgebouwd worden (...)", dat integraal wordt weergegeven.

De auteur heeft er zorg voor gedragen duidelijk de verschillende groepen te situeren die tijdens de bezetting actief waren. Hij legt de krachtlijnen van de teksten bloot, en beschrijft de fazen die, vertrekkende van het "Katholiek Blok", hebben geleid tot de oprichting van een partij, waarvan alle stichters een werkelijk (ver)nieuwe(nde) formatie hebben willen maken, en waarvan ze hoopten dat ze de fouten van het verleden voorgoed had overwonnen. Deze formatie wilde gedekonfessionaliseerd zijn, en unitair; ze verwierp de structuur van de "standen", en deed een beroep op nieuwe mannen. Dit laatste gebeurde doelbewust en soms met moedwillig over het hoofd zien van ouderen.

Mét de auteur - wiens streven naar objectiviteit wij graag vermelden - kunnen wij beamen hoe belangrijk de evolutie is geweest van de programma's die in het begin van de Duitse bezetting werden uitgewerkt op basis van autoritaire en korporatistische concepten, naar de eisen van demokratizering, zoals de teksten bij de bevrijding die formuleerden.

Te oordelen naar de omvang van de bibliografie, de geraadpleegde archieven en de ingewonnen getuigenissen had de auteur ons een studie van meer omvang en gewicht kunnen geven. Wat hij nu aan oorspronkelijks biedt blijft dikwijls erg beperkt, en beneden wat vroegere publikaties van VAN-DEKERCKHOVE, VERMANG en WALLEF reeds brachten.

J. G.

Rudi VAN DOORSLAER, De Kommunistische Partij van België en het Sovjet-Duits niet-aanvalspakt tussen augustus 1939 en juli 1941, Brussel, Frans Masereel-Fonds, 1975, 8°, ill., 272 p.

De jonge historicus Rudi Van Doorslaer, afgestudeerd aan de Rijksuniversiteit te Gent, behandelde in zijn licentieverhandeling de Kommunistische Partij van België in de periode 23 augustus 1939 - 22 juni 1941, dus van het Sovjet-Duits niet-aanvalspakt tot de invasie van de Sovjet-Unie door Duitsland. Deze (aanzienlijk bijgewerkte) licentieverhandeling werd in boekvorm uitgegeven door het Frans Masereelfonds, cultuurfonds van de Vlaamse vleugel van de KPB. De kwaliteit van deze studie valt onmiddellijk op. Koncessies aan één of andere vorm van propaganda zijn er niet bij, wat gevreesd kon worden gezien de uitgever. Het is een eerlijk, helder en verstandig relaas van de aktie van de KPB, sine ira et studio. Dat wil niet zeggen dat het origineel is en een nieuw inzicht brengt

in het onderwerp. De auteurs van "L'An 40" hadden het reeds aangeraakt, weliswaar in het voorbijgaan, maar ze hadden de problematiek scherp gesteld. Rudi Van Doorslaer brengt meer details; toch is zijn onderzoek minder breed uitgewerkt, zelfs al is het kronologisch kader ruimer. Dit onderzoek heeft hij gestoffeerd met een groot aantal precieze gegevens. Zijn bronnen zijn in hoofdzaak publikaties van de KPB, meer in het bijzonder dan dagbladen en periodieken. De auteur ondervroeg daarenboven de medespelers, terwijl hij tevens een aantal gerechtelijke dossiers kon raadplegen. Aangevuld met een goede bibliografie geeft dat een behoorlijke basis, waarop hij een belangrijke studie heeft kunnen opbouwen. Die studie is vooral de afspiegeling van de aktie van de KPB doorheen haar eigen pers en weergegeven door haar eigen aanhangers. De auteur heeft de tijd niet gehad, en vermoedelijk evenmin de mogelijkheid, om dieper door te dringen in het inwendig leven van de partij. Hij onderwerpt zijn dokumentatie niet aan enige rechtzinnigheidskritiek. Dit kan van ondergeschikt belang zijn wanneer het gaat om doctrinaire uiteenzettingen of ordewoorden, die de partijlijn aangeven; die hebben op zich reeds de waarde van feiten. De methode wordt echter betwistbaar wanneer ze wordt toegepast op de algemene toestand en de interpretatie ervan; dan krijgt men een vizie die er een is van geëngageerde waarnemers. Indien hun kijk van toen op de zaken juist wordt weergegeven, zonder meer, dan valt daar niets op aan te merken. Rudi Van Doorslaer heeft dat soms vergeten te melden. Een bepaalde manier om de zaken voor te stellen zou als een objektieve uiteenzetting kunnen aangezien worden.

Gelukkig beperkt de aanbreng zich niet tot algemeenheden. De verdienste van de auteur bestaat erin de evolutie van de KPB van augustus 1939 tot juni 1941 te schetsen. Zijn ambities reiken echter niet verder dan de direkt waarneembare geschiedenis. De interne debatten blijven een goed bewaard geheim. Dit valt trouwens nauwelijks te betreuren in de mate dat de aktie afgestemd wordt op de besluiten van die debatten. Uiteindelijk toch is wat zich op het terrein afspeelt het belangrijkste.

Van Doorslaer onderscheidt drie fazen. De eerste komt grosso modo overeen met de "drôle de guerre". De spanning tussen de KPB en de Belgische overheden bereikt een hoogtepunt, zodanig zelfs dat de partij klaar staat om onder te duiken. Zij is volledig geïsoleerd en het voornaamste doelwit van de repressie der als subversief bestempelde activiteiten. Op 10 mei 1940 bevinden zich een groot aantal kommunisten onder de "verdachten" die aangehouden worden. De tweede fase wordt door een weersien gekenmerkt; na de katastrofale lente van 1940 integreren de in België achtergebleven kommunistische leiders zich in wat de auteurs van "L'An 40" "l'air du temps" noemen. De spektakulaire ineenstorting van de oude, in hoofdzaak kapitalistische orde doet bij sommigen de illuzie ontstaan dat de kommunisten een rol kunnen spelen in de op te bouwen orde. Wat er van het partijapparaat overblijft denkt dat er tijdens de bezetting zal kunnen geschipperd worden. De ontzuivering blijft echter niet lang uit; de sociale toestand is hier de oorzaak van. Vanaf september 1940 uiten zich opnieuw de spanningen. De basis van de partij lijdt erg onder de bezetting die ondraaglijk wordt voor de werkende bevolking. Zo komt de KPB nood-

gedwongen terecht in de ultieme fase van haar evolutie vóór de aanval op de Sovjet-Unie. Zij maakt zich een tweede maal klaar om onder te duiken; deze omschakeling is echter nog niet voltooid, als de verrassingsaanval van 22 juni 1941 plaatsgrijpt. Het bewijs hiervan is dat verschillende leiders thuis, in hun slaap, door de Duitse politie worden opgepakt. De KPB kan zich eindelijk met volle overgave in de antifascistische strijd werpen.

Wat achteraf in die drie fazen opvalt is hun eenheid over de gebeurtenissen heen. Alle drie dragen ze de stempel van het antikapitalisme dat toen de kommunistische taktiek volledig domineerde. Sinds een zekere handdruk in het Kremlin was het antifascisme wat gedempt. Het is de strijd tegen het kapitalisme die de KPB in moeilijkheden brengt, eerst met de Belgische overheden, daarna met de bezetter. De tweede periode is slechts een intermezzo dat grotendeels kan verklaard worden door de interpretatie dat de traditionele vijand stervend, zo niet dood is. Van zodra bleek dat de analyse verkeerd was, wordt het konflikt met de Duitsers in de partijlijn ingeschreven, zoals dat voordien het geval was voor het konflikt met de Belgische regering. Dezelfde oorzaken brengen dezelfde gevolgen teweeg. Uiteindelijk mag men zich afvragen wat er zou gebeurd zijn indien Hitler de Sovjet-Unie in juni 1941 niet had aangevallen. Enerzijds wilde het Kremlin goede betrekkingen met Berlijn en stelde officieel alles in het werk om ze te onderhouden, maar anderzijds vielen door Moskou geïnspireerde partijen in de door Duitsland veroverde gebieden meer en meer het economische regime aan, dat hetzelfde was als in het Derde Rijk. Hoe zou Stalin zich hier uit de slag hebben getrokken? Na het antifascisme omwille van de strategie te hebben opgeofferd, zou hij dan ook nog het antikapitalisme hebben opgegeven? Wat zou er dan van de onderworpenheid van de kommunistische partijen zijn overgebleven?

J.V.

E. VERHOEYEN, *L'extrême-droite en Belgique. Courrier hebdomadaire du C.R.I.S.P.*, n° 642-643, (I), (26 april 1974) (43 p.); n° 675-676, (II), (7 mars 1975) (62 p.); n° 715-716, (III), (26 mars 1976) (44 p.)

De studie van VERHOEYEN behandelt in hoofdzaak de periode na 1945, en meer speciaal nog na 1960, toen meer en meer rechtse groepen in ons land actief werden. Toch is ze niet van belang ontbloot voor de kennis van het Belgisch politiek leven kort voor en tijdens de 2e Wereldoorlog. Heel wat van de na 1945 opgerichte rechtse groeperingen hebben wortels in de oorlogsjaren, of, meer nog, in de vooroorlogse tijd.

In de meeste gevallen wist de auteur dat gebrek aan of ontoegankelijkheid van oorspronkelijk archiefmateriaal de mogelijkheden van zijn onderzoek zouden beperken. Hij pretendeert dan ook niet een diepgaand historisch werk te brengen. Toch levert hij een niet onaardig aantal waardevolle gegevens over personen en groepen, als vrucht van enkele jaren werkzaam speuren en korresponderen.

Zijn hoofdopzet is duidelijk: hij wil de aktuele situatie doorlichten, en de filiaties tussen de diverse groepen en splintergroepjes achterhalen. Maar als hij de geschiedenis van o.m. de neo-Dinaso- e.a. solidaristische groepen op de voet volgt, kan hij niet anders dan veelvuldig naar het Verdinaso te verwijzen. Ook op andere bewegingen moest hij wel stoten: het V.N.V. en de ermee verbonden organisaties (bvb. jeugdbeweging), Rex, de Jong-Nederlandsche Gemeenschap, de Dietsche Opvoedkundige Beweging en zo meer. Op dit historiografisch terrein brengt hij menig nieuw gegeven aan, vooral over de Vlaamse groepen; de delen van de CRISP-Courrier die daarop betrekking hebben zijn m.i. een belangrijke aanvulling op o.m. de 3 banden "Hoop en wanhoop der Vlaamsgezinden" van H. TODTS, en geven een beter inzicht in de continuïteit van het Vlaams nationalisme van 1918 tot nu.

De passages over de vooroorlogse bewegingen en over het "Diets verzet" binnen het V.N.V. onder Elias zijn ernstig gedocumenteerd, en brengen soms synteses, die een duidelijke stap vooruit zijn sedert het verschijnen bij Lannoo van de Encyclopedie van de Vlaamse Beweging.

Wel waar is dat deze synteses zich beperken tot organizatorische en kronologische overzichten. Verhoeyen waagt zich nauwelijks of niet aan interpretatie in een breed verband. De opzet van zijn studie rechtvaardigt deze terughoudendheid. Men merkt dat hij nogal eens aan de oppervlakte van de fenomenen is gebleven, vraagt zich soms af of dit gedetailleerde zoekwerk over duidelijk marginale groepjes ze niet te veel eer betuigt, en stoot nergens op de vraag naar het waarom van bvb. hun politieke zwakheid.

Maar met globale interpretaties zou de auteur zich op spiegelglad ijs begeven. De in afleveringen II en III opgenomen rechten op antwoord tonen dat reeds aan, nu alleen reeds de term "uiterst rechts" velen doet steigeren, die niet onder deze rubriek wensen ge-etiket te worden. Inderdaad, het samenbrengen onder één noemer van voorstanders van een "konservatieve revolutie" (in de zin van MOHLER (1) en oud-SS-ers, Groot-Nederlandse idee en Nouvelle Europe Magazine, de "Verontruste Ouders" en talrijke onloochenbaar neo-nazistische en neo-fascistische buitenlandse groepen, dit is een riskante onderneming. Verhoeyen, zich daar goed van bewust, heeft nochtans in dl. I (pp. 3-5) zijn vertrekpunten kort omschreven. Dat ze niet door iedereen onderschreven worden is niet verwonderlijk gezien het onderwerp en de onvastheid van de theorieën over

(1) Arnim Mohler, Die Konservative Revolution in Deutschland 1918-1933. Grundriss ihrer Weltanschauungen. Stuttgart, Friedrich Vorwerk Verlag, 1950.

"uiterst rechts" en "fascisme". Men mag zich dus nog aan méér gepolemiseer verwachten.

Jammer genoeg wordt het raadplegen bemoeilijkt door het ontbreken van indices. Een index van personen (waarvan de 3 delen letterlijk krioelen) was natuurlijk ondoenlijk; maar we missen toch een index van alle ter sprake gebrachte namen van verenigingen en tijdschriften.

L.K.

Dr. Carlos H. VLAEMYNCK, De Meidagen van 1940, Bewerkte overdruk uit het "Brugsch Handelsblad" heruitgegeven onder de auspiciën van het "Historisch Museum Brugge" V.Z.W., Brugge, 1975, 96 p., rijk geïllustreerd.

Het belang van de lokale geschiedschrijving wordt nog elders in deze MEDEDELINGEN benadrukt. Voorliggende publikatie is er een aanduiding te meer van. Dr. Vlaemynck is free lance-medewerker van het BRUGSCH HANDELSBLAD; voor dit weekblad schreef hij talrijke bijdragen over episodes van de Tweede Wereldoorlog in het Brugse. Daaronder een reeks over de meidagen in 1940. Het "Historisch Museum Brugge" heeft ervoor gezorgd dat ze gebundeld werden en in boekvorm uitgegeven. De tekst verdiende dit. Rijk fotografisch materiaal verhoogt er nog de waarde van.

Wij krijgen hier wel geen revelaties over wat – misschien een tikje pretentieus – de "grote geschiedenis" heet; alles wat op dit vlak bekend is werd door de auteur min of meer gelukkig samengevat en aangeduid. De grote waarde van het relaas ligt op het niveau van de lokale geschiedenis. De beleving van deze tragische dagen door de gewone sterveling wordt meesterlijk weergegeven. En God weet wat al belevenissen de massa in die maand mei heeft doorgemaakt ! Ook dat is geschiedenis. En Vlaemynck heeft de goede pen om het te beschrijven. Hij doet het bovendien nauwgezet, met grote zorg voor de dokumentatie. Deze is waardevol. Zijn interviews en de enquêtes die hij doorvoerde zijn van degelijk gehalte. Het hele werk is origineel, zit vol met kleine trekjes waarover nooit iets was verschenen, vol ook met typische episodes en soms pittoreske, maar meestal tragische voorvallen. Goed gekozen uittreksels uit de regionale pers zetten dit alles nog kleur bij. En een heel aparte vermelding verdient de illustratie, want die is op zichzelf reeds een waardevolle aanbreng. De historicus zou het soms uit het oog verliezen : de foto is een dokument, een bron. Vlaemynck geeft er hier een groot aantal, waaronder uitmuntende. Ze zijn een volwaardig onderdeel van de publikatie, op gelijke voet als de tekst, die ze zowel aanvullen als grafisch verfraaien.

Het geheel van deze mei-studie mag dus tenvolle geslaagd heten. De auteur verdient dank, en tevens navolging in onze andere steden. Want ook voor de "grote geschiedenis" valt er heel wat waardevols te halen uit goed gemaakte lokale studies. Beide niveaus vullen elkaar aan, zijn noodzakelijk, en geen van de twee mag dus het andere vanuit de hoogte bekijken. Op beide niveaus ook liggen nog al te veel dokumenten en getuigenissen te wachten op onderzoek en registrering. Het is hoog tijd, als wij ze niet in de vergetelheid willen laten verloren gaan !

J.V.

GIFTEN

Regelmatig wordt de lijst gepubliceerd van giften en schenkingen aan het Centrum (Zie tevens onder de rubriek Werkzaamheden van het Centrum, B. Archieven, Bibliotheek, Verzamelingen). Wij willen nogmaals onze erkentelijkheid betuigen aan allen, die een gift stuurden.

Zevende lijst, afgesloten op 30 september 1976.

Gift van André Neufort.

André NEUFORT, schrijver van Il y a trente ans ... La libération de Charleroi (dat wij in de vorige aflevering van de MEDEDELINGEN vermeldde) heeft het Centrum de werkelijk royale gift gedaan van alle originele documenten die ten grondslag lagen aan zijn studie. Wij hebben reeds op de ikonografische rijkdom van zijn werk gewezen. Nu ontving het Centrum een bundel klandestiene pamfletten en bladen, klevers, en een reeks foto's over de bevrijding. Voor dit alles zegt het Centrum hem hier graag nogmaals dank.

A. BOEKEN, TIJDSCHRIFTEN, BROCHURES

- AMBASSADE van Roemenië (Brussel) : Bantea, Nicolae & Zaharia, La Roumanie dans la guerre antihitlérienne; Zaharia, La contribution de la Roumanie à la victoire sur l'Allemagne nazie; Ecobescu & Celac, La Roumanie socialiste dans les relations internationales; La Roumanie hier, aujourd'hui et demain.
- ARONOVITCH, J. (Brussel) : Zittaner Nachrichten, mei 1945 (fotokopie).
- BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA K.U. LUBLIN, (Lublin) : Sprawa polska w czasie drugiej wojny swiatowej na arenie miedzynarodowej; Wieliczko, Informator o miejscach walk i mecenstwa ludnosci w powiecie jasielskim w okresie II wojny swiatowej.
- BURKEL, J-Ch. (Ciney) : Le témoignage du rescapé 2236 de Breendonk; R-Ch. Yenic, Breendonk. Odyssée d'un groupe d'otages.

- BUSSELS, J. (Hechtel) : Kamp van Beverlo. Museum. Catalogus : De oorlog 1940-1945. Tentoonstelling 11 oktober - 20 oktober 1975.
- CERF, P. (Brussel) : Longtemps j'aurai mémoire.
- CHARITA, J. (Welle) : L'armée - La Nation (1948-1955).
- CHARLIER, J. (Brussel) : Desonay, Dans le maquis.
- CLEENEWERCK DE CRAYENCOUR, I. (Brussel) : Affiches illustrées des deux guerres mondiales (Dissertation).
- COHEN STUART, H.G.C. (Den Haag) : (door bemiddeling van Ludo SIMONS, Antwerpen) De Unie, Orgaan van de Nederlandsche Unie : 44 nrs.
- DAVIS, B.L. (Sanderstead) : Flags & Standards of the Third Reich - Army, Navy & Air Force (1933-1945).
- DECONINCK, N. (Nederokkerzeel) : G.G.A. Livyns, pilote de chasse à la R.A.F.
- DEVREESE, D.E. (Utrecht) : Signaal en Signal (Ed. franç.) : 43 nrs. (1941-1943).
- DUNIN-WASOWICZ, K. (Warschau) : Police; Résistance à Ravensbrück.
- FASSBENDER, H. (Brussel) : Luchie, La Belgique au temps de l'occupation 1940-1945.
- FERRUCCIO, P. (Milaan) : Scritti 1915-1975.
- GEUKENS, E. (Vilvoorde) : Het dagblad "De Dag" (1934-1944) (Dissertation, R.U.G., 1974-1975).
- Comtesse GREINDL, (Bastogne) : Christmas 1944 et Isle-La-Hesse.
- HACHEZ, A. (Brussel) : La situation et les opérations de la Banque d'Emission à Bruxelles pendant l'occupation allemande : Rapport du Comité d'Enquête et ses annexes.
- HENNEQUIN (Chatelineau) : 2 brochures
- HEYSE Th. (Brussel) : 1 brochure.
- HOHENGARTEN, A. (Itzig) : Overdruk : Wie es im Zweiten Weltkrieg (1939-1945) zur Zwangsrekrutierung Luxemburger Staatsbürger zum Nazi - Heer kam.
- HUGUEN, R. (Saint-Brieuc) : Par les nuits les plus longues.
- INSTITUT HISTORIQUE ALLEMAND DE PARIS, (Parijs) : Bulletin bibliographique.
- KAIRIS, D. (Pepinster) : Sous l'oeil des miradors.
- KONGS, L. (Gent) : Hier Dinaso : 36 nrs.; Jong Dinaso : 8 nrs.; De Dinaso-Student : 5 nrs.; National-Socialisme : 1 nr. (1943); Signaal & Signal : 42 nrs. (1941-1943); Volkssorde : 1 nr.; Dietbrand : 1 nr.; De Schakel : 1 nr. (1944).
- LAURENT, L. (Brussel) : Belangrijke verzameling dagbladen, brochures, vlugschriften en persknipsels.
- LEFRANC, P. (Parijs) : 2 nrs. van Espoir.
- LEROY, M. (Brussel) : G. Zaharia, La contribution de la Roumanie à la victoire remportée sur l'Allemagne nazie ; E. Bantéa, C. Nicolae, G. Zaharia, La Roumanie dans la guerre antihitlérienne; ULB, Faculté des Sciences, Cours clandestins 1941-1944.
- MALHERBE, F. (Waver) : Seminarie-oefening : het verzet t.a.v. de kollaboratie 1940-1945 (U.C.L., 1974-1975).
- MARTENS, Yvette (Gentbrugge) : 1 nr. van Europe Amérique (mei 1945); 1 nr. van ABC, mei 1945.

- MATHOT, R. (Frasnes en Fagnes) : 2 artikels over Hitlers hoofdkwartier in Brûly-de-Pesche (juni 1940).
- MATTELAER, M. (Kortrijk) : 6 nrs. van "Je suis partout", Het Bakkersblad, Toerisme en Hotelwezen.
- MINISTERIE VAN VOLKSGEZONDHEID (Brussel) : 5 nrs. van het klandestienblad Radio Moscou.
- OTH, J. (Neufchâteau) : Le courrier des prisonniers de guerre belges en 40-45, Cahiers de Philatélie n° 5.
- POIDEVIN, R. (Metz) : Actes du Colloque de Metz (15-16 nov. 1974) : Les relations franco-belges de 1830 à 1934.
- REYNAERS, J. (Brussel) : Fr. Denis, Rex est mort; M. Bervaets, Een heldin, 1914-1944.
- SCHARER, M.R. (Urdorf) : Die Zugehörigkeit der evangelischen Kirchengemeinden Eupen-Malmedys zur rheinischen Kirche 1940-1944.
- SEGERS, C. (Deurne) : Belgische tijdschriften en brochures, verschenen in Groot-Brittannië.
- SOMERHAUSEN, L. (Brussel) : Il y a 30 ans ... Sachsenhausen; SS im Einsatz, eine Dokumentation über die Verbrechen der SS; 11 nrs. van Rappel (1972-1976); 30 nrs. van Résistance Unie, XVI (1968) tot XXIII (1975).
- STADSBESTUUR VAN LEUVEN, dienst Archief : De Arbeidsman (3 nrs.); 1 brochure VAVV.
- STEENHAUT, W. (Gent) : Non ! Organe mensuel de la Ligue Internationale Socialiste Anti-Guerre, 1 nr.
- SZYFFER, Mme (Brussel) : Résistance Unie (9 nrs.)
- UNIVERSITE LIBRE DE BRUXELLES (Brussel) : Sartorius, Catalogue des journaux et périodiques conservés aux Archives de l'U.L.B., t. II, L - Z.
- VAN DER BELEN, J. (Brussel) : Kampf um's Dritte Reich, Historische Bilderfolge; Adolf Hitler, Bilder aus dem Leben des Führers; Der Staat der Arbeit und des Friedens - Ein Jahr Regierung Adolf Hitler; Raubstaat England.
- VANSCHOENBEEK, G. (Gent) : Brochures.
- VELGHE, E. (Tilff) : Brochure : Le Front de l'Indépendance en Ourthe - Amblève 1940-1944.
- WYNANTS, J. (Verviers) : Salle, Le fort d'Embourg.

B. DOKUMENTEN - ARCHIVALIA.

- ANDRE, L. (Luik) : Een verzameling foto's van na de bevrijding.
- de PINCHART, H. (Brussel) : Belangrijke verzameling persknipsels.
- DE VOS, J. (Gent) : 5 foto's over de haven van Antwerpen na de bevrijding.
- GERARDY, M. (Hamois) : 6 foto's.
- HENNEQUIN, (Chatelineau) : 1 bundel dokumenten van het Belgisch Legioen.
- HERMAN, M. (Brussel) : rapport (onder vorm van interview) over de activiteit van organisaties die hun zetel hadden in het Home des Invalides, ten voordele van de invaliden, weduwen, wezen en nakomelingen, door Léon Léonard voor de R.N.B.-Luik (juli 1945).
- HEYSE, Th. (Brussel) : Pamfletten.
- HOFFMAN, J. (Brussel) : Verzameling van boodschappen van een ter dood veroordeelde te Wolfenbüttel.

- HUYSMANS, S. (Brussel) : 15 foto's (van Belgen in Londen).
- EMILE VANDERVELDE - INSTITUUT (Brussel) : toespraak van Louis de Brouckère voor Radio Londen.
- LAVIOLETTE, A. (Bassilly) : Persuittreksels over P.H. Spaak en over de bevrijding van 1944.
- LEVY MORELLE : Toespraak van Pierlot voor Radio Londen (mei 1940).
- MOULTON, J.L. (Woking) : Enkele brieven van Lt.-kol. I.L. Reeves DSO.MC aan zijn vrouw en vader, 1943-1945. (Reeves voerde het bevel over het 4th Bn. KSL I (11th Armd. Div.) bij de bevrijding van Antwerpen.)
- SEGERS, C. (Deurne) : Persknipsels.
- SOFFIE, (Brussel) : 22 foto's over de bevrijding en repressie.
- VAN DER BELEN, J. (Brussel) : 131 foto's "Deutschland erwacht"; Militärgeographische Angaben über England; Militärgeographische Einzelangaben über England.
- VAN DOORNICK, (Brussel) : 32 foto's over Stalags : XIII A, XIII C, IX A en VIII A.
- VANSCHOENBEEK, G. (Gent) : 3 geparachuteerde pamfletten; gestencilde rondschrijvens van de DeVlag e.a. organisaties.

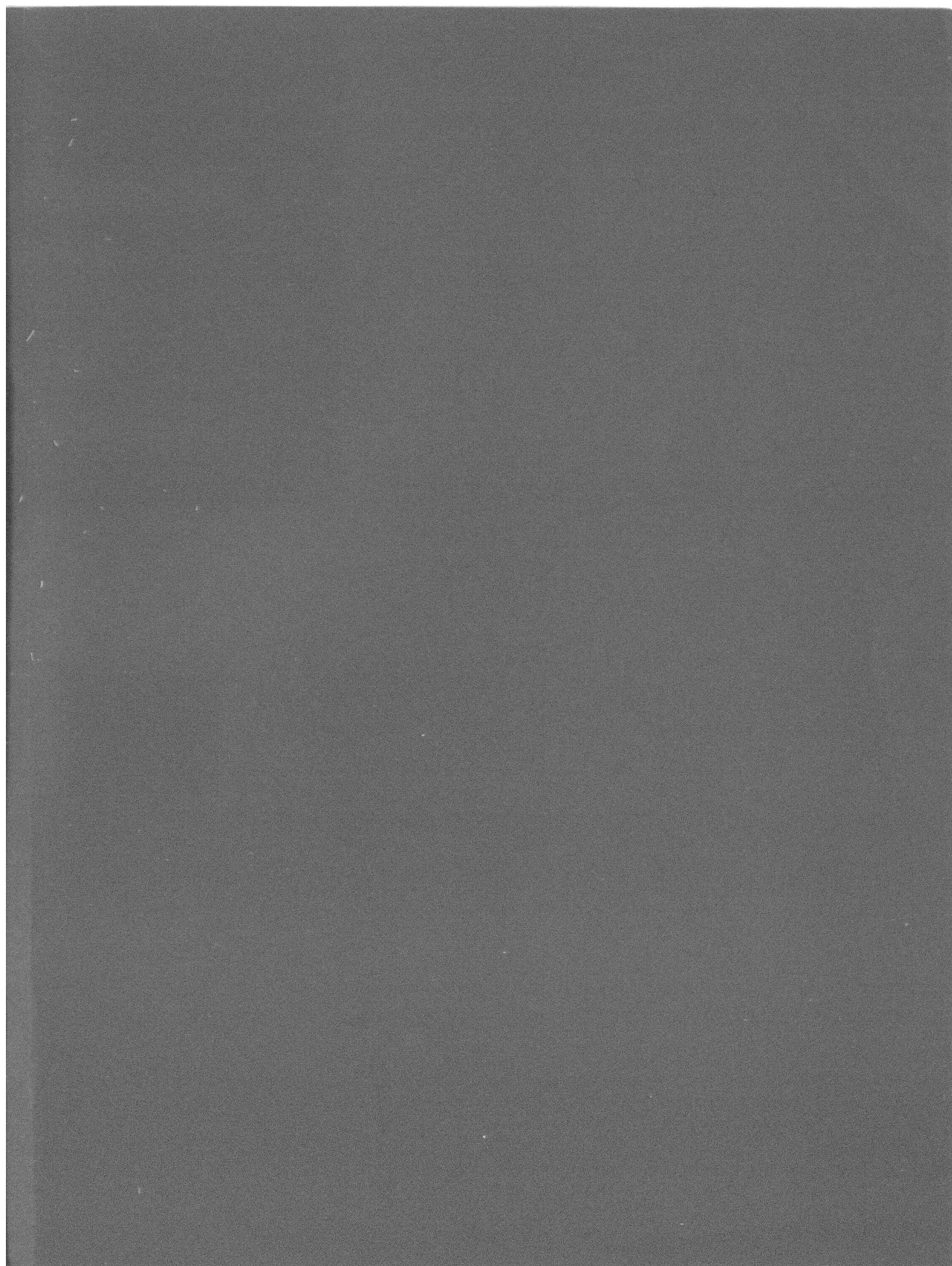
C. DAGBOEKEN.

- LALOIRE, F. (Mariembourg) : Persoonlijke dokumenten.
- RYELANDT, D. (Orchimont) : Persoonlijk getuigenis i.v.m. Leopold III in 1945 en 1946.
- STRUYE, P.-P. (Brussel) : 12 schrijfboeken, die het oorlogsdagboek vormen van zijn vader.

---ooOoo---

Dit nummer van de MEDEDELINGEN werd samengesteld door de HH. Alain DANTOING, Jean DUJARDIN, José GOTOVITCH, Luk KONGS, Wim MEYERS, Jan REYNAERS, Frans SELLESLAGH en Jean VANWELKEN-HUYZEN.

Het redaktiesekretariaat werd waargenomen door Luk KONGS.
Bladschikking en daktylografie : Lieve MAES.
Offsetdruk : André FLAMEE.

DIRECTEUR - VERANTWOORDELIJKE UITGEVER
JEAN VANWELKENHUYZEN

PAUL VANDEN THORENLAAN 36
1160 BRUSSEL